بِسۡمِ اللّٰہِ الرَّحۡمٰنِ الرَّحِیۡمِ

عشق است امانتِ ازل تفویض بہ انسانے　　ایں بخرۂ لاہوتی ہر این و نہ ہر آنے
اسرارِ محبت را ہر دل نہ بود قابل　　در نیست بہ ہر دریا زر نیست بہ ہر کانے
یک ذرۂ دردِ دل از علم فلاطوں بہ　　ایں ذوق سراجؔ آید تلمیذ الرحمٰنے

گنجینۂ معرفت

پنج گنج قادری

ملفوظات

ابوالتوقیر والتنویر سراج القادری
بادشاہ پور ضلع گجرات

ایس کتاب پنج گنج قادری دے سارے حقوق میرے
عزیز اقتدار جاوید سلمہ اللہ تعالیٰ دے ناں محفوظ نیں۔(مصنف)

ملفوظات

ابوالتوقیر والتنویر جناب سراج القادری صاحب

بادشاہ پور، منڈی بہاؤالدین۔ گجرات

نام کتاب	:	گنجینہ معرفت پنج گنج قادری کلاں
ایڈیشن	:	آٹھواں (8) مارچ1983
مطبع	:	اویسیہ صابریہ ملکوال
تعداد	:	1000اک ہزار
ایڈیشن	:	نوواں(9)
سال اشاعت	:	مارچ2006ء
مُل	:	اک سوروپے

چڑھاوا

پنجابی زبان دے بزرگ

کلاسیکی تے صوفی شاعراں

دے ناں

جنھاں دے تخلیقے ہوئے شاہکار ادب پاروں پنجابی زبان اَج تائیں زندہ اے۔
اتے رب نے چاہیا تے رہندی دُنیا تک زندہ تے سلامت رہوے گی۔
(آمین ثم آمین)

ترتیب

عرضِ حال

یہ مجموعہِ اشعار پنجابی گنجینۂ معرفت عرف پنج گنج قادری کلاں پہلی بار 1940ء میں شائع کرایا گیا تھا۔ چونکہ زبان ٹھیٹ پنجابی، خیالات وتاثرات پختہ، ہر طبقہ خیال کے موافق ہیں، کتاب نے بہت جلد قبولِ عام کا مقام حاصل کرلیا۔ پنجاب کے گوشوں تک پہنچ گئی۔ تین چار سال میں کتاب کے کئی ایڈیشن نکل گئے۔ تقسیم ملک سے قبل ہی آج تک کتاب کا ایک حصہ امرتسر وغیرہ میں گورمکھی رسم الخط میں چھپ رہا ہے۔ اب پاکستان کے مختلف شہروں کے تاجر کتب، کتاب کے الگ الگ حصے کر کے ابیات سراج کے نام سے بلا اجازت چھاپ رہے ہیں۔ مزید ستم ظریفی یہ کہ اگر کسی کتاب کے ایک دو ورق نہیں ملے تو اپنی طرف سے فضول اور بے معنی اشعار شامل کر دیے گئے۔ جنہیں دیکھ کر نہایت رنج اور افسوس ہوتا ہے۔ اب ہم نے بڑی کوشش کر کے پرانا ایڈیشن تلاش کیا اور نظر ثانی کے بعد اپنی نگرانی میں چھاپ رہے ہیں۔ قانونی طور پر ہماری طرف سے یہ آٹھواں ایڈیشن ہے۔ غیر قانونی نہ جانے کہاں کہاں اور کتنی بار شائع ہوا۔ (لہراں ادبی بورڈ، لہور کے زیر اہتمام اس کا ایڈیشن نمبر 9 شائع ہو رہا ہے)۔

اب تاجران کتب سے دیانت اور انصاف کے نام پر پرزور اپیل کی جاتی ہے کہ آئندہ ایسی جسارت نہ کریں اور ابیات سراج وغیرہ کے نام سے اسے شائع نہ کرائیں۔ بلکہ مصنف کی یہ کتاب اور دوسری مطبوعات، جن کا اشتہار کتاب کے آخر میں درج ہے۔ مندرجہ ذیل پتوں سے تاجرانہ نرخ پر منگوالیں۔

1- لہراں ادبی بورڈ 7/57 سوڈی وال کالونی، ملتان روڈ، لاہور 54500
فون نمبر: 092-42-7461486, 7461494, 7417281
2- شوکت بک ڈپو
3- لاہور کے تمام تاجران کتب
4- ادارہ اسلامیات کتب خانہ منڈی بہاؤالدین

مسعود خان اِرحم

لعلاں وچوں لعل سخن دا

(حضرت مولوی سراج القادری ہوراں دی نذر اک نظم)

نام سراج فقیر ہے جس دا بندہ خُلق ایمان — لعلاں وچوں لعل سخن دا سخن وری دا مان
شعر سخن دی وَنجھلی پھڑ کے کڈھے انج دی تان — وچے رانجھا بن بن بولے وچے مرزا خان
عشق دیوان سراج جے پڑھیے دِسن کل جہان — پاک رسولؐ صحابہؓ دا تے پیر غفور رحمان
لوبھ حرص تے نفرت چھڈ کے کیتا عشق بیان — ربّ وجود مفہوم دسیوے ہر اک شعر دی جان
ویہہ پر چار (۲۴) کتاباں دا اے بن دا کل دیوان — جس وچ سوچ خیال فکر تے موضوع بھنگڑے پان
شعر مٹھاس لبریز نیں اپنے دل وچ اُترے جان — ہر اک دی تصویر سلکھنی ابرو تیر کمان
پھل سرہوں تے موراں وانگوں چھم چھم پیلاں پان — گل گلاب دی خوشبو جاپن سوچاں نوں مہکان
فکر افکار دا چرخہ بن کے مٹھڑی گھوک سنان — رہتل خوب پنجاب دی دَسن نالے شوق جوان
اکھراں دا بھنڈار انوکھا بھج بھج اگے آن — اپنے روپ سروپ مطابق وچ تحریر سمان
وانگ نگینے جہڑے جڑ دے وچ سراج دھیان — اوہ بن جاندے ہتھ سراجوں اپنی آپ پچھان
جیکر پڑھیے قصہ صاحباں نالے مرزا خان — عشق پریم قلوب دے جذبے من وچ پنگرے جان
دور پرانے دے بیلے وچ یاداں شور مچان — جس وچ بھور جنور چنہاں تے راوی ماہیے گان
ورتے خوب کمال استعارے نالے خوب اکھان — کھچیا خوب پنجاب دا نقشہ ورتی خوب زبان
وار سراج کمال ہے لکھی جو ہے جَس بیان — ایہو یار کمال ہے فن دا شعر سخن دی شان

کل کلام سراجؔ ہے اِرحم ڈونگھی رمز حقان
جس تے مان پنجاب وی کردا نالے ادب زبان

ڈاکٹر سیّد اختر حسین اختر

اک قادرالکلام تے آفاقی شاعر

حضرت مولوی سراج القادری ہوری اِک آفاقی تے قادرالکلام شاعر نیں۔ اہناں نے جس موضوع نوں وی چھوہیا اُہنوں فن دیاں سخراں تیک پچا کے نبھایا۔ ایدوں پہلاں لہراں ادبی بورڈ ولّوں اُہناں دی شاہکار کتاب ''مرزا صاحباں'' چھپ کے حضرت صاحب دے فن تے فکر دی اُچیائی دیاں دُھماں پا چکی اے۔ اہ کتاب 2003ء وچ اٹھویں (8) وار چھپی سی۔ ایدوں پہلاں اہدے ست (7) ایڈیشن چھپ چکے سن۔ ہتھلی کتاب ''پنج گنج قادری کلاں'' حضرت صاحب دیاں سی حرفیاں دی کتاب اے جنہوں لہراں ادبی بورڈ نویں (9) وار چھاپ رہیا اے۔ ایدوں پہلا اہدے اٹھ ایڈیشن چھپ کے ختم ہو چکے نیں۔ مولوی سراج القادری ہوراں دی قادرالکلامی تے آفاقیت دا اہو بڑا اوڈا ثبوت ہے جے اہناں دی کوئی کتاب اجہی نہیں جہدے اٹھ (8) دس (10) ایڈیشن نہ چھپے ہون۔ کتاب پڑھن والا قاری بڑا اوڈا نقاد ہوندا اے۔ اتے جیکر پڑھن والا کتاب نوں پسند کرے تے اوہ کئی کئی وار چھپ دی اے۔ جے پڑھن والا کسے کتاب نوں ردّ دیوے تاں اُہدے اپنے ایڈیشن نہیں چھپ سکدے۔ سی حرفیاں دی ایس کتاب وچ وی حضرت صاحب نے زبان، بیان، معلومات، رس، لوچ اتے مٹھاس دے بڑے جوہر وکھائے نیں۔ ایس کتاب دے شعری گن بیان توں پہلاں ''سی حرفی'' بارے چند گلاں ضروری نیں۔ محترم جناب عبدالغفور قریشی ہوراں اپنی کتاب ''پنجابی ادب'' دی کہانی وچ سی حرفی بارے انج لکھیا اے:

''حروف ابجد دے آسرے شعر لکھنے دا رواج بہت پرانا اے۔ یہودیاں وچ وی الفابیٹ پوئمز (ابجدی نظماں) لکھن دا رواج رہیا اے۔ انگریزی وچ ملٹن تے ورڈزورتھ دے وچکار لے سمے اہناں نوں لکھن دا رواج رہیا اے۔ پنجابی وچ حرفی دا اک خاص تھاں (مقام) اے۔ مسلمان درویشاں نے الف (اللہ) نوں ای وڈیائی دتی تے فیر الف توں ی تیک اک اک حرف نوں لیکے مصرعے لکھے۔ کیونکہ فارسی وچ حروف ابجد تیہہ (30) نیں۔ ایس سبھوں اجہی شاعری نوں تیس حرفی دی تھاں سی حرفی آکھیا گیا اے۔ اہ اکثر بحر طویل وچ ہندی اے۔ ایس وچ عشق تے تصوف دا بیان ہندا اے۔''(1)

اگے چل کے لکھدے نیں:

''پنجابی وچ سب توں پہلی تے پرانی سی حرفی شاہ میراںؒ دی دسی گئی اے۔ تے اہناں پچھوں حضرت سلطان باہوؒ ہوراں دی سی حرفی آوندی اے۔ قادر یار پہلا شاعر اے جس نے سی حرفی نوں درویشاں دیاں گودڑیاں وچوں باہر کھڑ کے راجیاں دے محلاں وچ واڑیا تے قصہ پورن بھگت لکھیا۔ ایس توں بعد سی حرفی وچ ہر قسم دے خیال ظاہر کیتے گئے۔ پیارے صاحب تے اُستاد شادی نے سی حرفی نوں ہاس رس (مزاحیہ) تے سوال جواب دے اکھاڑیاں وچ لیا کھلاریا۔ سب نے اس دے بحر طویل نوں ہی اپنایا۔''

نمونہ انج اے۔

ع الف اللہ چنبے دی بوٹی مرشد من میرے وچ لائی ہو — نفی اثبات دا پانی ملیا ہر رَگے ہر جائی ہو
اندر بوٹی مشک مچایا جان پھلن پر آئی ہو — جیوے مرشد کامل باہُوؒ جیں ایہہ بوٹی لائی ہو

(حضرت سلطان باہو)(2)

سی حرفی بارے پروفیسر ڈاکٹر ناصر رانا ہوری انج وچار دے نیں:

''سی حرفی توں مراد تیہہ 30 حرفاں والی نہیں۔'' ادب دی اصطلاح وچ ایس (سی حرفی) توں مراد اُہ شعری صنف اے جہڑی ہیئت پاروں رُباعی نال ملدی جلدی اے۔ پر رُباعی صرف ہزج بحر دے خاص تول وچ لکھی جاندی اے جدکہ سی حرفی وچ بحر تے وزن دی پابندی نہیں۔ ایسے طرح رباعی وچ چار مصرعے ای ہوندے نیں۔ اُہناں وچوں پہلا دوجا تے چوتھا آپو وچ ہم قافیہ ہوندے نیں۔ اہناں وچ اکو فلسفیانہ تے اخلاقی خیال سامنے لیاندا جاندا اے جدکہ سی حرفی وچ نہ صرف گھٹ توں گھٹ دو تے ودھ توں ودھ (14) مصرعے لبھدے نیں۔ سگوں منقبت، مذہبی، صوفیانہ، عشقیہ تے اہدے وچ حمد، نعت دے مضمون وی آ سکدے نیں۔ دوجے لفظاں وچ ایہہ مثنوی وانگوں اپنے اندر تیہہ بنداں دی لمی نظم دیاں خصوصیتاں رکھدی اے۔ اہدے سارے مصرعے ہم قافیہ ہوندے نیں۔ پہلے مصرعے دا پہلا لفظ جس حرف توں شروع ہوندا اے، اہنوں مصرعے دے شروع وچ وکھ کر کے لکھیا جاندا اے۔ اوہ کدی وزن وچ شامل ہوندا اے تے کدی باہر۔ جویں سلطان باہوؒ دا اہ مصرعہ:

الف اللہ چنبے دی بوٹی مرشد من میرے وچ لائی ہُو

ایس مصرعے وچ الف وزن وچ شامل اے، جدکہ ٹی سی گجراتی دے ایس مصرعے:

الف......ایہہ کہڑی گل قاعدے دی ہر دم ظلم دی تیغ اُٹھار کھنا(3)

وچ وزنوں باہرا اے۔

اگے چل کے پروفیسر ناصر رانا ہوری اپنی گل دا مزید نکھیڑا انج کر دے نیں:

''اہنوں سی حرفی کیوں آکھیا گیا اے، ایہہ کدوں شروع ہوئی تے اِہدا موجد کون اے؟ اہدے بارے محققاں تے نقاداں وچ اختلاف اے۔ کجھ لوکاں دا آکھنا اے کہ ایہہ صنف ہندی شاعری توں لئی گئی اے تے سکھ گوروواں نے ایس صنف دی ورتوں کیتی اے۔ اِہدے اُلٹ اک دوجا گروہ ایس گل دا حامی اے کہ اوہ پنجابی زبان دی اپنی شعری صنف اے۔ جنہاں دناں وچ پنجاب وچ جوگی تے ناتھ جین مت بدھ مت دا پرچار کر دے رہے، اوہ زیادہ تر شعراں راہیں اپنا پیغام لوکاں تیک اَپڑاوَندے سن۔ اُہناں نے دوجیاں شعری صنفاں دے نال نال سی حرفی وی آکھی۔ پر سکھ گوروواں تے جوگی ناتھاں دیاں لکھتاں دا با قاعدہ تحریری نمونہ ہن تیک نہیں ملیا۔ نقاداں دا تیجا گروہ ایس گل دا حامی اے کہ ایہہ مسلمانی دور دی پیداوار اے تے باہوؒ اِہدے بانی نیں۔ اُہناں دی دلیل ایہہ اے کہ نہ تے ایہہ صنف فارسی زبان دی اے تے نہ ای کسے ہندی زبان یا سنسکرت دی۔ کیونکہ فارسی دے حروفِ تہجی (37) نیں۔ سنسکرت دے اکونجا (51) تے پنجابی دے چتالی (44) ایہوای حال دوجیاں علاقائی زباناں دا اے۔ اوہ صنف جے کسے ہور زبان وچ ہوندی تے اِہنوں سی حرفی نہ آکھیا جاندا۔ سگوں چتالی حرفی۔ سینتی حرفی

یا اکونجہ حرفی آ کھیا جاندا۔ تیہ (3) حرف صرف عربی زبان دے نیں۔ سگوں اوہ وی اٹھائی نیں۔ ہمزا تے لا وی عربی وچ آواز دیندے نیں۔ ایس کر کے عربی دے تیہ (30) بن جاندے نیں۔ ایسے بنا اُتے اِہنوں سی حرف آ کھیا گیا۔ ایس توں اڈ ایہہ گل وی اے کہ قرآنِ عظیم دے تیہہ حصے نیں۔ ایسے کر کے اُہدے ہر حصے نوں سی پارہ آ کھیا جاندا اے۔ ایس نسبت نال وی صوفی بزرگاں نے اہنوں سی حرفی داناں دتا۔ باہوؒ دا پنجابی کلام ہے ای سی حرفی دی ہیئت وچ۔ اُہناں نے ایس صنف نوں خالص روحانی خیالات تے دلی کیفیتاں بیان کرن لئی ورتیا اے۔''(4)

ایس سلسلے وچ میاں ظفر مقبول اپنے مضمون ''سی حرفی کی روایت'' وچ لکھدے نیں:

''گیارہویں اور بارہویں صدی عیسوی میں فارسی مصنّفین نے ایک نئے انداز سے لکھنا شروع کیا۔ وہ اپنی شاعری کے شروع میں مہینے یا دن کا نام لاتے تھے۔ یہ صنف بارہ ماہ یا اٹھوارہ کے نام سے مشہور ہوئی۔ ان اصناف کی دو کتابیں ''درواز دہ ماہ'' اور ''روز ہائے ہفتہ'' از مسعود سعد سلیمان لاہوری (1048ء تا 1127ء) ملتی ہیں۔

ان کی دیکھا دیکھی پنجابی والوں نے یہ روایت اس طرح اپنائی کہ اُنہوں نے حروفِ تہجی کو بنیاد بنا کر لکھنا شروع کیا۔ جو سی حرفی کے نام سے مشہور ہوئی۔ ان مصنّفین کا رویہ یہ رہا ہے کہ وہ اپنے شعر کی ابتدا میں حرف ضرور استعمال کرتے ہیں۔ کبھی اسے وزن میں شامل کر کے اور کبھی وزن سے خارج کر کے۔ پنجابی میں یہ صنف زیادہ تر چومصرع (ہم قافیہ نظم) میں لکھی گئی ہے۔ جس کو ''ہیئت'' کہتے ہیں۔ بیت یا ہیئت شعر کو کہتے ہیں اور شعر دو مصرعوں کا ہوتا ہے۔ تاہم چار مصرعوں والی نظم بھی ہیئت ہی کہلاتی ہے۔ البتہ یہاں یہ بات قابلِ ذکر ہے کہ سب مصنّفین نے یہ رویہ نہیں اپنایا۔''

جیسے تارا سنگھ گجراتی کا انداز ملاحظہ فرمائیں:

الف' اکبر۔ ب' بہار بزمِ عشرت تے موسمی لطف کمال نالے
ت' تیار طبلہ' طنبور ڈھولک خوش آواز مطرب تے نقال نالے

ایسے ہی بابا گورونانک صاحب فرماتے ہیں:

ل۔ لعنت برسر تنہاں جو ترک نماز کرین
تھوڑا بہت کھٹیا ' ہتھو ہتھ گرہن''(5)

اگے چل کے میاں صاحب لکھدے نیں:

''اسی طرح ہمیں شاہ حبیب کی سہ مصرعی (مثلث) سی حرفی ملتی ہے۔ 'سی حرفی دیوانہ' مسدس میں ہے۔ جس کا ذکر کسی محقق نے نہیں کیا۔ اس لیے اس کا نمونہ درج کرنا ضروری ہے:

غ...... غلط کہیا اذان گناہ ہووے لوکی بلالؓ نوں آن کہندے
گل سنی بلالؓ تے رون لگے ذرا دسو کرو دھیان کہندے

جہڑا نبیؐ دا ناں نہ ٹھیک آکھے کٹ دیواں میں ایسی زبان کہندے
پراوہ تے رب رسولؐ نوں لگے پیاری ایسے عشق دے نال ایمان کہندے
چنگی لگے اذان بلالؓ والی وحی بھیج کے آپ رحمن کہندے
کدی نہ صبح ہوندی دیوانیاں دی، جے نہ کدی بلالؓ اذان کہندے

اسی طرح میراں شاہ جالندھری کی ایک ایسی سی حرفی بھی ملتی ہے جو ڈیوڑھ میں لکھی ہوئی ہے:

ج......جگر وچ زخم دا حال میں کس نوں پھول وکھاواں......کس در جاواں
باجھ وصل علاج نہ کوئی سو سو مرہم لاواں ...... نفع نہ پاواں
برہوں ظالم اندر وڑیا کیونکر جان بچاواں ...... خاک سماواں
میراں شاہ دربار خواجہ دے، رو رو حال سناواں ......تاں سکھ پاواں (6)

اُپردسی ساری گل بات دا سٹہ لکھاری نے ایہہ کڈھیا اے:

''اس ساری بحث سے یہ ثابت ہوتا ہے کہ سی حرفی کے لیے ہیئت شرط نہیں۔ اسے کسی بھی صنف میں لکھا جا سکتا ہے اور یہ تاثر بھی غلط ہے کہ اس کا موضوع عشق و محبت اور ہجر و فراق تک ہی محدود ہے۔ بلکہ اس میں دوسرے موضوعات کے ساتھ بھی طبع آزمائی کی جا سکتی ہے اور ایسا ہوا ہے جس کی مثالیں اُوپر دی جا چکی ہیں۔ جنگ نامے اور نعت جیسے حساس موضوعات کے لیے بھی بعض شعراء نے یہ صنف استعمال کی ہے۔ اس صنف میں داستانیں بھی نظم کی گئی ہیں۔ جیسے تلسی رام کا قصہ جگامل بشنو۔'' (7)

ساڈی کلاسیکی شاعری دی ایہہ روایت رہی اے جے شاعر قرآن، حدیث، فقہ، صرف ونحو، منطق تے فلسفہ وغیرہ دا علم حاصل کرن توں بعد شاعری دا مُڈھ بنھدے سن۔ ایسے کر کے اُہناں دی شاعری وچ اکثر قرآن تے حدیث دے مدلل، بھرویں تے موقعے دی مناسبت نال حوالے موجود نیں۔ پیر وارث شاہؒ ہوراں تے اپنے شعراں بارے اپنی شہرۂ آفاق تصنیف ہیر وارث شاہؒ وچ ایتھوں تیک فرمایا جے:

ایہہ قرآن مجید جے معنے نیں جہڑے شعر میئیں وارث شاہؒ دے نی (8)

حضرت حکیم سراج القادری ہوراں مڈھلی تعلیم مقامی طور تے حاصل کرن مگروں برصغیر دے مختلف شہراں توں دینی تعلیم حاصل کیتی اے تے انج اہناں قرآن، حدیث، فقہ، صرف ونحو، فلسفہ اتے طب دی تعلیم مکمل کر کے کلاسیکی شاعراں دی ریت روایت نوں اپنی صوفیانہ شاعری راہیں اگانہہ ٹوریا۔ ایس کر کے اسی اُہناں نوں کلاسیکی دور تے موجودہ دور وچ اک میل پتھر (سنگ میل) دا درجہ رکھن والا شاعر آکھ سکنے آں۔ اُہناں دی دینی تے دُنیاوی تعلیم بارے مسعود خان اِرحم لکھدے نیں:

''مولوی محمد دین بادشاہ پوری (جہڑے اوسے پنڈ بادشاہ پور دی مسیت دے امام سن) کولوں حضرت سراج القادریؒ ہوراں مڈھلی دینی تعلیم حاصل کیتی۔ حضرت سراج القادری ہوراں دا خاندان پہلاں توں ای دینی، اسلامی سوچ وچار رکھن پاروں ڈاڈھا

مذہبی خاندان گنیا جاندا سی ۔ مڈھلی تعلیم حاصل کرن توں بعد اگانہہ دینی تعلیم حاصل کرن لئی اُہناں کئی تھاواں دا سفر کیتا ۔ بھارت دے شہراں رام پور تے دلّی توں اڈ لہور جہے دینی مرکزاں وچوں اسلامی/ دینی تعلیم حاصل کیتی ۔ جہدے نال قرآن، حدیث، منطق، فلسفہ، صرف تے نحو تے فقہ دے علوم وچ حضرت مولوی سراج القادری ہوراں دی پکڑ مضبوط ہوئی ۔ ایس دے نال نال دُنیاوی علم دے حصول لئی حضرت صاحب نے اپنے پنڈ (بادشاہ پور) دے پرائمری سکول توں پرائمری پاس کیتا ۔ اتے مڈل دا امتحان ضلع جہلم دے اک مڈل سکول (دریالہ جالپ) توں پاس کیتا ۔ حضرت صاحب نے منشی فاضل دا امتحان وی پاس کیتا ۔ تے فیر 1928ء وچ طبیہ کالج لاہور (پنجاب) توں حکمت دا امتحان پاس کیتا ۔"(9)

حکمت اکثر پنجابی شاعراں دا پیشہ رہیا اے ۔ مولوی غلام رسول عالم پوریؒ ہوراں ظاہری علوم توں فارغ ہو کے معلمی دا پیشہ اختیار کیتا ۔ پر کجھ چر ملازمت کرن مگروں آپ نے استعفیٰ دے دِتا تے عالم پور وچ امامت تے حکمت شروع کر دتی ۔ اوہ اپنی اک چٹھی وچ لکھدے نیں:

ع نج طب دا علم میں یاد کیتا، رنگ دیکھنے پئے قاروریاں دے (10)

گنجینہ معرفت (پنج گنج قادری کلاں) وچ حضرت سراج القادری ہوراں پنجابی زبان دی کلاسیکل شاعری دی ریت مطابق سبھ توں پہلاں حمد الٰہی لکھی جس وچ لکھدے نیں:

ع تبارک الذی بیدہِ الملک واحد ذات الٰہی
اوّل آخر ظاہر باطن قائم اُس دی شاہی
رُکھ تمام بنایئے قلماں کل دریا سیاہی
لکھن سارے نوری ناری خاکی مور و ماہی
زمین اسمان ورق مُک جاون جاوے مک سیاہی
ہووے نہیں سراج کدی بھی پوری حمد الٰہی (11)

ذرا غور فرماؤ ۔ آپ لکھدے نیں کہ:

تمام درختاں دیاں قلماں بنایئے ۔ سارے دریاواں دے پانی دی سیاہی بنایئے ۔ تمام نوری تے ناری، خاکی مور تے ماہی لکھن بہہ جاون ۔ زمین تے اسمان دے ورق مک جاون ۔ ساری سیاہی بھی مک جاوے ۔ تاں وی میرے ربّ کائنات دی حمد مکمل نہ ہو سکے (سبحان اللہ) ۔ حمد وچ بیان گئی اجہی اُچ خیالی کسے عظیم شاعر ہی دی تخلیق ہو سکدی اے ۔ جویں اُپر دسیا گیا اے جے حمد کلاسیکی شاعراں دی ریت رہی اے ۔ اتے لگ بھگ سارے پنجابی شاعر اِہنوں نبھاؤندے آئے نیں میاں ہدایت اللہ ہوراں دی ایسے ہی معیار دی اک حمد دیکھو:

س سبھ درخت بن جان قلماں تھیون بحر سمندر دوات میاں
کاتب ہون ملائک تے جن آدم اللہ پاک دی لکھن صفات میاں
مُڑ مُڑ ہون سمندر تے رُکھ پیدا کاتب دائمی پاک حیات میاں
سدا لکھدے رہن ہدایت اللہ مکن ربّ دے نہیں کلمات میاں (12)

حمد توں مگروں اک بے نقطہ شعراں والی فارسی دی نعمت پیش کیتی گئی اے۔ ایس توں بعد اک چومصرعی نعت ''محسن اعظم'' دے عنوان ہیٹھ پنجابی وچ اتے فیرنوں (9) شعراں دی اک خوبصورت پنجابی نعت اے۔ ونگی دے طور دو شعر ملاحظہ فرماؤ:

ع نکیر آون گے آون پئے اوہ پچھن گے میں دساں گا
میں ہاں شفیع الوریٰ دا مولا ہے شفیع الوریٰ میرا
نماز اندر قیام اندر رکوع اندر سجود اندر
جمالِ رُوئے حق ہے اوّل آخر مدعا میرا (13)

اِہناں شعراں دی روانی، اہناں دا مکالماتی انداز اِتے اہناں ورگی معنویت اتے موضوع اُتے پکیری پکڑ صرف تے صرف کسے پختہ کار، اُستاد شاعر دے کلام وچ ہی ہوسکدی اے۔

حمدیہ تے نعتیہ شاعری مگروں پنج گنج یعنی پنج سی حرفیاں دے خزانے دا پہلا حصہ شروع ہوندا اے۔ پہلے گنج دے اخیر اُتے ''پنجاب'' دے سرناویں ہیٹھ چار چار مصرعیاں دے دو بند درج نیں۔ ملاحظہ فرماؤ:

ع ڈٹھے مُلک جہان دے پھر کے بے شمار
نہیں ڈٹھا مثل پنجاب دے کوئی خطہ زنہار
دریا نہراں رونقاں سارا سال بہار
خورش پریہوا ستھرا صورتاں اپن اپار

....

بادشاہ پور گجرات دی نگری خوش گوار
پربت رانی ویہت دی دکھن گوندل بار
دھرتی میرے دیس دی جنت ماوا بہار
شاداب آباد سراج رہے مرا گلشن سدا بہار (14)

اِہ وی اک کلاسیکل روایت اے پئی شاعر اپنی جنم بھومی اَتے اپنے وطن بارے اپنے کلام وچ ضرور ذکر کردے رہے نیں۔ جویں حضرت سیّد وارث شاہؒ اپنی شاہکار تصنیف ''ہیر'' وچ فرماؤندے نیں:

ع وارث شاہؒ وسنیک جنڈیالڑے دا شاگرد مخدوم قصور دا اے (15)

یا فیر اک ہور قادرالکلام شاعر میاں ہدایت اللہ ہدایت کلیات ہدایت وچ لکھدے نیں:

ع اک شہر لاہور پنجاب اندر جتھے نور ہمیشہ برسدا اے
کم درزی دا کرے ہدایت اللہ گلی چابک سواراں دی وسدا اے (16)

دوجے گنج دی دوجی حرفی دے اخیر اُتے مقولہ شاعر دے طور اُتے اک اُردو شعر پیش کیتا اے، جس راہیں اُہناں دنیاوی زندگی دی حقیقت بارے اِنج تصویر کشی کیتی اے۔

ع گزرتی جارہی ہے زندگی اور روح شاداں ہے
مسافر کے لیے کم تر مسافت ہوتی جاتی ہے (17)

شاعر نے ایس اک شعر وچ پوری انسانی حیاتی دی تصویر کھچ کے رکھ دتی اے۔ نال ہی بڑے سدھے ساویں انداز وچ زندگی دی حقیقت بیان کر دتی اے۔ پئی جوں جوں زندگی گزردی اے توں توں انسانی عمر گھٹ دی اے۔ اتے ایس مسافر دی مسافت گھٹن نال اُہدی رُوح خوش ہوندی جاندی اے۔ کیوں جے انسانی جسم لئی تے ایہہ دُنیا بھاویں کنی ہی چنگی ہووے پر رُوح لئی ایہہ دُنیا اک عذاب، اک قید خانہ اے۔ ایس لئی زندگی دے دن گھٹن دے نال رُوح دی قید دے دن وی گھٹ رہے ہوندے نیں ایس کر کے اوہ ایس گلے خوش ہوندی اے جے اُہدے لئی ایس دنیا دی قید توں آزادی ملن دے دن نیڑے آرہے ہوندے نیں۔ شاعر نے ایس شعر راہیں ایک آفاقی سچ (Universal Truth) پیش کیتا اے۔

دوجے حصے دے اُخیر اُتے شاعر نے اک ہور بند مقولہ شاعر دے طور اُتے پنجابی وچ پیش کیتا اے جس راہیں اوہناں اک ہور آفاقی سچائی بیانی اے۔

ع بد اصلاں نوں صحبت نیکاں نفع نہ دیوے کوئی
جیوں مچھی دی پانی وچ بھی نہیں موئی بدبوئی
اہلِ ذوق دا ذوق زیادہ جیوں جیوں دیہی گھٹے
جویں سراج صندل نوں رگڑو، ہور ودھے خوشبوئی (18)

انج دیاں آفاقی سچائیاں ساڈے سارے عظیم پنجابی شاعراں نے اپنے اپنے دور وچ بیانیاں نیں۔ جویں حضرت سید وارث شاہؒ بیان فرماوندے نیں۔

ع گئے عمر تے وقت پھر نہیں مڑدے گئے کرم تے بھاگ نہ آوندے نی
گئی گل زبان تھیں تیر چھٹا گئے روح قلبوت نہ آوندے نیں
گئی جان جہان تھیں چھڈ جسہ کئی ہور سیانیں فرماوندے نی (19)

انج ہی میاں محمد بخشؒ سیف الملوک وچ فرماؤندے نیں:

ع نیچاں دی اَشنائی کسے نہیں کولوں فیض پایا
ککر تے انگور چڑھایا ہر گچھا زخمایا
وا جھلے تاں پتر پاٹے نالے سلھے دانے
چوئے رس زمین پر ڈھٹھی کت گن کھٹے لانے (20)

جویں اُپر ایس گل اُتے بحث ہو چکی اے جے سی حرفی ڈیوڈھ وچ وی لکھی جاندی رہی اے۔ ایس ڈیوڈھ وچ حضرت سراج القادری ہوراں نے وی طبع آزمائی فرمائی اے۔ اتے گنج نمبر 2 تے 3 دے وچ کار ڈیوڈھے بیت دے سرناویں ہیٹھ اُہناں اک سی حرفی پیش کیتی اے۔ جنہوں اُہناں ''سی حرفی نین نامہ'' دا ناں دِتا اے۔ اتے ایس پوری سی حرفی وچ ہی نیناں دا تذکرہ ملدا اے۔ اک ڈیوڈھی سی حرفی ونگی پاروں ویکھو:

ج جنہاں نے نین لگائے سکھ دی نیند نہ سوندے رہندے روندے
آپے لائیاں آپے سیکن اُٹھدے بہندے بھوندے رہندے روندے
دوزخ بھاہ ہجر دی اندر جھل جھل تابر ہوندے رہندے روندے
کر کر یاد سراج سجن نوں لہو اکھیوں چوندے رہندے روندے (21)

ساڈے لگ بھگ سارے صوفی شاعراں دا ایہہ طریق رہیا اے جے اوہ اپنے کلام راہیں اللہ تعالیٰ دے ذکر اُتے زور دیندے آئے نیں۔ اوہ اپنے کلام وچ دُنیاوی گلاں دے اوہنے اصل وچ اللہ تعالیٰ تے اُہدے ولّوں ایس دنیا وچ بھیجے گئے پیغمبراں دے سنیہے لوکاں تیک پچاؤندے نیں۔ اوہ اپنے کلام راہیں اللہ تعالیٰ دے ذکر اُتے آخرت دے فکر اُتے زور دیندے آئے نیں۔ اوہ اپنے کلام راہیں قرآن تے حدیث دا درس دیندے رہے نیں۔ اوہ ہمیش ہی محبت دا پرچار کردے رہے نیں۔ اتے نفرت دا بی مار دے رہے نیں۔ ایسے کر کے آکھیا جاندا اے جے برصغیر ہند و پاک وچ دین اسلام جناں صوفیاں دیاں محبتاں شفقتاں اتے پیار بھریاں گلاں نال پھیلیا اے اوناں کسے عالم دین کولوں ایہہ کم نہیں ہو سکیا۔ صوفی لوگ اپنے ذاتی عشق دے بیان راہیں حقیقت تے معرفت دیاں صوفیانہ گلاں کر جاندے نیں۔ اوہ مجازی عشق راہیں حقیقی عشق اتے معرفت دیں گلاں کردے نیں۔ جہڑے اہناں دیاں رمزاں نوں سمجھدے نیں۔ اُہناں دے وارے نیارے پر جہڑے ہماتڑ ساتھی معرفت دا عرفان نہیں رکھدے صوفیاں دیاں اکثر گلاں اُہناں دے سراں اُتوں وی لنگھ جاندیاں نیں۔ صوفی لوک گل دُنیا دی کر رہے ہوندے نیں پر اشارہ کسے ہور پاسے ہوندا اے جویں ساڈے بہت ہی اُچ کوٹی دے شاعر حضرت میاں محمد بخشؒ اک تھاں فرماؤندے نیں۔

ع قصے ہور کسے دے اندر درد اپنے کجھ ہوون
بن پیڑاں تاثیراں ناہیں بے پیڑے کد روون (22)

یا

ع جس وچ گجھی رمز نہ ہووے دردمنداں دے حالوں
بہتر چپ محمد بخشا سخن اجیہے نالوں (23)

یا

ع بات مجازی رمز حقانی ون وناں دی کاٹھی
سفر العشق کتاب بنائی سیف چھپی وچ لاٹھی (24)

یا

ع جنہاں طلب قصے دی ہوسی سُن قصہ خوش ہوسن
جنہاں جاگ عشق دی سینے جاگ سویرے روسن (25)

یا

ع درد لگے تاں ہائے نکلے کوئی کوئی رہندا جر کے
دلبر اپنے دی گل کیجے ہوراں نوں منہ دھر کے (26)

مطلب ایہہ پئی صوفیانہ کلام وچ اپنے ذاتی عشق دے بیان راہیں عشق حقیقی دا اظہار ہونداا ے۔یعنی اپنے ذاتی پیار دا اظہار کردیاں معرفت دیاں گلاں کر جاناں،صوفی ازم دا اک انداز اے۔ایہوانداز حضرت مولوی سراج القادری ہوراں اپنے کلام وچ اپنایا اے۔حضرت باوا فریدؒ ہوراں جدوں اہ شلوک لکھیا:

ع فریدا بے نمازا کتیا اہ نہ بھلی رِیت
کبھی چل نہ آیا پنجے وقت مسیت (27)

تاں خدانخواستہ اوہ آپ تاں بے نماز نہیں سن۔سگوں اُہ تے اپنے ایان پنے (بالپنے) توں ہی پکے تے سچے نمازی سن اتے نال اللہ تعالیٰ دی عبادت کرن لئی گھر بار چھڈ کے کئی کئی ورہے جنگلاں، بیاباناں وچ رہندے رہے۔ پر اللہ تعالیٰ اتے اُہدے پیارے رسول ﷺ دا اک ضروری پیغام لوکاں تائیں پچاون لئی اُہناں اپنے آپ نوں نشانہ بنا کے لوکاں نوں ایہہ گل سمجھائی اے پئی اے انسان ایہہ کوئی بھلی ریت نہیں جے توں کدے پنجے وقت نماز پڑھن لئی مسیتے باقاعدگی نال جان دی رِیت توڑ نہیں نبھائی۔سوایہہ ساڈے سارے صوفی شاعراں دی ریت رہی اے جے اوہ اپنی ذاتی گل راہیں سنن پڑھن والی لوکائی نوں اُہناں دی دینی تے اخلاقی سدھائی لئی اک سنیہا دیندے سن۔حضرت مولوی سراج القادری ہوراں نے وی ایہی طریقہ اپنایا۔اُہناں وی اپنے کلام راہیں قرآن، حدیث، فقہ،شریعت اتے احکامات الٰہی لوکائی تیک پچاون دی کوشش کیتی اے۔اتے عشق مجازی راہیں عشق حقیقی اتے معرفت دی گل کیتی اے۔پنج گنج حصہ آں دا اک بند ملاحظہ فرماؤ:

ر رمز عرفان کیہ ناقصاں نوں کارن عارفاں بولیاں بولیاں میں
آن توء الاماناتِ آھلِھا، ایسے واسطے جھاکیاں کھولیاں میں
ڈٹھے در معانی دے گنج مخفی جدوں دل دیاں پیٹیاں پھولیاں میں
وادی معرفت وچ سراج دُھمدی سکھاں پنچھیاں دے کولوں بولیاں میں (28)

ایس بند وچ آپؒ خود فرما رہے نیں جے اِہناں دا کلام معرفت دا کلام اے اتے ایہہ ہر کسے دی سمجھ وچ آوَن والا نہیں۔ سگوں ایہہ کلام اُہناں عارفاں لئی لکھیا گیا اے۔ جہڑے معرفت دیاں رمزاں توں جانوں نیں۔ بےعرفانے اتے معرفت دی رمز نہ پچھانن والے لہولا کے شہیداں وچ ناں لکھوان والے جعلی فقیراں تے درویشاں بارے انج دس پاندے نیں:

ش شوق عرفان دا رکھدے نیں اپیر محرم عرفان دا کوئی کوئی
انجیں موتو موتو پڑھن سارے، موتوں پوند مرجان دا کوئی کوئی
پا کے ٹوپیاں جے فقیر پھردے کتے نفس نوں ران دا کوئی کوئی
نحن اقرب پڑھن سراج سارے اُہدے رمز پچھان دا کوئی کوئی (29)

ساڈے قومی شاعر حضرت علامہ اقبالؒ نے فرمایا سی:

ع تیرا دل تو ہے صنم آشنا تجھے کیا ملے گا نماز میں

ایس بارے حضرت مولوی سراج القادریؒ ہوراں ایس بندرا ہیں بڑی بھرویں گل کیتی اے۔ فرماوَندے نیں:

ص صوم و صلات دا فائدہ کیہ جیکر دلوں نہ دور وسواس ہووے
میلے دل دے نال نمازی کیتی ہویا کیہ جے صاف لباس ہووے
کئی من پلیتیاں من اندر ہک سیر پانی کدوں راس ہووے
چھوڑ خودی غرور سراج خبرے تاں اس نفس خناس دا ناس ہووے (30)

ایس حرفی دے پہلے دو مصرعیاں راہیں تے حضرت علامہ اقبال دے اُپر درج مصرعے دے مفہوم نوں اگانہہ ٹوریا گیا اے۔ جد کہ مصرعہ نمبر 3 وچ صنعت لفظی دا خوبصورت استعمال کیتا گیا اے۔ اتے لفظ ''من'' نوں دو وکھو وکھ معنیاں وچ خوبصورتی نال ورتیا گیا اے۔ آخری مصرعے اندر اُہناں بڑی خوبصورتی نال نفس امارہ نوں زیر کرن دی تلقین وی فرمائی اے۔ اتے اہنوں زیر کرن دا طریقہ وی دسیا اے۔ ایس بارے میں اپنے اک ہور مضمون وچ انج وضاحت کیتی سی:

''اک عظیم انگریز شاعر الیگزینڈر پوپ (Elexandar Pope) اپنی نظم Essay on Man وچ لکھدے نیں:

Know then the self

Presume not God to Scan

The Proper Study of Man kind is man

''ترجمہ: پہلاں اپنا آپ یعنی اپنے نفس نوں پچھان......اللہ تعالیٰ نوں اپنے مطالعے دا موضوع نہ بنا۔ کیوں جے انسان لئی اپنا آپ پچھان لیناہی بڑی گل اے۔''

ایسے موضوع نوں ساڈے عظیم اتے ہرمن پیارے شاعر، حضرت علامہ اقبالؒ......مَنْ عَرَفَہٗ نَفْسَہٗ فَقَدْ عَرَفَہٗ رَبَّہٗ' کہ جنھے اپنے نفس امارہ نوں پہچان لیا اوس اپنے ربّ نوں پہچان لیا۔ دے تحت ایس روپ وچ پیش کیتا اے:

ع اپنے من میں ڈوب کر پا جا سراغِ زندگی
تو اگر میرا نہیں بنتا نہ بن اپنا تو بن

انجے ہی داغ دا شعر اے:

وہ کیا دیکھ سکتا ہے اُس کی تجلّی
جس انسان نے اپنا جلوہ نہ دیکھا

ایس موضوع نوں شاہ حسینؒ ہوراں نے سادمرادے لفظاں راہیں انج پیش کیتا اے:

ع بندے آپ کوں پہچان جے تیں اپنا آپ پچھا تا سائیں دا ملن آسان''(31)

حضرت مولوی سراج القادری ہوراں وی ایسے مضمون نوں اُوپر دتی ص والی حرفی دے اخیر لے مصرعے وچ نبھایا اے۔ اتے انسان نوں تلقین کیتی اے کہ اُہنوں خودی تے تکبر چھڈ کے اپنے آپ نوں عجز تے انکساری دی حالت وچ لیاؤ ناں چاہیدا اے۔ تاں جے نفس امارہ نوں ماریا جاسکے اتے اللہ تعالیٰ تک رسائی حاصل کیتی جاسکے۔

نماز ہی دے موضوع اُتے آپؒ دی اک ہور حرفی ملاحظہ فرماؤ:

ف فائدہ اوس نماز دا کیہ جھدے وچ نہ سوز گداز ہووے
جھڑی اپنے آپ نہ کرے بےخود اُہ کیہ بنسری سارگی ساز ہووے
سجدہ وچ وی رہیا بےکیف ساجد پوست پوست نہ مغز نماز ہووے
کیہ گن کرے سراج طواف کعبہ جے نہ دلوں لبیک آواز ہووے (32)

ہور وی کئی تھاواں اُتے آپ نے نماز دی اہمیت اتے اہدے وچ خشوع تے خضوع دی ہونداُتے بڑا زور دتا اے۔ انجے ہی اُہناں نے اللہ تعالیٰ دی جستجو، اہدا ذکر اذکار، اُہدی سک اُتے اہدے عشق وچ گم ہون نوں ہی انسان تے انسانیت دا صحیح معیار متھیا اے۔ اُہناں دی اہ حرفی ایس موضوع اُتے ونگی دے طور تے دیکھو:

الف اُہناں نوں اکھیاں کون آکھے جنھاں وچ نہیں جستجو اوہدی
نہ اوہ منہ نہ زبان کوئی جھدے وچ نہیں گفتگو اوہدی

اوہ دل نہیں چیتھڑا خون بھریا جھدے وچ نہیں آرزو اوہدی
بناں عشق سراج مردار جُسّہ سنگھنی کتیاں بھی نہیں بو اُہدی (33)

فارسی دا اک شعر اے کہ:

ع من تو شدم تو من شدی من تن شدم تو جاں شدی
تا کس نہ گوئید بعد ازیں من دیگرم تو دیگری

میں توں بن جاواں توں میں بن جا۔ میں جسم بن جاواں توں جان بن جا۔ تاں جے ایدوں مگروں کوئی ایہہ نہ آکھ سکے جے توں ہورایں تے میں ہور آں۔ ایسے موضوع اُتے پنجابی اُچ کوٹی دے کلاسیکل شاعر حضرت شاہ حسینؒ اپنی اک کافی وچ لکھدے نیں:

ع ربا میرے حال دا محرم توں
اندر توں باہر توں روم روم وچ توں
توں ہی تاناں تو ہی باناں سبھ کجھ میرا توں
کہے حسین فقیر سائیں دا میں ناہیں سبھ توں (34)

ہن حضرت سراج القادری صاحب دی اک حرفی دیکھو جہڑی اہناں دوہاں کلاماں دی ٹکر دی اے:

ت توں وچ میں دے وسنائیں میری میں وچ میں صدا تیری
اندر توں باہر توں وسیں گئی 'میں' تے رہ گی جا تیری
میری عاجزی تے ملی خاکساری ویکھ متکبری کبریا تیری
فانی بلبلے وانگ سراج ہو جا ہستی رہے گی وچ دریا تیری (35)

ساڈی پنجابی کلاسیکی شاعری وچ حضرت خواجہ غلام فریدؒ ہوراں دا اک اُچا تے سچا مقام اے۔ ''غلام فرید، ہوراں ایہہ گل بڑی گجھ وچ کے آکھی اے کہ جدوں تک بندہ اپنے من وچ چبھی نہ لاوے، اوہ حقیقت تک نہیں اَپڑ سکدا رب اپنی ساری کائنات سنے بندے دے من وچ رہندا اے۔ ایس گل نوں اُہناں کیہاں رنگاں وچ پیش کیتا اے۔

ع فاش فرید ایہہ وعظ سنا توں عالم جاہل شاہ گدا کوں
جے کوئی چاہے فقر فنا کوں اپنے آپ کوں گولے (36)

ایسے موضوع اُتے خواجہ غلام فریدؒ دے فلسفہ وحدت الوجود دی اک ہور جھلک دیکھو:

''خواجہ غلام فریدؒ چھڑے مسلک وحدت الوجود دے مفسر تے مبلغ ای نہ ہن۔ اوہ تاں ذکر وفکر، حال وقال تے ورد و وظائف دیاں کٹھالیاں وچوں پگھارے تے نکھارے ہوئے وی ہن۔ اصل وچ اپنیاں ریاضتاں تے کشالیاں وچوں نکل تے آپ ہوریں حقیقت و معرفت وی اوّل منزل تے ونج پئے ہن۔ جتھاں بے اختیار تھی کے آپ ہوریں دے منہ توں ایہہ نعرہ

بلند تھیا جو:

ع ہن میں رانجھن ہوئی رہیا فرق نہ کوئی
جیں سنگ دِلڑی پیت لگائی آخر بن گئی سوای
سارے جگ وچ میں رہ گئی نہ تو ای ، نہ او ای (37)

حضرت بابا بلھے شاہ ہوراں وی اپنے کلام وچ ایس وحدت الوجودی فلسفے نوں کئی تھاویں بیانیا اے۔ اک کافی دے دوشعر ملاحظہ فرماؤ:

ع ''رانجھا رانجھا کردی ہن میں آپے رانجھا ہوئی
سدو مینوں ''دیھدو رانجھا'' ''ہیر'' نہ آکھو کوئی
رانجھا میں وچ میں رانجھے وچ غیر خیال نہ کوئی
میں نہیں اوہ آپ ہے اپنی آپ کرے دل جوئی (38)

اللہ تعالیٰ اتے اللہ تعالیٰ دے رسول مقبول صلی اللہ علیہ وآلہ وسلم اتے انبیاء، اولیاء توں مگروں پنجابی صوفیانہ شاعری وچ مرشد دا مقام بہت بلند منیا تے متھیا جاندا اے۔ جویں حضرت سلطان باہوؒ فرماؤندے نیں:

الف اللہ چنبے دی بوٹی مرشد من میرے وچ لائی ہُو
نفی اثبات دا پانی ملیا ہر رَگے ہر جائی ہُو
اندر بوٹی مشک مچایا جان پھلن پر آئی ہو
جیوے مرشد کامل باہو جیں ایہہ بوٹی لائی ہُو (39)

حکیم میاں عبدالغفور عرشی (مرحوم) لکھدے نیں:

''حضرت سلطان العارفین، سلطان باہوؒ نے فرمایا اے کہ پیر کامل جے چاہے تے اپنے مریدنوں اک اکھ دے جھمکے دے اندر ای ساریاں منزلاں طے کرا دیندا اے۔ پیر کامل توں بغیر کوئی وی فقر دے راہ دا مسافر منزل مقصود اُتے نہیں پہنچ سکدا۔ گورو نانک صاحب ہوراں اپنے گرنتھ وچ اہدے بارے لکھیا اے:

ع وڈی وڈیائی ایہہ ہے روم روم کرتار
ست گُر کی کرپا بناں چارے برن چمار

ترجمہ: ''وڈی وڈیائی ایہہ ہے کہ روم روم وچ اللہ تعالیٰ دا موجود ہونا۔ پر جے پیر کامل نہ دسے تے سبھ چیزاں چمڑے دیاں بنیاں وکھائی دیندیاں نیں تے چمڑے نوں پرکھنا چماراں دا کم اے۔ ایس بارے بھگت کبیر ہوراں وی لکھیا اے کہ:

ع تُوں ڈھونڈیں جس چیز نوں کت بدھ آوے ہاتھ
کہے کبیر تب پائیے جو بھیدی لیے ساتھ

حافظ شیرازیؒ ایس بارے فرماؤندے نیں:

ع بے سجادہ رنگین کن ، گرت پیر مغاں گوئید
کہ سالک بے خبر نبود زراہ و رسمِ منزلہا

ترجمہ:

نال شرابے رنگ مصلا ہادی جے فرماوے
سالک واقف راز حقیقت پل وچ پار لنگھاوے

ایسے طرح مولانا روم صاحب نے فرمایا اے:

ع پیر کامل صورتِ ظل الٰہ
یعنی دیدِ پیر دیدِ کبریا
ہر کہ پیر و ذاتِ حق را یک ندید
نے مریدو نے مریدو نے مرید

ترجمہ: پیر کامل اللہ تعالیٰ دی اک ظلی صورت اے۔ سائے کولوں وجود علیحدہ مراد نہیں۔ جویں برف پانی داظلی وجود کہاندا اے۔ غیر نہیں۔ فیر پیر دا دیدار ذاتِ باری تعالیٰ دا دیدارِ عین اے۔ جہڑا کوئی اپنے پیر نوں تے ذاتِ باری تعالیٰ نوں علیحدہ ویکھے اُہ مرید نہیں۔ مرید نہیں۔ مولانا رومؒ نے کئی تھاویں اتے اپنی مثنوی شریف وچ پیر دا ذکر بار بار کیتا اے۔ فرماندے نیں:

ع مولوی ہرگز نہ شد مولائے روم
تا غلام شمس تبریزی نہ شد

ترجمہ:''مولانا روم اونی دیر تک مولوی نہ بن سکیا جدوں تیکر حضرت شمس تبریزیؒ دی غلامی نہیں کیتی یا

ع بیا شاہا عنایت کن کہ مولانائے رومی را
غلام شمس تبریزم قلندر یار می کردم

ایسے طرح حضرت شیخ سعدیؒ نے فرمایا:

ع مرا پیر دانائے مرشد شہاب

یعنی اپنے دانا تے عقلمند پیر حضرت شہاب الدینؒ صاحب دیاں دسیاں ہویاں نصیحتاں قلمبند کیتیاں نیں۔ قرآن پاک وچ وی ایس بارے ارشاد اے کہ:

ترجمہ: ''اے ایمان والیو! ڈرو اللہ تعالیٰ توں اتے وسیلہ پکڑو ہر کم وچ طرف اللہ تعالیٰ دے، شاید تسیں اُچے مقام تے پہنچ جاوٗ۔''(40)

اگے چل کے حکیم میاں عبدالغفور عرشی (مرحوم) لکھدے نیں کہ:

''حضرت سلطان باہوؒ ہوراں فرمایا اے کہ:

پیر کامل دی پچھان بہت اوکھی اے۔ پیر کامل دی پچھان بارے کہندے نیں جہڑا پیر اپنے مریدنوں جدوں تیکر روٹی کھاندے قابل نہ کرلوے تدوں تیکر مریددے گھروں روٹی کھانی اُہدے لئی جائز نہیں۔ تے نذراں نیازاں دالینا تے درکنار جہڑا پیر اپنے مرید دا محرم راز نہیں اُہدی بیعت حرام اے۔ جہڑا پیر اپنے مریدنوں تن دناں دے اندر اندر حضور پاک ﷺ دی کچہری وچ حاضر کر کے حضور اکرم ﷺ کولوں تعلیم لے کے نہیں دے سکدا۔ اُہ پیر کہلان دا ہرگز مستحق نہیں ہوسکدا۔ اُہ اپنے مریدنوں توحید دا سبق نہیں دے سکدا۔ مرید بھاویں کسے ولایت دے وچ ہووے۔ اگر مرید کوئی برا کم کرے تے اُہدے منہ اُتے تھپڑ مار کے آگاہ کردے۔ اگر مرید کسے دینی، دُنیاوی مصیبت وچ پھس جاوے تاں اُہنوں اوتھوں ایس طرح کڈھ لوے جس طرح مکھن وچوں وال کڈھ لئی دا اے۔''(41)

حضرت سیّد بلھے شاہؒ ہوراں تے اپنے مرشد شاہ عنایت بارے ایتھوں تیک آکھ دتا کہ:

ع بلھے نو سمجھاون آئیاں بھیناں تے بھرجائیاں
من لے بلھیا ساڈا کہنا چھڈ دے پلا آرائیاں
آل نبیؐ اولادِ علیؓ نوں توں کیہ لیکاں لائیاں
جہڑا سانوں سید سدے دوزخ ملن سزائیاں
جو کوئی سانوں آرائیں آکھے بہشتی پینگاں پائیاں
آرائیں سائیں سبھنی تھائیں رب دیاں بے پروائیاں
سوہنیاں پرے ہٹائیاں تے کوجھیاں لے گل لائیاں
جے توں لوڑیں باغ بہاراں چاکر ہو جا آرائیاں
بلھے شاہ دی ذات کیہ پچھیں شاکر ہو رضائیاں (42)

حضرت سید وارث شاہؒ فرماوٗندے نیں:

ع بادشاہ سچا ربّ عالماں دا فقراوس دے ہین وزیر میاں
بنا مرشداں راہ نہ ہتھ آوے دُدھ باجھ نہ رِجھدی کھیر میاں (43)

ایس ساری بحث توں مراد صرف ایہہ سی جے پنجابی شاعری وچ مرشد دا کیہ مقام متھیا جاندا اے۔ نالے مرشد دی اہمیت کیہ

اے؟ ہن حضرت سراج القادری ہوراں دے کلام وچ مرشد دی تڑپ، ہجر سوز، گداز دی ونگی ویکھو:

الف اللہ دی فضل احسان بے حد ملیا نبیؐ بشیر تدبیر مینوں
ملی پاک کتاب لا ریب فیہ اقوالِ مصطفی ملی تفسیر مینوں
برکت یمن تاثیر ضمیر زندہ فکر و نظر دی ملی جاگیر مینوں
لدھا دستگیر سراج مرشد راہ نما ملیا انور میر مینوں (44)

ع خوف کیہا اُہنوں دوتیاں دا دستگیر جہدا ہمراہی ہوے
ٹل جان پہاڑ مصیبتاں دے نام غوث دا فضل الٰہی ہووے
میراں اُس نوں آس مراد دیندا جس نے حرص جہان دی لاہی ہووے
اہناں خوف سراج نہیں دوتیاں دا غوث پاک دی جنہاں نوں ساہی ہووے (45)

ذ ذرہ نوازیاں تیریاں تے دستگیر ممنون جہان کیتا
جدھر اُلٹ گئی پارس نگاہ تیری لوہے تانبے نوں زر دی کان کیتا
کسے ولی کسے ابدال کیتا کسے قطب بلند مکان کیتا
میں قربان سراج فیض انور دے کے دان اعوان سلطان کیتا (46)

جتھے حضرت خواجہ غلام فرید اِہ فرماوندے نیں:

ع میڈا عشق وی توں میڈا یار وی توں
میڈا دین وی توں ایمان وی توں
میڈا جسم وی توں میڈا روح وی توں
میڈا قلب وی توں جند جان وی توں
میڈا کعبہ قبلہ مسجد مندر
مصحف تے قرآن وی توں (47)

اوتھے حضرت مولوی سراج القادری جی ایسے مضمون نوں اپنے وکھرے تے اچھوتے انداز وچ انج نبھاندے نیں:

ز زر بھی توں میرا زور بھی توں میراں میری زمین جاگیر بھی توں
غوث الاعظم بھی محی الدین بھی توں میرا پیر بھی توں دستگیر بھی توں
میری قلم بھی توں کلام بھی توں میرے وچ کلام تاثیر بھی توں
صد الحمد سراج بناوٴنے نوں غیبوں میل دتا انور میر بھی توں (48)

محترم علامہ حکیم سراج القادری ہوراں نوں شعر لکھن اُتے اپنی دسترس حاصل اے جے اُہ اپنے سطراں دے ناں ذومعنی انداز وچ اپنے شعراں وچ اِنج جڑ دیندے نیں جویں کوئی ماہر صراف انگوٹھی وچ نگ جڑ دینداا ے۔ ایتھے اک دو بند ملاحظہ فرماؤ:

ض ضرور اُمید نوں رنگ لگسن آخر عمر دی آس پروان ہوسی
کرسی دستگیری دستگیر سچا بوہے ڈگیاں ول دھیان ہوسی
ہوسن پھل توقیر تنویر روشن پھلاں نال بھریا گلستان ہوسی
کلمے شکر دے پیا سراج پڑھدا سرمست پھردا باغبان ہوسی (49)

الف آ شہا میموں قدم مُکن اندیشے فکر و غم
دُنیا تے جیوے کامراں تیرا سراج مدح خواں
برکت یمن تاثیر بھی توقیر بھی تنویر بھی
وقار ، اقتدار بھی ہور ساتھی بر خوردار بھی
وسعت کشائش دم بدم
یا غوثِ اعظمؒ دستگیر (50)

ایتھے اُہناں اپنے چار بیٹیاں توقیر فائق قادری جی، ڈاکٹر تنویر احمد قادری جی، میاں وقار عظیم قادری جی اتے اقتدار جاوید قادری جی ہوراں دا عمری ترتیب نال اجہا ذکر کیتا اے جے معنوی طور اُتے اِہ ناں اِنج فٹ بیٹھے نیں جے کسے نوں وہم ای نہیں ہو سکدا کہ اِہ اُہناں اپنے بیٹیاں لئی دعا کیتی اے۔ فیر اِہ اُدعا اِنج مقبول ومنظور وی ہوئی ہے جے اللہ تعالیٰ دے فضل تے کرم نال سارے بچیاں اُتے کرم ہی کرم ہویا۔ اتے اِہناں دے پر پوار دا گلشن واقعی پھلاں نال بھرپور اے۔ ماشاءاللہ سارے بیٹے اپنی اپنی تھاں بڑے اچھے اچھے عہدیاں اُتے فائز اتے اپنے والد ماجد دیاں دعاواں نال عزت تے آبرو مان رہے نیں۔ اتے حتی الوسع اپنے علاقے دے لوکاں دی سیوا کر کے اپنے ماپیاں دا ناں روشن کر رہے نیں۔ اُہ سارے اپنے والد صاحب دی حیاتی وچ ہی کامیاب ہوئے تے اپنے والد گرامی دی حیاتی وچ رج کے اُہناں دی سیوا کیتی تے ہُن اپنے ماں جی دی سیوا کر رہے نیں۔ اِہناں دی جو وی عزت آبرو بنی ہوئی اے، اِہ سبھ اہناں دی ماپیاں دی سیوا دا میوہ ہی ملیا ہویا اے۔ نالے اِہناں دے ماپیاں دیاں دُعاواں صدقے اِہناں نوں اللہ تعالیٰ نے عزت تے رُتبے بخشے نیں۔ اپنے والد صاحب دے فکر تے فن نوں ودھ توں ودھ لوکائی تیکر اُپڑانا اِہناں دی زندگی دا مشن اے۔ سوایس مشن نوں سارے بھرا رل کے اگے ودھا رہے نیں۔ اللہ تعالیٰ اہناں نوں مزید جزائے خیر دیوے۔ آمین ثم آمین

حکیم حضرت مولوی سراج القدری ہوراں دا سارا کلام اینا پختہ تے منجھیا ہویا اے جے اِہدیاں خوبیاں گنوان لئی اتے سارے کلام دا احاطہ کرن لئی پوری کتاب دی لوڑ اے۔ اہناں دے کلام وچ اُہ ساریاں خوبیاں موجود نیں جہڑیاں ساڈی کلاسیکی

شاعری وچ پائیاں جاندیاں نیں۔ ایس کر کے اِہناں نوں کلاسیکی دور اتے موجود دور وی شاعری دے میل پتھرا تے سنگم دی حیثیت حاصل اے۔ آپؒ دے سارے کلام وچ اک شعر وی بھرتی دا نہیں ملدا۔ سگوں اک اک شعر شاہکار دا درجہ رکھدا اے۔ ایہی اوہناں دی قادرالکلامی دا سبھ توں وڈا ثبوت اے۔

ہتھلی کتاب ''پنج گنج'' قادری دے صرف دو گنج مکمل نیں۔ اِہناں دے بقایا تن گنج نامکمل نیں۔ اہناں دے کلام دی اجے بھال دی لوڑ اے۔ ایس سلسلے وچ شعبہ پنجابی، یونیورسٹی اورینٹل کالج لاہور دے صدر محترم جناب پروفیسر ڈاکٹر عصمت اللہ زاہد جی دی سیوا وچ عرضوئی اے جے پنجابی شعبے دے کسے اچھے ریسرچ جس دا تعلق ضلع منڈی بہاؤالدین نال ہووے نوں اِہ اسائنمنٹ دتی جاوے جے حضرت مولوی سراج القادری ہوراں دا اُہ کلام ڈھونڈ کے اکٹھا کر لے جہڑا اجے تیک منظر عام اُتے نہیں آ سکیا۔ ایس سلسلے وچ جس ریسرچ اسکالر نوں اسائنمنٹ ملے اُہ لہراں ادبی بورڈ دے دفتر رابطہ کر لوے تاں جے ریسرچ لئی اُہدی راہنمائی کیتی جا سکے۔

حضرت سید وارث شاہؒ ہیر دے اک مکالمے وچ محبوب دی تڑپ بارے ہیر دے موںہوں اکھواؤندے نیں:

ع ہیر آکھدی جوگیا جھوٹھ آکھیں کون رُٹھڑے یار ملاؤں دائی
اَیہا کوئی نہ ملیا میں ڈھونڈ تھکی جہڑا گیاں نوں موڑ لیاؤں دائی
ساڈے چمد یاں جُتیاں کرے کوئی جہڑا جیئو دا روگ گواؤں دائی
بھلا دس کھاں چریں وچھنیاں نوں کدوں رب سچا گھر لیاؤں دائی (51)

حضرت مولوی سراج القادری ہوراں نے وی ایس موضوع اُتے گل کر دیاں اک خوبصورت حرفی پیش کیتی اے۔ تسی وی پڑھو تے اہدا سواد مانو۔

ی یاد رہسن ماہی گور اندر جہڑیاں نال میرے بھلیاں کیتیاں نی
میرا چیر سریر بنا تسمہ میرے چم دیاں جتیاں سیتیاں نی
مار مار کے نیناں دے تیز نشتر میریاں خون پیالیاں پیتیاں نی
میری لاش بھی پئی سراج کہسی، میرے نال اوّلیاں بیتیاں نی (52)

اک ہور خوبصورت حرفی دیکھو جس راہیں مولوی صاحب نے عشق دے اوکھے پینڈے دا ذکر انج کیتا اے۔

س سخت محال ہے عشق پینڈا ایویں لوڑیاں لاڈیاں کٹی دا نہیں
سروں پار وپار ہے اکھیاں دا ایتھوں باجھ گھاٹے نفع کھٹی دا نہیں
بدنامیاں تہمتاں شہرتاں تھیں راضی ہووی دائے پچھا نہ ہٹی دا نہیں
موتی قیمتی پریم سراج جیکر کدھروں لبھ جاوے ہتھوں سٹی دا نہیں (53)

اِہناں دی اِہ حرفی حضرت شاہ حسینؒ دی ایس کافی دی ٹکر دی اے جس وچ اُہناں عشق بارے اِنج دس پائی اے:

عاشق ہوویں تاں عشق کماویں
راہ عشق دا سوئی دا نکا دھاگا ہوویں تاں جاویں
باہر پاک اندر آلودہ کیا تُوں شیخ کہاویں
کہے حسین جے فارغ تھیویں تاں خاص مراتبہ پاویں (54)

تھلے دتی حرفی وچ شاعر نے ہجر تے فراق دی کیفیت نوں ویکھو کس تسلسل اُتے خوبصورت لفظالی راہیں پیش کیتا اے۔

ع غم نا ہے اہ الم نا ہے اہ روگ ناہا اِہ وخت ناہا
خبرے کتھوں اولڑی تندپے گئی میرا اتنا تے برا بخت ناہا
ہائے میں کیہ آکھاں کیوں ڈِھل لائیوس اتنا یار تے دلے داسخت ناہا
قسمت اپنی نرم سراج آہی اَن پھل تے درخت ناہا (55)

جویں حضرت سید وارث شاہ نے اپنے اہناں شعراں راہیں اٹل اتے آفاقی سچائیاں بیانیاں نیں کہ:

ع اِہ جگ مقام فنا دا اے سجھاریت دی کندھ اِہ جیونا ایں
چھاؤں بدلاں دی عمر بندیاں دی عزرائیل نے پاڑ نہ سیوناں ایں
اج کل جہان ہے سہج میلا کسے نت نہ حکم تے تھیوناں ایں
وارث شاہؒ میاں انت خاک ہوناں لکھ آبِ حیات جے پیونا ایں (56)

انج ہی حضرت مولوی سراج القادری ہوراں نے اپنیاں بہت ساریاں سی حرفی راہیں ایسے طرح دیاں آفاقی سچائیاں پیش کیتیاں نیں۔ ملاحظہ فرماؤ

لا لاعلاج ہے مرض میری ہن جیوناں میرا ہزار مشکل
اساں ایس جہان دے وچ آ کے ڈِٹھے کم جہان دے چار مشکل
مشکل بچن بیمار پریم والے پاٹے دلاں دے سیونے لنگار مشکل
مشکل نیہوں سراج پردیسیاں دا نبھے نال بے درداں دے پیار مشکل (57)

پنجابی دے مشہور اُستاد شاعر (اُستاد دامن دے اُستاد) اُستاد محمد رمضان ہمدم ہوراں اپنی نظم دم وچ لفظ دم نوں کئی معنیاں وچ استعمال کیتا اے۔ اک شعر ملاحظہ فرماؤ:

ع بے دم نوں دم بھی دم ناہیں
پلے دم لکھاں ہمدم تینوں (58)

انجے ہی حضرت سراج القادری ہوراں اپنیاں کئی سی حرفیاں وچ اجہی صنعت لفظی استعمال کیتی اے۔اک نمونہ ویکھو:

ہ ہمدم جب تک دم باقی غم دی دم بدم تشدید ہووے
ہر دوا غذا تھیں جگہ ساڈے جگر خون دی درد تولید ہووے
مردہ دلاں نوں درد سناؤناں کیہ جنہاں درد نہ دید شنید ہووے
کسے درد دی چوٹ سرج جنہاں گل درد دی اِہناں مفید ہووے (59)

ع خاک ایس انت نوں خاک ہونائیں کوڑے مارنائیں دم وڈیائیاں دے
اس بازار تلیوندا ہور سودا شجرے پھولنے کیں چودھرائیاں دے
ساڈھے تن ہتھ تیری وراث ساری انجیں مارنائیں دم ورثائیاں دے
لعنت باہجھ سراج نشان کتھے دعویدار جو رہے خدائیاں دے (60)

مکدی گل اِہ وے پئی حضرت حکیم مولوی سراج القادری ہوراں دا سارا کلام آفاقیت اتے قادرالکلامی دا منہ بولدا ثبوت اے۔اتے بنا شک ایہہ کلام کلاسیکی ادب دا حصہ ہی جاپدا اے۔ پتہ نہیں اِہ ساڈے وڈ کے ایناں کجھ کتھے بیہہ کے لکھدے رہے۔اہناں لوکاں نے قرآن تے حدیث دا ایناں گوڑھا مطالعہ کیتا ہوندا سی جے تھاں تھاں قرآن تے حدیث دے حوالے اپنے شعراں وچ دِتے نیں۔فیر اہناں حوالیاں دی جڑت شعراں وچ اجہی اُستاکاری نال کیتی گئی جے اِہ حوالے شعراں دا حصہ بن گئے۔اتے شعری وزن تول وچ وی کوئی جھول پیدا نہ ہوئی۔حضرت مولوی سراج القادری ہوراں دے کلام وچ رس،لوچ تے مٹھاس انج بھرے پئے نیں جے تسی اک وار کتاب شروع کرلو تے اوہنا چر اہنوں چھڈن اُتے دل ہی نہیں کردا،جدتیک پوری دی پوری کتاب ختم نہ ہوجاوے مضموناں دی بندش،کلام دی پختگی اتے ٹھیٹھ پنجابی لفظاں دی ورتوں نال اہناں دی ہر کتاب دے سہپن نوں چار چن لگ جاندے نیں۔مولوی صاحب موصوف کول اک ہور بڑا وڈا ملکہ اِہ وے جے اُہ لفظاں دی گھڑت (Coining of Words) بڑی خوبصورتی نال کردے نیں۔اک حرفی ملاحظہ فرماؤ:

ک کانگ اُڈاوندی پھراں کملی رہاں پچھدی رانجھی جوسیاں میں
لیکاں مارنی آں راہاں تیریاں تے دِن رین فالاں پاواں اوسیاں میں
میری بودیاں دی لگی تروڑ چلیا ایس ایس گل تھیں ڈھیر افسوسیاں میں
بناں عیب قصور سراج مینوں دھکا دیہہ نہ یار بے دوسیاں میں (61)

اخیر اُتے میں اُہناں دے ہی اک دُعائیہ چومصرعے اُتے گل مکاناواں:

ع بخششاں والیا والیا ترے کرم ہزار ہزار
بخشی آ مینوں نام وری عزت تے دستار

اولاد امجاد اقبال مند خادم تابعدار
آمین آمین سراج دا رہے گلشن سدا بہار (62)

حوالے:

1- عبدالغفورقریشی، پنجابی ادب دی کہانی، پاکستان پنجابی ادبی بورڈ(دوجا ایڈیشن)لاہور۔نومبر1989ء۔ص74

2- اوہی......ص74تے75

3- سیدممتاز احمد ہاشمی(مرتب)سی حرفیاں۔سیدمحمد ہاشم شاہؒ،الریحان پبلشرز،لہور۔اگست2004ءصفحہ(و)مکھڑا(دیباچہ)

4- اوہی......صفحہ(و)تے(ہ)

5- ڈاکٹرانعام الحق جاوید(مرتب)،پنجابی زبان وادب کی مختصر تاریخ،مقتدرہ قومی زبان،پاکستان،اسلام آباد۔1997ء،صفحہ:317تا 318

6- اوہی......صفحہ318توں319

7- اوہی......صفحہ319

8- ہیروارث شاہؒ مرتبہ:شیخ عبدالعزیز،پنجابی ادبی اکادمی،لہور۔1960،صفحہ،241

9- ادب دے موتی۔ترتیب:سیّدعلی عرفان اختر۔نظرثانی:مسعودخان ارحم،لہراں ادبی بورڈ۔لہور۔مئی2005ء۔ص:137

10- ڈاکٹرمحمد عیص عابد،ڈونگھے راز(حضرت مولوی غلام رسولؒ عالپوری،اک مطالعہ)،مرتب:صاحبزادہ مسعوداحمد،حضرت مولوی غلام رسولؒ عالم پوری اکیڈمی(رجسٹرڈ)فیصل آباد۔1999ء،صفحہ146

11- حضرت مولوی سراج القادری،پنج گنج قادری،اٹھواں ایڈیشن،ناشر:مصنف کتاب،بادشاہ پور۔مارچ1983ء۔صفحہ:5

12- کلیاتِ ہدایت مرتبہ بابائے پنجاب حضرت ڈاکٹرفقیرمحمد فقیر،پنجابی ادبی اکادمی،لہور۔1963ء ص:80

13- اوہی......صفحہ8تے9

14- اوہی......صفحہ48

15- ہیروارث شاہؒ مرتبہ شیخ عبدالعزیز،پنجابی ادبی اکادمی،لاہور۔1960ءصفحہ۔786

16- کلیاتِ ہدایت،سودھن ہار:بابائے پنجابی ڈاکٹرفقیرمحمد فقیرؒ،پنجابی ادبی اکادمی لاہور۔1965ء۔ص:1

17- حضرت مولوی سراج القادری،پنج گنج قادری،اٹھواں ایڈیشن،ناشر:مصنف کتاب بادشاہ پور۔مارچ1983ء۔صفحہ:64

18- اوہی:صفحہ نمبر86

19- ہیروارث شاہؒ مرتبہ،شیخ عبدالعزیز،پنجابی ادبی اکادمی،لاہور۔1960ء۔صفحہ:259

20- سیف الملوک(میاں محمد بخشؒ)مرتبہ:اقبال صلاح الدین،عزیز پبلشرز۔لہور۔1984ء۔صفحہ270

21- حضرت مولوی سراج القادری،پنج گنج قادری،اٹھواں ایڈیشن،ناشر:مصنف کتاب،بادشاہ پور۔مارچ1983ء۔صفحہ:88

22- سیف الملوک(میاں محمد بخشؒ)،مرتبہ اقبال صلاح الدین،عزیز پبلشرز،لہور۔1984ءصفحہ28

23- اوہی......صفحہ:28

24- اوہی......صفحہ:27

25- اوہی......صفحہ:28

26- اوہی......صفحہ:28

27- آکھیا بابا فریدؒ نے، مرتبہ: پروفیسر محمد آصف خان، پاکستان پنجابی ادبی بورڈ۔لہور۔دسمبر 1978ء صفحہ:215

28- حضرت مولوی سراج القادریؒ۔ پنج گنج قادری، اٹھواں ایڈیشن، ناشر مصنف، بادشاہ پور۔198

29- اوہی......صفحہ:12

30- اوہی......صفحہ:13

31- ڈاکٹر سیّد اختر حسین اختر، ماہنامہ لہراں، لہور۔اگست۔2006ء، ص15

32- حضرت مولوی سراج القادری، پنج گنج قادری، اٹھواں ایڈیشن، ناشر مصنف، بادشاہ پور 1983ء، ص14

33- اوہی......صفحہ:14

34- کافیاں شاہ حسینؒ، مرتبہ: چودھری محمد افضل خاں، میاں مولا بخش کشتہ اینڈ سنز، تاجران وناشران کتب 4 ٹمپل روڈ۔لاہور، س ن م، صفحہ 29

35- حضرت مولوی سراج القادری۔ پنج گنج قادری، اٹھواں ایڈیشن، ناشر مصنف، بادشاہ پور۔1983ء۔ص18

36- ڈاکٹر شہزاد قیصر، فریدؒ وچار: سودھن ہار: زاہد حسن، پاکستان پنجابی ادبی بورڈ۔لاہور۔نومبر 1999ء۔ص112

37- پروفیسر دلشاد کلانچوی، فرید وچار: سودھن ہار: زاہد حسن: پاکستان ادبی بورڈ، لاہو۔نومبر 1999ء۔ص86

38- کلام بلھے شاہؒ۔مرتبہ: پروفیسر ڈاکٹر سید نذیر احمد مرحوم، پیکیجز لمیٹڈ، لہور۔پاکستان۔دوسرا ایڈیشن 2003ء۔ص38

39- بابائے پنجابی ڈاکٹر فقیر محمد فقیر ''لہراں بحراں''۔مرتبہ: سیّد علی عرفان اختر، نظر ثانی، مسعود خان اِرحم، لہراں ادبی بورڈ، لاہور۔مئی 2005ء، صفحہ 76

40- حکیم میاں عبدالغفور عرشی، اوہی، صفحہ 110 تے 111

41- اوہی......صفحہ:112 تے 113

42- کلام بلھے شاہؒ، مرتبہ: کلام بلھے شاہؒ، مرتبہ: پروفیسر ڈاکٹر سید نذیر احمد مرحوم، پیکیجز لمیٹڈ، لہور۔پاکستان۔دوسرا ایڈیشن 2003ء، ص:19

43- ہیر وارث شاہؒ، مرتبہ: عبدالعزیز، پنجابی ادبی اکادمی، لاہور 1960ء، ص283

44- حضرت مولوی سراج القادری، پنج گنج قادری، اٹھواں ایڈیشن، ناشر مصنف کتاب، بادشاہ پور۔1983ء، ص96

45- اوہی......صفحہ نمبر 97

46- اوہی......صفحہ نمبر 105

47- آکھیا، خواجہ فریدؒ نے مرتب: محمد آصف خان۔ پاکستان پنجابی ادبی بورڈ۔لہور۔دوجا ایڈیشن: مارچ۔1999ء، ص:243

48- حضرت مولوی سراج القادری، پنج گنج قادری، اٹھواں ایڈیشن، ناشر مصنف کتاب، بادشاہ پور۔1983ء، ص:105

49- اوہی......صفحہ:99

50- اوہی......صفحہ:120

51- ہیر وارث شاہؒ، مرتبہ: عبدالعزیز، پنجابی ادبی اکادمی لہور۔1969ء، ص471

52- حضرت مولوی سراج القادری، پنج گنج قادری، اٹھواں ایڈیشن، ناشر مصنف کتاب، بادشاہ پور 1983ء۔صفحہ 40

53- اوہی......صفحہ:43

54- کافیاں شاہ حسین، مرتبہ: چودھری محمد افضل خان، مکتبہ پنج دریا، لہور۔مارچ 1964ء، صفحہ:145

55- حضرت مولوی سراج القادری، پنج گنج قادری، اٹھواں ایڈیشن، ناشر مصنف کتاب، بادشاہ پور۔1983ء، ص:37

56- ہیر وارث شاہؒ،مرتبہ شیخ عبدلعزیز، پنجابی ادبی اکادمی،لہور۔1960ء،صفحہ:286

57- حضرت مولوی سراج القادری، پنج گنج قادری،اٹھواں ایڈیشن، ناشر مصنف کتاب، بادشاہ پور۔1983،ص:56

58- ہیر یاں دی کان،اُستاد ہمدم،میاں مولا بخش کشتہ اینڈ سنز،لہور۔1958ء،ص:87

59- حضرت مولوی سراج القادری، پنج گنج قادری،اٹھواں ایڈیشن، ناشر مصنف کتاب، بادشاہ پور۔1983ء،صفحہ:71

60- اوہی......صفحہ:81

61- اوہی......صفحہ:30

62- اوہی......صفحہ:144

ڈاکٹر سیّد اختر حسین اختر

بسم اللہ الرحمٰن الرحیم

نَحۡمَدُہٗ وَنُصَلِّیۡ عَلٰی رَسُوۡلِہِ الۡکَرِیۡم

حمد الٰہی

تبارک الذی بیدہِ الملک واحد ذات الٰہی — اوّل آخر ظاہر باطن قائم اُس دی شاہی
رُکھ تمام بنایئے قلماں کل دریا سیاہی — لکھن سارے نوری ناری خاکی مور و ماہی
زمین اَسمان ورق مُک جاون جاوے مُک سیاہی — ہووے نہیں سراج کدی بھی پوری حمد الٰہی

یارب العالمین

باجھ دلیلوں عین یقینوں من لیائے تینوں — توہیں مالک خالق رازق ہور اِہ طاقت کہنوں
جھو جہا رب چاہی داسی میں لبھ لیائے تینوں — تے جھو جہا تینوں چاہی دائے بندہ انج بنالے مینوں

منگے باجھ دیویں ہر اک نوں تیری شان رحیما — کوئی منے نہ منے تینوں توں رزاق نعیما
حیف اہناں تے تیرا کھاون تیرے گیت نہ گاون — پھر بھی اہناں اُتے تیری نظرِ کرم کریما

چھڈ کے تیرا دوارا ربا ہور کہڑے در جاواں — کوئی نہیں ہور اجیہا دِسدا جس تھیں منگیا پاواں
کہڑی کمی خزانے تیرے توں داتیاں دا داتا — تنگ سراج میری ہے جھولی تیرے فضل فراواں

مینوں ناز فخر اس گل دا میں ہاں بندہ تیرا — ایہو مان نہیں مینوں تھوڑا توں ایں اللہ میرا
تیرے فضلاں احساناں دی نہیں گنتی ہوسکدی — روشن طبع سراج بنا کے کیتائی دور انھیرا

میں بھی من داہاں جانی جان تو بھی سارے فعل عمل ناپسند میرے   جیوں جیوں میں کیتے ریا کار سجدے جرم ہووندے گئے دوچند میرے
نہ پھول میرا اعمال نامہ ستار ایں کج لے مند میرے   ٹھاٹھاں وچ سراج دریائے رحمت تاہیوں حوصلے رہے بلند میرے

بِسۡمِ اللّٰہِ الرَّحۡمٰنِ الرَّحِیۡمِ

پنج گنج (حصہ اوّل)

الف   اُہ پھر رہے کیوں کور باطن سینہ جسد اُم الکتاب ہووے   وتیں کیوں ذلیل توں ابن آدم کرّمنا جد تیرا خطاب ہووے
کیہ مجال شمس و قمر تاب جھلن تیرا چہرا جے بے نقاب وہووے   پاویں وحدت وجود سراج لذت تینتھوں دور جے تیرا حجاب ہووے

ب   بطون آہا یا ظہور ہویا دونویں صورتاں ہین آفاق دیاں   اَلَستُ بِرَبِّکُمۡ دے اک اشارڑے تھیں ہویاں شروع منزلاں عشاق دیاں
عدم کتم منصود شہود حیطے ، سبھے منزلاں درد فراق دیاں   اجے تیک سراج نہیں سنبھلیا میں لگیاں ٹھوکراں روز میثاق دیاں

ت   تفکر الساعۃ اولیٰ من عبادت الثقلین کیوں نہ ایس نوں کرم حضور سمجھیں   اُدھر نوبتاں فی انفسکم دیاں ادھرا جے توں آپ نوں دور سمجھیں
چمچے وانگ وچ نعمتاں رہیوں بھکھا بے نصیبا کدھا قصور سمجھیں   لبھی ذائقہ وصل سراج ابدی جیکر ہر وچ اُہدا ظہور سمجھیں

ث   ثابتی نال جے کدی سوچیں ویکھیں گھاٹیاں بود نابود دیاں   لوح قلب دی لوح محفوظ اتے چیزاں بھال موجود موجود دیاں
وحدت وچ کثرت وچ وحدت ویکھ رونقاں شاہد مشہود دیاں   کرن عارفاں تائیں سراج بے خود گلاں تیریاں وحدت وجود دیاں

ج   جہل مرکب جے نہ پایئے یار اقرب من حبل الورید ہووے   ہادی انور سرکار دا سخن برحق نمود قدرت بقدر دید ہووے
قربان مرشد تیریاں بولیاں تھیں تیرا ہر ارشاد رشید ہووے   کریں ابتدا سراج ایسی لا انتہا جہدی تمہید ہووے

ح   حرام نہیں پیناں پلاناں بھی انجیں خمر نوں صوفی تمام کہندے   جنہوں پی کے بھی رہوے ہوش قائم میرے مذہب وچ اُہنوں حرام کہندے
آوے یاد مینوں کوئی قول قدسی حیی علی الصلوٰۃ جدوں امام کہندے   ہووے جہدا سراج بے کیف سجدہ اوس نماز نوں اسی سلام کہندے

خ   خاک متھے دل وچ ہور خطرے سجدہ ایہہ نہ کوئی نیاز دائے   رگاں سست تے نفس دا چست ٹٹوّ ٹٹے کھنب تے شوق پرواز دائے
قدم قدم تے جہدا ایمان ڈولے اس کیہ کٹناں سفر مجاز دائے   نیت صاف نہ ہووے سراج جیکر کہڑا فائدہ حج نماز دائے

د دل دتا تے پھر کیہ رکھیا دل نہیں تے کیہی دلیل باقی — جدوں آمنا مجرم آکھ بیٹھا پھر رہی کہڑی حجت حیل باقی
جدوں رکھ چھڈی چھری ہیٹھ گردن پھر کیہ رکھیا اسماعیل باقی — نکل گئی سراج دی جان اگے ہن کیہ لینا ئیں عزرائیل باقی

ر رمز عرفان کیہ ناقصاں نوں کارن عرفاں بولیاں بولیاں میں — اَنْ تُودوا الاماناتِ الیٰ اَھْلِھَا لقا ، ایسے واسطے جھاکیاں کھولیاں میں
ڈٹھے درمعانی دے گنج مخفی جدوں دل دیاں پیٹیاں پھولیاں میں — وادی معرفت وچ سراج دھمدی سکھیاں پنچھیاں دے کولوں بولیاں میں

ز زندگی اُہناں جاوید پائی جنہاں زندگی دا مدعا پایا — شیدی مرد پروانیاں ہار جل گئے اُتے سولیاں ونج پایا
میری جان قربان ہزار واری پایا جویں کسے دلربا پایا — کسے مسجد کسے سراج مندروں اساں بتاں تھیں نور خدا پایا

س سحر حلال کلام اُہدی جہدے وچ تاثیر کمال ہووے — چوٹاں کھا نکلی ہووے چیر سینہ خونِ جگر کولوں ہوئی لال ہووے
ہکو درد کرامت ہے شاعری دی بھاویں قال ہووے بھاویں حال ہووے — بندگی شاعر دی ایہو سراج ہوندی اُہدی اکھ ہر دم وضو نال ہووے

ش شوق عرفان دا رکھدے نیں اپیر محرم عرفان دا کوئی کوئی — اونجیں مُوتُومُوتو پڑھن سارے موتوں پوند مرجان دا کوئی کوئی
پا کے ٹوپیاں بنے فقیر پھردے کتے نفس نوں ران دا کوئی کوئی — نحن اقرب پڑھن سراج سارے اہدی رمز پچھان دا کوئی کوئی

ص صوم وصلات دا فائدہ کیہ جیکر دلوں نہ دور وسواس ہووے — میلے دل دے نال نماز نیتی ہویا کیہ جے صاف لباس ہووے
کئی من پلیتیاں من اندر ہک سیر پانی کدوں راس ہووے — چھوڑ خودی غرور سراج خبرے تاں اس نفس خناس داناس ہووے

ض ضابطے رابطے سب ارلے ذرا عشق دی گل سوادڑی اے — قیل وقال تمام بے کیف قصے وجد حال دی رمز سوادڑی اے
حاجی لوک جنہوں کعبہ اوہ دے نیں اک کوٹھڑی سادمرادڑی اے — کعبے والے دا شوق سراج جنہاں منزل اُہناں دی بہت دورادڑی اے

ط طالعمند مقصود اُتے گئیاں پہنچ میریاں راہوار اکھیاں — پہل پوند میثاق دی بانگ سن کے پیاں جاگ میریاں شب بیدار اکھیاں
اللہ کرے تے حج منظور ہووے کعبہ رُخ دیاں سدا زوار اکھیاں — کدی کرم دی نظر سراج ہوسی کھلیاں ہک کھلار دربار اکھیاں

ظ ظاہر اُبتاں دے بھیس اندر رہزن دل دل تے دین خدا ہی ہے — نہیں نہیں بلکہ کائنات اندر جملہ خفی مبین خدا ہی ہے
ہر شے تعین تقید کولوں اہ تقید تعین خدا ہی ہے — لاریب سراجؔ جہاں سارا حق عین یقین خدا ہی ہے

ع عَلَّمَ آدَمَ الاَسْمَاءَ ثُمَّ عَرَفَهُمْ دیاں سمجھ بشارتاں نوں — توہیں ام الکتاب تفسیر توہیں پڑھ غور تھیں متن عبارتاں نوں
اسفل دیس وچ پھریں خوار ہوندا چھڈ کے احسن تقویم عمارتوں نوں — بولیں منطق الطیر سراج بولی بجھے تیریاں کون بجھارتاں نوں

غ غیراں تھیں چھوڑ تروڑ تعلق رشتہ رکھ ہکو استوار ماہی دا
مَنۡ كَانَ فِیۡ هٰذِهٖۤ اَعۡمٰی فَهُوَ فِی الۡاٰخِرَةِ کثرت اکھیں کھول تے پا دیدار ماہی دا
آ طالب دیدار دے کھول اکھیں جگہ جگہ تے کھلا بھنڈار ماہی دا
وَاعۡتَصِمُوۡا بِحَبۡلِ اللّٰهِ سراج پختہ آخر پاوسیں ونج دربار ماہی دا

ف فائدہ اوس نماز دا کیہ جدھے وچ نہ سوز گداز ہووے
سجدہ وچ بھی رہیا بے کیف ساجد پوست پوست نہ مغز نماز ہووے
جہڑی اپنے آپ نہ کرے بے خود اوہ کیہ بنسری سارگی ساز ہووے
کیہ گن کرے سراج طواف کعبہ جے نہ دلوں لبیک آواز ہووے

ق قول قبلہ انور سمجھ عارف عارف سوجو نال دھیان سمجھے
جتھے ذرا بھی بوئے ریا ہووے اہل نظر کد اوہنوں عرفان سمجھے
حاصل تاں مکالمہ یزدانی فَاخۡلَع نعليك جے دونویں جہان سمجھے
ملے عین الیقین سراج کیوں نہ اپنا آپ جے کدی انسان سمجھے

ک کُنۡتُ کنزاً جدوں مَخۡفِیًّا سی ساڈی پربت دی ریت تدوکڑی اے
جھوکاں وسدیاں آہن پریم دیاں پچھوں پئی دنیا والی لوکڑی اے
ماہی نال چروکناں نیہوں ساڈا کن فیکون تے گل کلھوکڑی اے
وچھڑ گئے سراج بے ہوش ہو کے وگی تری الست جدوکڑی اے

ل لوڑ نہیں کوئی ہور مینوں، جھولی بھر دیہو نال عرفان میری
طالب دید ہاں سفر سلوک اندر توقیر مولا ہر مکان میری
ہک گھٹ توحید دا بخش مینوں تسی رج کے ساقیا جان میری
سچ مچ سراج سراج ہوواں کھنڈے روشنی وچ جہان میری

م مستی الستی دا واسطہ ای ہکری موڑ مینتھے مستوار اکھیاں
دردر رُلن نابینیاں ہون شالا جھڑ یاں پان نہ تیرا دیدار اکھیاں
بے قرار تیرے انتظار اندر نرگس وار میریاں اشک بار اکھیاں
سرمہ دید سراج نصب جہاں خوش نصیب، اوہ بخت بیدار اکھیاں

ن نَفَخۡتُ فِیۡهِ مِنۡ رُّوۡحِیۡ ڈھونڈ متاں وچ گودڑی لال ہووے
پئی ازل تھیں جھڑک بیگانگی دی خبر کدوں تیکر ایہو حال ہووے
مسئلہ بڑا لطیف سبحان اللہ ایپر شرح دی کہنوں مجال ہووے
دیدہ باید سراج برزخ شاید فیر مقام اتصال ہووے

و وانگ خلیل زمین اُتے اک کعبہ جلیل بنیاد کرتوں
ساری عمر اندر پیانت بھاویں سو سو غلام آزاد کرتوں
لکھ بندگی زہد عبادتاں تھیں اہنوں زندگی بھر آباد کرتوں
اس تھیں بہتر سراج نہیں عمل کوئی کسے دکھی دے دل نوں شاد کرتوں

ہ ہوش مسافرا عشق دیا اس راہ وچ رنج اُٹھانے پین گے
سوکھی نہیں تسلیم شطرنج بازی بدلے گاٹیاں سر چلانے پین گے
اوکھی گھاٹی ایہہ نہیں آسان پینڈا اسنے ہوئے تمام ازمانے پین گے
سینہ پھٹے سراج یا جیبھ کٹے پھر بھی یار دے بھید چھپانے پین گے

ل لال اک قیمتی گم ہویا سارے گھر وچ بھالیا ٹولیا میں
بڑے چراں پچھوں جوگی گل دسی گھنڈی لاہ جد چولی نوں کھولیا میں
ڈٹھیاں پالیاں پھول محل دیاں چپہ چپہ پسار دا پھولیا میں
ڈٹھا امن امان سراج موتی پڑھیا شکر مونہوں کلمہ بولیا میں

ء الف اوہ کیہ عشق دی رمز جانن جنہاں نال کسے نین لائے ناہیں — اہناں کڑمیاں کت اٹیرنا کیہ جنہاں عمر ساری چرخے ڈاہے ناہیں
جنہاں نال لوہار نہیں سیپ کیتی وَل تر کلے وچوں کڈھائے ناہیں — بے نصیب سراج اوہ گئے ایویں کسے انبڑی جم کھڈائے ناہیں

ی یتیم نواز کریم دا تے بخشیا اوہ غنا تمام مینوں — شبہ حشر تک نہیں تروڑکاں دا بخشے خم عرفان دے جام مینوں
عزت دولت شان توقیر رُتبے ہر طرح دے فیض انعام مینوں — متھے قادری مہر سراج میرے مہراں والڑے کرن سلام مینوں

سی حرفی دوم

الف اُہناں نوں اکھیاں کون آکھے جنہاں وچ نہیں جستجو اُہدی — نہ اُہ منہ نہ اُہ زبان کوئی جہدے وچ نہیں گفتگو اُہدی
اُہ دل نہیں چیتھڑا خون بھریا جیہدے وچ نہیں آرزو اُہدی — بناں عشق سراج مردار جسہ سنگھنی کتیاں بھی نہیں بو اُہدی

ب بہت عمیق دقیق مضمر راز نازنین لامکان دائے — اَلانسان سِرّی وَاَنَا سِرّہٗ قول خاص حبیب یزداں دائے
الانسان دے نون دے وچ عارف نقطہ نور نوری عنوان دائے — توں بھی نہیں سراج آپ ایتھے سارا عکس مِراۃُ الرحمٰن دائے

ت توں وچ میں دے وسنائیں میری میں وچ میں صدا تیری — اندر توں باہر توں وسیں گئی میں تے رہ گئی جا تیری
میری عاجزی تے ملی خاکساری ویکھ متکبری کبریا تیری — فانی بلبلے وانگ سراج ہو جا ہستی رہے گی وچ دریا تیری

ث ثابتی دیکھ پراونیاں دی وچ عشق دی اگ دے اگ تھی گئے — مرضی یار دی سچ پروان کر گئے لڑ یار دے لگ سولگ تھی گئے
نہ پھر شیعہ وہابی نہ رہے سنی اہناں جھگڑیاں کولوں الگ تھی گئے — چھڈ کے ہشت بہشت سراج عاشق اک یار دے بوہے دے سگ تھی گئے

ج جدوں دا مسجدوں پیر چاہا آیا بت خانے مسلمان ہویا — ساجد ہاں میں در دلدار اتے مکھ یار دا صفحہ قرآن ہویا
بھلے واعدے ٹکراں تھوتھیاں دے فرضوں واجبوں میں نادان ہویا — کافر عشق دا آپ سراج بنیاں جھلے جگ دا کیہ نقصان ہویا

ح حرف مقصود مراد اتے کئی باز نر تیز پرواز چڑھ گئے — اَلْمَجازُ قنطرۃُ الحقیقۃ کئی دھرہڑ سانگ مجاز چڑھ گئے
جرات دیکھ پتنگاں دی لاٹ اُتے یا صنم کہہ کے جانباز چڑھ گئے — جسد سمجھ کے سولی سراج عاشق کہہ کے سنی مست الست آواز چڑھ گئے

خ خودی تھیں گیاں تے کیہ بنیاں کجھ نہیں آوندا ایس تمنسری دا — تھانے مار دلدار ہن آ بیٹھا ایتھے گزر نہیں ہن ہنسری دا
خودی نفی ہوئی نفی ثبت ہوئی راز لبھ گیا قفس عنصری دا — اجے تیک سراج نوں مست کردائے مست راگ الست دی بنسری دا

د دین مذہب کوئی نہیں عاشقاں دا اسی دردمزا کر جاننے ہاں
ساڈے سفر دی سار نہیں حاجیاں نوں اسی نت کعبے موجاں ماننے ہاں
کیہ پچھدے ہو ساتھوں صوفیاں ہو قبلہ یار دی گلی پچھاننے ہاں
دید یار سراج معراج ساڈا اسی کفر اسلام نہ جاننے ہاں

ذ ذکر اذکار سردردیاں نی چھڈ اذکار تے مرد افکار ہو جا
چھوڑ صورت پرستی اہ وہم باطل معنی طلب کامل ہشیار ہو جا
سربلندی ولایت دی عاجزی اے نقطہ سمجھ مخفی خاکسار ہو جا
اَلْحِبُّ لِلّٰہِ وَالْبُغْضُ لِلّٰہِ سراج سمجھیں توں آپ وچوں بےاختیار ہو جا

ر روپ انوپ نوں جنہاں ڈِٹھا لوڑ اہناں نوں جنت سبیل دی نہیں
جنہاں دید حبیب نصیب ہو گئی لوڑ اہناں نوں کسے وکیل دی نہیں
جتھے عاشقاں آ ملنے ونج پائے او تھے پہنچ جبرائیل میکائیل دی نہیں
اتے سولی دے جنہاں معراج منگیا لوڑ اہناں سراج اپیل دی نہیں

ز زلف محبوب پریشان کیتے اگے کئی مرد عالی جاہ رُل گئے
ابراہیم جہے چھڈ کے شہنشاہی پچھے اس ماہی بے پرواہ رُل گئے
قیس عامری عرف غریب مجنوں اُہدی تر سدے اک نگاہ رُل گئے
ہستی کیہ سراج محتاج تیری اگے بھلے بھلے ایسے راہ رُل گئے

س سدا نہیں ایس مکان رہناں اہ سراں کوئی جھٹ اجھکا دی اے
خودغرضی دے پریم پیار جتنے دنیا لالچی حرص ہوا دی اے
توں جس تے کملا ہو یا پھرنا ئیں دنیا منڈی اہ مطلب ریا دی اے
اصل ذات سراج فقیر دی اے دنیا سب کوڑی کوڑے داء دی اے

ش شوخ زبان نہ ہو ملاں نہیں لبھدے یار جنگل وچوں
ویکھن والڑے اوسنوں ویکھ لیندے صحرا وچوں جل تھل وچوں
جے تے ڈھونڈنا ئیں سچ یار تائیں جھاتی گھت کے دیکھ بغل وچوں
ویکھ ویکھ نہ ویکھ سراج آپوں اُہ تے دِسدا ئے ہر دل وچوں

ص صَدَرُ الصَّدُور اوہ کون آیا قلعے حسن اندر شہریار ہو کے
چارکوٹ تے حکم چلائی بیٹھا دلّی دلے دی دا مختار ہو کے
اگے رکھ کے مورچے اکھیاں دے پیا ویکھدا ئے سپہ سالار ہو کے
جندرا میم دا مار سراج سوہنا بیٹھا سوہنیاں دا سردار ہو کے

ض ضبط کر جوشِ جنون تائیں جھل جاہ اس چاٹ اولڑی نوں
گوشہ گیر فقیر حقیر ہو کے متھے کھچ لکیر متھلڑی نوں
راکھ رنگ مل انگ ملنگ ہو جا ربی رنگ وچ رنگ لے کھلڑی نوں
بےدرد سراج ستاوندے نیں اگے جان میری درداں سلڑی نوں

ط طفل بازی مرداں سالکاں دی جنہوں لوک سدرۃ المنتہیٰ کہندے
لِی مَعَ اللّٰہ مقامِ خلوت اہنوں منزل وراء الوریٰ کہندے
پرہاں دُور نی جھگیاں پریم دیاں جتھے دلاں دے آشنا رہندے
دسے کھول سراج باریک نکتے عارف سمجھ والے مرحبا کہندے

ظ ظاہری باطنی نفی جلی عاشق نتِ عبادتاں راس کردے
کامل مرد من ناس جو ناس ہو کے پاس اپنی ہمتوں آس کردے
مکھ ناک کن میچ سمیچ رہندے دن دسویں مردار تے واس کردے
کر پرواز سراج شہباز وانگوں تیرے معترض رہن قیاس کردے

ع عشق کماؤناں بڑا مشکل گلاں کرنیاں بہت سکھلیاں نیں   اس دربار تے سراں دے چڑھن تحفے ایتھے چڑھن نائیں چنبے کلیاں نیں
دفتر دیکھ عشاقاں دے ورق خونی جتھے عشق دیاں تیغاں چلیاں نیں   پچھ اہناں تھیں گل سراج جنہاں یاراں واسطے سولیاں جھلیاں نیں

غ غوث تے قطب ابدال سبھناں حضرت عشق نوں پیر استاد منیا   صادق نال ارادے مرید ہو گئے مرشد پاک دا پیا ارشاد منیا
کامیاب گئے بامراد ایتھوں دنیا جنہاں نوں نامراد منیا   قیدی عشق دے ہوئے سراج جیہڑے لوکاں اہناں نوں مرد آزاد منیا

ف فقر دی ندی فناہ اندر صدقے قادری مرداں دے تری ہوئی آں   لہراں دیکھ کے قلزم عشق دیاں جیوڑا ڈولدائے ڈاہڈھی ڈری ہوئی آں
شیشہ ہوواں تے سوہنے دے منہ لگاں میل نال کوجھڑی بھری ہوئی آں   ہوندا نہیں سراج منظور سجدہ خبرے عیب کیہڑے اگے دھری ہوئی آں

ق قید تھیں کدوں آزاد ہوسیں اوہ قیدیا ازل میثاق دیا   کاہنوں آکھ بلیٰ بلا چائی اوہ اندروں وڑ نہ جھاک دیا
تیرا شان بلندی نوریاں تھیں کچھ سوچ کھاں پتلیا خاک دیا   کتھے کُن دا سنگ سراج تیرا تیز کٹھیا درد فراق دیا

ک کفر منظور ہے عشق والا میرے ست سلام اس لام تائیں   گھونگھٹ چک ڈٹھا بیٹھا گھٹ دلبر گھٹ گھٹ پیتا گھٹ جام تائیں
اساں پالیاں نام والڑے نوں لوکی رہے پکاوندے نام تائیں   لوکی کعبے ملن سراج جاون اساں گھر وچ ویکھیا شام تائیں

ل لامکان تے گئے جیہڑے لامکان پایا لامکان کولوں   گزرے قال مقال تھیں مرد حالی راز دار ہو گئے راز دان کولوں
مَنْ عَرَفَ رَبَّہٗ فَقَدْ کُلَّ لِسَانُہٗ پرہاں لنگھ گئے پڑھن پڑھان کولوں   کدھی پار لی ونج سراج بیٹھے فارغ ہو کے نفع نقصان کولوں

م مکر فریب دی سر ٹوپی گل منکیاں دا تھبہ پاوناں کیہ   رنگن عشق دی نہیں جے دل رنگیا چولا گیریاں نال رنگاوناں کیہ
بت وچ نماز تے چت غافل نال ٹھگیاں یار مناوناں کیہ   اِنِّیْ وَجَّہْتُ وَجْہِیَ لِلَّذِیْ سراج کہہ کے سر سٹ سجدے وچوں چاوناں کیہ

ن نہیں نادان نوں سار کوئی عارف بتاں نوں نور یزدان سمجھے   اساں بتاں تھیں جلوہ خدائی پایا پوجا بتاں دی عین ایمان سمجھے
فیض جگ تے بتاں آذری دا اسی رمز نوں صاحب عرفان سمجھے   بت پرستی دی عادت سراج مینوں ہن کوئی کافر سمجھے مسلمان سمجھے

و ویکھ نماز پروانیاں دی کویں یار تھیں جان فدا ہو گئی   صورت گل دی ویکھ کے عین ظاہر بلبل دی ہوش ہوا ہو گئی
مکھ یار دا ویکھناں حج اکبر کیڈی بھیت دی گل افشا ہو گئی   دسے سامنے یار سراج جیکر سمجھو عین نماز ادا ہو گئی

ہ ہوئے قربان جانان اُتوں جنہاں ریت پریت نوں پالناں سی   چھالیں مار کٹھیالی دے وچ جا پئے جنہاں اپنے کھوٹ نوں گالناں سی
روندے رہ گئے بلعم بن عور جیہے اہناں بھال لیا جنہاں بھالناں سی   نفس پکڑ سراج زمین سٹیا میرا عرش دے سائے وچ آ ہلناں سی

ن نبضاں نوں دیکھ طبیب مینوں مرض عشق اندر مبتلا دسن
خون پیوناں کھاوناں جگر اپنا اٹھے پہر دی ایہو غذا دسن
آکھن ہور نہیں کوئی علاج تیرا ذکر یار دا میری دوا دسن
پرہیز سراج جہان دونویں نسخہ ایہو سارے حکما دسن

ء۔ا اُہ جو چمکدا وچ نیناں اس یار دی طرز عجب ڈٹھیم
کدی کعبیوں دور دراز ڈٹھا کدی اپنے وچ قلب ڈٹھیم
کدی بت خانے کدی مے خانے تے کدی وچ مسجد جائیں سب ڈٹھیم
قربان قربان سراج رہیم بالاں وچ بھی کھیڈ دا رب ڈٹھیم

ی یار میرا بانکے حسن والا جدوں چہریوں گھنڈ پلٹ دائے
چھوڑ شب بیداریاں بنے چاکر جھاڑ خاک محراب دی سٹ دائے
کملا کر نچاوندائے صوفیاں نوں زاہد ویکھ کے زہدیوں ہٹ دائے
ابد تیک سراج بے ہوش رہسی پیتا گھٹ جس نے اس مٹ دائے

سی حرفی سوم

الف اس پریم دے نگر اندر اساں رُلدیاں نوں کتنے سال ہو گئے
دشتِ عشق خواریاں ہائے توبہ لکھاں خضر جیہے گم ابدال ہو گئے
بازگشت دی رہی نہ ہوش مڑ کے ایسے مست الست وچ حال ہو گئے
پا کے قہقہہ دیوار سراج جھاتی اسی دھندیاں تھیں فارغ بال ہو گئے

ب بادِصبا گلزار اندر ملیں جا میرے گل لال تائیں
فصلِ گل وچ قید صیاد کیتا جالے کویں تقدیر دے جال تائیں
دسیں اک ناشاد اسیر بلبل ترسے قفس وچ تیرے جمال تائیں
باغیں وسدیو ہسدیو نال سنگاں رکھنا یاد سراج بے حال تائیں

ت تاہنگ دیدار دی اکھیاں نوں رہن روندیاں وچ بازار کھلیاں
شالا ملن دلال جمال والے جنس پریم دیاں خریدار کھلیاں
درشن جوگیاں روگیاں وانگ جھلیاں پرلے دیس دا کرن وچار کھلیاں
حسن خور سراج اوہ چور اکھیں دید بازیاں تے ہشیار کھلیاں

ث ثابت صدق یقین سیتی اکھیں لائیاں نی تاں ہن لائی رکھیں
سر تے سہیں تے رہیں رضا من دا گل طوق رسوائی دا پائی رکھیں
جھکیں ڈریں نہ تہمتاں بھنڈیاں تھیں سر تے بھار ملامتاں چائی رکھیں
اناء الحق سراج ہے کار خاماں سینے یار دا بھیت چھپائی رکھیں

ج جنہاں نوں عشق اُستاد ملیا گلیاں وچ رسوا خراب ڈٹھے
صوفی مرد پیارے دے درد والے ڈھائیں ماردے وچ محراب ڈٹھے
ہتھ زنبیل محبوب دے در اُتے قیس عامری جیہے نواب ڈٹھے
اندر یار دی یار سراج چوری پیندے مسجداں وچ شراب ڈٹھے

ح حرف حکایتاں شکویاں دے رکھیں یاد زبان تے لیاویں ناہیں
اُہدے روگ نوں سمجھ علاج اپنا اُہدی جھڑک سن کے نس جاویں ناہیں
جفا یار دی سمجھ احسان جھلیں متھے وٹ بے سوچیا پاویں ناہیں
رکھیں حفظ مراتب سراج جیتے اُہدے نال تیری گل ساویں ناہیں

خ خون پی کے میرے کالجے دااج خون بھریاں لباں رنگیاں نی
میریاں دکھاں دامحرماں بھلا ہووی پیڑاں ونڈیاں میریاں چنگیاں نی
سٹ کے منہ تے کالیاں باشکاں نوں کہیاں اکھیاں میریاں ڈنگیاں نی
لا کے برہوں دی اگ سراج دیاں سیخ سیخ تے بوٹیاں ٹنگیاں نی

د دماں ساہاں اُتے گل آ گئی پوہتی حلق، دکھی جندڑی کاش میری
صدقے جو بنے دے نال ٹھوکراں دے میت کر جاویں پاش پاش میری
ہن تے آ جوانی دا واسطائی تیرے ول ہے اجے تلاش میری
جیکر اج بھی رہی سراج حسرت رہسی قبر وچ تڑپدی لاش میری

ذ ذوق توہیں میرا شوق توہیں میرا بھولیا دین ایمان توہیں
میرا فقر توہیں عرفان توہیں میرا دل توہیں دل دی جان توہیں
میرا مکہ مدینہ تے حج کعبہ میرا کلمہ نماز قرآن توہیں
گھل کے حسن دی دھاڑ سراج تر کھی میرے لٹ لئے دونویں جہان توہیں

ر رہی نہیں تاب بے تاب جیوڑے جندڑی نک آ گئی دکھڑے جر جر کے
ہن نہ چھوڑ جاویں لا جونت ڈھولا اگے سنگ رلیاں تیرے مر مر کے
تیرا منگیا عشق جناب وچوں سجدے پے پے کے ترلے کر کر کے
گئی رَت بھی سک سراج میری بے پرواہ ماہی کولوں ڈر ڈر کے

ز زُلف خمدار دی پا کنڈی کیتا پوند صیاد اسیر مینوں
غم درد ذکر فکر سوز سینے ملی جمدیاں اوہ جاگیر مینوں
تسیاں رکھ کے ظالم نے ذبح خانے کٹھا عشق دی پڑھ تکبیر مینوں
ہوون تم الم سراج جیکر کرے واہر بغداد دا پیر مینوں

س سدا بہار شباب تیرے کر رحم او جانیاں واسطائی
اگے جان مضطر ناتواں میری مار ہور نہ کانیاں واسطائی
وقتِ نزع تے آ جا بے پرواہ او یار لاثانیاں واسطائی
کیہہ حجاب اج میّت سراج کولوں یارا پاک دامانیاں واسطائی

ش شمع نوری تیرے مکھڑے تے سڑ گیا وجود پتنگ میرا
مٹ کے حسن دی لاٹ تے خاک ہوئیاں اجے کیوں منظور نہیں سنگ میرا
خبرے مر کے کیوں نہیں چین آیا رُوح اجے بھی جاپدا تنگ میرا
سڑی دیپک دی ایسی سراج جندڑی دُھکسی قبر وچ پیا کرنگ میرا

ص صدقہ جوانی دا کدی کدی میری قبر اتے ماہی آوندا رہیں
میں قربان تیری بانکی چال کولوں میری ڈھیری دی ڈھوڑا اڈاوندا ہیں
دیویں او تھے بھی سکھ نہ سون نیندر سامی وچ مینوں ستاوندا رہیں
جیوندا رحم دے نہیں سراج قابل مر گیا تے مہر کماوندا رہیں

ض ضبط کرناں جیوناں یا مرناں پیا پیڑ جرناں ہجر آریاں دی
بھلا دس کھاں او بے رحم دلبر کوئی حد بھی ہے تیریاں کاریاں دی
گلی گلی وچ دیوندا پھراں ہوکا سر تے چک کھاری درداں بھاریاں دی
نویں نت سراج سنگار تیرے مت مار کے عشقاں ساریاں دی

ط طبع میری پریشان ہو گئی جھل جھل کے تیر جدائیاں دے
میں ناکام بدنام لوکائیاں دا رہاں ماردا سد سودائیاں دے
وَسّے پیا تمام جہان خیریں مینوں پٹنے اکھیاں لائیاں دے
بھلسن قبر وچ نہیں سراج مینوں دین یار دیاں بھلیائیاں دے

ظ ظالم میرے سینے رکھ خنجر جھڑک آ کھدائے بند گفتارا گے   خبردار مت یوم نشور شکوہ میرا کریں تو رب غفار اگے
هائے فریاد میں کراں تے کیہ کراں پچھے اگ دسدی دیوارا گے   پھر بھی عذر دی نہیں سراج ہمت میری کیہ مجال ہے یارا گے

ع عشق دالا دھوآں پھول کے تے ہائے ہائے توبہ میں بھل گیا   پئی لنب کلیجڑے وچ سدھی نال چھالیاں دے سینہ پھل گیا
اک ظالم قصائی دے پیش پے کے ٹوٹے ہو تر کڑی تل گیا   توبہ توبہ سراج مجاز پینڈا میرا وچ گلیاں گوشت رُل گیا

غ غم لا کے دکھی دم تائیں ہن کیوں روگیاں تھیں پرہاں نسنائیں   پھریں وانگ بے ٹھیٹھیاں بدلاں دے کتھے گجنائیں کتھے وسنائیں
کرنائیں پیا خراب خوار سانوں کوئی ٹھاہر مقام نہ دسنائیں   بے خانماں گور سراج کر کے ہن آپ خیریں سکھی وسنائیں

ف فند سارے سوہنے جان دے نیں عجب اہنانوں ول استادیاں دا   کدی ہونٹ سوہے کدی نین کھیوے سجرانت سامان بربادیاں دا
لٹیا کسے نوں ماریا قتل کیتا نواں نت فساد فسادیاں دا   توبہ توب سراج جہان لٹیا اہناں صورتاں سادمرادیاں دا

ق قاصدا واسطا رب دائی جاویں یار میرے دیاں وطناں تے   آکھیں جا پیارے نوں باہجھ تیرے زردی چھا گئی جوبناں رتناں تے
یار پار لیا کدی پا پھیرا اسی وانگ ٹانگو دیواں پتناں تے   ڈھلاں ایڈیاں کیوں سراج لائیاں ہکری موڑ واگاں جیوندا وطناں تے

ک کانگ اڈاوندی پھراں کملی رہاں پچھدی راملی جوسیاں میں   لیکاں مارنی آں راہاں تیریاں تے دِن رین فالاں پاواں اوسیاں میں
میری بودیاں دی لگی تروڑ چلیائیں ایس گل تھیں ڈھیر افسوسیاں میں   بناں عجب قصور سراج مینوں دھکا دیہہ نہ یار بیدوسیاں میں

ل لاونی نہیں سی دغا بازا جے تے چاہڑنی توڑ پریت ناہی   کھڑی ریجھ سی دل پھساونے دی جے نبھاونے دی تیری نیت ناہی
جیوں اج کری جانائیں ٹھگا نال میرے انج تے بیلیاں دی اگے ریت ناہیں   جاسی بھڑی سراج برباد میری اوہ گل یاد مینوں میرے میت ناہی

ء۔ا اج ہے عید قربان جاواں وچھڑے مدتاں دے سینے لگ رہے نی   ہوئی گھراں دی تاہنگ پردیسیاں نوں گھر گھر صورتاں دے ڈیوے جگ رہے نی
توں بھی آ جوانی داواسطائی میرے نین دکھی دے وگ رہے نی   ہائے میں عید یا کراں سراجؔ ماتم ساتھوں اج بھی یارا لگ رہے نی

ی یاد رہسی کویں بھل جاسی اوہ اج دی ماتمی عید مینوں   نویں روز بھی دین نصیب دھکے ناہی پیار یا انج اُمید مینوں
مِل مِل یار کرماں والے کرن عیداں سدھراں میریاں کرن شہید مینوں   ہوندا اکبری حج سراجؔ جیکر ہوندی اج پیارے دی دید مینوں

سی حرفی چہارم

الف آیاں ایں تاں کجھ ٹھہر ماہی بھوری والیا میں بلہار نہ جاہ کسے گوہڑے پیار دا واسطائی مینوں چھڈ کے انج بیمار نہ جاہ
مرجاوساں تے سامی آپ لاہیں پا کے وَس بیگانیاں یار نہ جاہ چھڈ کے شوہ مجاز سراؔج مینوں آپ لنگھ مہانیاں پار نہ جاہ

ب بس ویدا داروں دس ناہیں چنگی بھلی تے نویں نروئی آں میں کوئی ہور نہیں روگ ازار مینوں سجناں واسطے اودری ہوئی آں میں
جانی ہک نہیں دِلے دی دس گیا پیر پکڑ بتیر ڑا روئی آں میں تیرے ہجر دے وچ سراج تتی موہرا کھا کے کیوں نہ موئی آں میں

ت تاہنگ پیارے دی وانگ چکوی رَڑ کے سانگ سینے رہندی دھکھ مینوں ہو گئے ہڈ بھگے نیڑے موت سجھے کیسے آن لگے گجھے دُکھ مینوں
ڈابولین دِن رَین دونین میرے بھل گئے سارے چین سکھ مینوں کسے وقت سراؔج نہ بھلد ائے بھولے یار دا بھولڑا مکھ مینوں

ث ثابت صدق یقین ساڈا بھاویں یار ساتھوں مکھ موڑی رکھے ساتھوں یار ول کنڈ نہیں کرن ہوندی بھاویں ہوری پاسے متھا جوڑی رکھے
روساں پئی لنگاراں نوں ویکھ کے تے بنجئے پریت دے بھاویں ادھوڑی رکھے میرے صدق دی لاج سراج اُہنوں آخراوسے دی ہاں لکھ چھوڑی رکھے

ج جان بجھ کے اساں لایاں نہیں ساتھوں بے وسیاں اکھیں لگیاں نیں جانے رب کوئی ناہ چت چیتا ساڈے ناں لکھیاں قلماں وگیاں نیں
دنیا والیو تسی رضا منو ساڈے مگر کہیاں لائیاں بھگیاں نیں بھولے بھا سراج لٹی گئے آں کیتیاں عشق فریبی نے ٹھگیاں نیں

ح حرج ہزار کروڑ گھاٹے تیرے باہجھ ڈاڈھا مندا حال گھر دا سراں نال سرداریاں سچ آکھن لٹی جاوندے نیں چور مال گھر دا
تیرے باہجھ انھیر غبار دسے ڈیوا آ پیاریا بال گھر دا ماراں ہتھ سراج انھیریاں تے ہتھیں آپ کھڑا کے لال گھر دا

خ خبر نہیں میرے حال کولوں تینوں بے ترسا کدوں خبر ہوسی کدی رحم بھی کریں گا ٹُٹیاں تے یا تے نت پیا ایویں جبر ہوسی
کدوں بھڑکدی چھاتی نوں ٹھنڈ پوسی کدوں روندیں نیناں نوں صبر ہوسی مرنے بعد آ یار سراج دیکھیں سڑدی پئی یتیم دی قبر ہوسی

د دور حضور تھی ہو گئی آں موسیٰ وانگ میری تقصیر آہی چالا گیا شطرنج دا اُلٹ میرا اپنے ولوں تے ہور تدبیر آہی
میریاں خامیاں ویکھ معاف کردوں کدوں پونچنی گل اَدیر آہی ہوندی کیویں سراج قضا میتھوں لکھی ہوئی میری تقدیر آہی

ذ ذکر محبوب مرغوب مینوں ہور قاعدے وعدے بھل گئے نیں ذوق شوق سارے فراموش میرے کھلے کیس گلے وچ مل گئے نیں
رکھے آہے چرو کے سانبھ سینے موتی رانگلے خاک تے ڈُلھ گئے نیں گئے تروڑ وچھوڑ سراج جانی میرے پیار دا پا نہ مل گئے نیں

ر

رب جانے ساڈے دیس مڑ کے پھیرے ہووسن کدوں وپاریاں دے
اوسن کدوں پروکڑے یار جوگی ہوسن دورازارازریاں دے
سودے دلاں دے حسن بازار ہوسن وچ نین دلال ونجاریاں دے
محرم دلاں دے ملن سراج شالا دکھ دور ہو جان دکھیاریاں دے

ز

زندگی قید مجبور تائیں اللہ جان دائے کدوں نجات ہووے
خبرے کدوں اُمیدنوں رنگ لگسن خبرے رات کہڑی شبرات ہووے
میرے اتنے نیک نصیب کتھوں قبروں پوند اُہدی ملاقات ہووے
شالا وچھڑے ملن سراج جانی مہربان خدادی ذات ہووے

س

سمے پیار دے یاد آون جدوں پریم صراحیاں چلدیاں سن
پی پی کے خون بیدوسیاں داخونی کالیاں ناگناں پلدیاں سن
آ ہموسامنے چن چکور آ ہے بانکے نین مہتابیاں بلدیاں سن
پلاں وچ سراج بہار لنگھ گئی لکھیاں تروڑکاں روزازل دیاں سن

ش

شوخیاں نال ابھاریائی جادوگر کوئی صاحب زور آ ہیں
موہوں مٹھیا کھوٹیا دلاں دیا اج ہور ہو یوئیں کل ہور آ ہیں
اچی دیکھ چٹی ڈھیری بھل گئی آں توں تے کسے لامذہب دی گور آ ہیں
لٹ کے جوبن سراج نہ وات لیوئی میری جوبن جوانی داچور آ ہیں

ص

صبح ویلے بے پرواہ ماہی چھوڑی جاوندائے کرلاندیاں نوں
ہکری واسطے ربدے پرت ویکھیں اساں راہاں تے نیر برساندیاں نوں
ایسا کون سجن مہربان ہووے گھریں موڑ آنے ٹرے جاندیاں نوں
کدوں فیر سراج اُمید رکھاں کجھ دس جاویں درماندیاں نوں

ض

ضرور حضور وچ قاصدا اوئے کریں عرض سلام سناہ میرا
تسلیمات آداب نیاز کر کے دسیں کھول کے حال تباہ میرا
میری طرف تھیں کریں رکوع سجدے جتھے ویکھ پاویں شہنشاہ میرا
تسی جدوں دے گئے سراج چھڈ کے ڈاہڈا اکھڑیا اے ساہ ساہ میرا

ط

طالع جدوں عجیب آ ہے ساڈی نیک نصیب دی گل آ ہی
نال میت پریت دی ریت اندر گاٹی گئی پریت دی رل آ ہی
ماہی پاس آ ہی بخت راس آ ہی ساوی آس اُمید دی وَل آ ہی
سکھی وسدیاں دھاڑ سراج پے گئی اجے رات سہاگ دی کل آ ہی

ظ

ظالماں ہس کے بول تے سہی جے تے بھل بھلا دڑے آ گیوں
صدقے جاواں تیرے بھولے پن اتوں کیہا اکھیاں وچ سما گیوں
پلو پلی آ دم خورا ڈین وانگوں میرا کالجہ بکیاں کھا گیوں
سنے کفن سراج دی لاش سڑ گئی کہی اگ بارودنوں لا گیوں

ع

عقل نمانی نہیں ساتھ دتا نیہوں لا بیٹھی پگاں وڈیاں دا
کیتی ڈاہڈھیاں دے نال بھائی والی حصہ نہیں دیندے فصلاں گڈیاں دا
نہ اُہ پچھدے نہ میں دس سکاں ایویں عمر ساری ساڑ اہڈیاں دا
کرسی عشق سراج نیاں میرا پرہیال راجہ پرہوں وڈیاں دا

غ

غم نا ہے اِہ الم نا ہے اِہ روک ناہا اِہ وخت ناہا
ہائے میں کیہ آ کھاں کیوں ڈِھل لائیوس اتنا یار تے دِلے داسخت ناہا
خبرے کتھوں اوّلڑی تند پے گئی میرا اتنا تے برا بخت ناہا
قسمت اپنی نرم سراج آ ہی ان پھل تے اِہ درخت ناہا

ف فال میری بھاگ جوگیا وے کدوں نال پیارے دے جال ہوسی
لنگھیا سال جاندائے پھیری والیاں نوں گھر بار دی کدوں سنبھال ہوسی
کدوں جاگسن بھاگ حویلیاں دے ویہڑا لگڑا کدوں نہال ہوسی
ہوسن تم الم سراج سارے دستگیر دا جدوں جمال ہوسی

ق قاصدا اوا سطائی رب دا ای دسیں جا پیارے نوں حال میرے
تسی گئے جدو کنے چھوڑ سانوں سکھ چین ٹر گئے سبھے نال میرے
مَلے ویس تے کھلرے کیس گل وچ لٹکن وانگ ورا گناں وال میرے
گھلاں خضر سلطان سراج میلا کدی موڑ واگاں میتھے لال میرے

ک کیہ جاناں نیہوں کیہ ہوندائے اجے لاونے داول سکھنی آں
عین شین تے قاف دی پکڑ تختی مشق دال رے دال دی لکھنی آں
پاؤ خیر سرکار دربار وچوں سیوا دار ملنگنی بھکنی آں
پاکے شوق دا طوق سراج گل وچ کسے وڈی امید نوں سکنی آں

ل لال دے نال وصال والی مینوں ہک سہاگ دی رات آہی
اللہ اللہ نو یکلی دو تیاں تھیں سوہنے نال ہوئی ملاقات آہی
پیتے بھر بھر وصل دے جام آہے اُہ رات میری شب برات آہی
دھمی حکم سراج جدائیاں دا چلو چلی مسافر و بات آہی

م مدتاں دا روزہ دار آہیں ہائے میں وار گھتی قسماں بھنیاں نی
رکھیں یاد سہاگ دی رات ماہی ونگاں نال پیار دے بھنیاں نی
تسیاں پائیاں تے اساں بجھ لیاں تساں کیتیاں تے اساں منیاں نی
شالا خیر سراج نشانیاں دی اساں خانقاہیں چوگاں منیاں نی

ن نال اچیریاں نیہوں لا یا ڈھنی جانگلی کسے نہ تھاں دی میں
ایویں عقل نہیں چندری ساتھ دتا کدوں آہس اہناں دڑے ہان دی میں
بیلی ناہے کوئی اوپرے ٹھگ آہے کویں بھل جاندی جیکر جان دی میں
توں جان نہ جان سراج بھاویں پئی خیر منگاں تیری جان دی میں

و وگ خیریں وائے فجر دیے جا اچیچیاں سجناں میریاں تے
ہتھ بنھ آکھیں تیری تاہنگ اندر بھالاں دیوندی رہاں بنیریاں تے
گھر بار دی سرت نہ سار کوئی لیکاں مارنی آں راہاں تیریاں تے
کونجاں پرتیاں تے سراج بھنویاں توں بھی آ پیار یا پھیریاں تے

ہ ہسدیاں تے خیریں وسدیاں تے کہیا آ گیا پہرا تنگیاں دا
پلاں وچ برباد یاں مچ گیاں خبر کدھے گیا سنگ سنگیاں دا
جھولے خزاں دے باغ ویران کیتا اڈ گیائے رنگ نارنگیاں دا
سراں نال سراج سرداریاں نیں ہائے کون وارث سروں ننگیاں دا

ل لال میرے سُندوں حال میرے ورتن نال میرے جیوں جفادیاں
لکھ شکر توڑے چڑکا لبھیا ئیں تیتھوں وچھڑی قالو بلی دیاں
ہن کیوں بھولیا ڈولیا جاونا ئیں آپے لائیاں نی چامل چادیاں
دعا گو سراج فقیر تیرا شالا توڑ چڑھنی بھولے بھادیاں

ء ا آوندے دید کراوندے نہیں خبرے گل کہڑی پچھے یار رہ گئے
سانوں انج تے اجے امید ناہی ہسدے کھیڈ دے جیویں کھڈ کار رہ گئے
بھاویں پریم کہانیاں بھل گئے نیں تاہیوں آونوں وچ بھنڈار رہ گئے
ثابت نیت پریت سراج ساڈی بھاویں لکھ واری ساتھیوں یار رہ گئے

ی یادرہسن ماہی گوراندرجھڑیاں نال میرے بھلیاں کیتیاں نی میرا چیرسریر بنا تسمہ میرے چم دیاں جتیاں سیتیاں نی
مار مار کے نیناں دے تیزنشتر میریاں خون پیالیاں پیتیاں نی میری لاش بھی پئی سراج کہسی میرے نال اولیاں بیتیاں نی

سی حرفی پنجم

الف انج تے کدی ناہیں سنی ڈٹھی ڈٹھے وقت دکھاں سکھاں والڑے بھی عالماں فاضلاں عاقلاں دانیاں نوں لٹن لگ پئے بھولڑے بھالڑے بھی
اُلٹ گئی شطرنج دانائی والی، چلے ڈھیر سمہال کے چالڑے بھی ہلا اِہ بھی لکھ سراج خوشیاں بولن لگ پئے یارمتوالڑے بھی

ب باہجہ پیاریاں سجناں دے انجیں کوڑ دا جگ تے جی رہی آں جو کچھ کھارہی آں موہرا کھارہی آں جو کجھ پی رہی آں زہر پی رہی آں
گھر گھر دی منگتی ہو کے تے محتاج بوہے بوہے تھی رہی آں علم عقل دی طاق سراج ہو کے جھلی جگ دے وچ سدی رہی آں

ت تن بدن سارا بل اُٹھیا جانی کیہے مواتڑے بال ٹر گئے مینوں انج تے ناہ دھروہ کوئی جویں کر کے تے میرے نال ٹر گئے
ویہڑا الگڑا اُجڑا جاپدائے میرے گھروں جدو کنے لال ٹر گئے ستی ساتھ سراج لٹا بیٹھی خبرے کہڑے ویلے ان بھال ٹر گئے

ث ثابتی دے دفتر چاک ہو گئے قلعے خاک ہو گئے دلیریاں دے ڈھٹھے رُکھ صبوری دے سرے پرنے چڑھے کٹک جاں عشق اُنھیریاں دے
بھلے علم کلام تمام قصے صدقے بانکیاں اکھیاں تیریاں دے برقِ طور سراج فناہ کیتے رہے نام نہ ڈھٹھیاں ڈھیریاں دے

ج جگ سارے وچ نشر ہوئی گئیاں بھل مینوں شاناں قدراں بھی مرضی رب دی جھلنے پئے سانوں دھکے دیونے آہے بیقدراں بھی
اجے نہیں منظوری داڈھہیا حصہ جھلیاں تہمتاں تے لگیاں بدراں بھی جھلی لیک کو لیک سراج جگ دی رہیاں دل دلے دیاں سدھراں بھی

ح حکم حضور دا جویں ہوئے اگوں عذر دی نہیں مجال مینوں تیری ازل تھیں گولڑی باندڑی آں نہیں طلب تنخواہاں دا خیال مینوں
جویں پیاریا تیری رضا ہووے چامل چاء ہوسی ایسے حال مینوں میرے جہیاں لکھ سراج تینوں تیرے جیہا نہیں لبھناں لال مینوں

خ خیر ہووے پردیسیاں نے کیڈی دیر لگائی اے آونے نوں وچھڑی مدتاں دی جندڑی ہائے توبہ ڈاہڈی اودری اے گل لاونے نوں
بیلی آئے پر چت نہ نال لیائے کیڈے رہے اوتاولے جاونے نوں سسی وانگ سراج وساہ ماری دیندی جان نہ کدی پراہونے نوں

د دیس چنہاں دا مہاراجہ اُٹھیا اپنے حسن دربار وچوں چڑھیا میر شکارا سوار بانکا لے کے سارے ہتھیار سرکار وچوں
کتھوں وگیا تیر کمان لے کے بک مار چلیا گوندل بار وچوں قربان سراج شکاریا او پایا نور تیرے رخسار وچوں

ذ ذوق مجاز دے فیر جاگے تک رونقاں حسن بازار دیاں
لذت بھریاں جھاتیاں قسم رب دی میرا جاندیاں نیں سینہ ٹھار دیاں
پہلے نال نظارے دے لٹ کھڑیا اکھیں نرگسی مست دلدار دیاں
گلاں بھلیاں یاد سراج آئیاں مہربانیاں نیں بھولے یار دیاں

ر رہے نہ ہوش حواس قائم ڈِٹھے جدوں پیار یا نین تیرے
آدر بھانہ لیوئی پردیسیا ندار کھساں یاد پیار یا دین تیرے
چھڈ کے وِرد وظیفیاں ساریاں نوں رہا گاوندا گیت دن رین تیرے
رکھ صدق سراج دلدار اگے منظور ہوسن آخر وَین تیرے

ز زُہد عبادتاں بھل گئیاں آئی سینے وچ انج تصویر کوئی
تیرے رانگلے دیس وچ سخی مردا لٹیا گیا بے وطن فقیر کوئی
کڈھے اج درویش نوں اس قیدوں کرے واہر چنہاں دا پیر کوئی
الغیاث یاغوث سراج تیرا کیتی جاوندائے کافر اسیر کوئی

س سخت محال ہے عشق پینڈا ایویں لوڈیاں لاڈیاں کٹی دانہیں
بدنامیاں تہمتاں شہرتاں تھیں راضی ہووی دائے پچھاں ہٹی دانہیں
سروں پار وپار ہے اکھیاں دا ایتھوں باہجھ گھاٹے نفع کھٹی دانہیں
موتی قیمتی پریم سراج جیکر کدھروں لبھ جاوے ہتھوں سٹی دانہیں

ش شام ہوئی آیا شام ناہیں میرا صبر قرار حرام ہویا
آکھے کون شاہ بے پرواہ تائیں میرے حسن دا باغ بے سام ہویا
سجھے رات فراق آفات کالی اگے روندیاں دن تمام ہویا
آکھے ویکھ سراج جیوں باہجھ تیرے میرا جوبناں مفت نیلام ہویا

ص صبر دی کرن تاکید سیاں جنہاں ہجر نہیں آپ آزماڈٹھا
مہنے تاں زلیخا نوں دیندیاں سن کڑیاں ناہ یوسف ماہ لقا ڈٹھا
میں بھی سچی تے اُہ بھی سچیاں نیں اہناں نہیں وچھوڑے دا تاء ڈٹھا
ساڈا حال سراج اُہ کیہ جانن جنہاں نیہوں نہ کسے سنگ لاڈٹھا

ض ضبط دی رہی نہیں تاب ہن تے سینہ بھج کے وانگ کباب ہویا
لگے رنگ میرے ہانی سنگ تائیں میرے بھا شباب عذاب ہویا
سیخیں جال کنگال دی لال باہجوں مندا حال تے قال خراب ہویا
ہووے دشمناں نال سراج ناہیں جیوں اج عشق ولوں میرے باب ہویا

ط طالع کرن امداد جیکر میرا اج فجری گھر لال آوے
مہربان ہو کے سلطان سوہنا اپنے دیس دی کرن سنبھال آوے
چھڈے واس ہن دیس بیگانڑے دا اپنے وطن دھوماں دھاماں نال آوے
بالاں میراں دے ڈیوے سراج جیکر بھولا بک شکاری دے جال آوے

ظ ظلم انھیر انھیر لوکا نہیں داد فریاد وی جا کوئی
حال قال پردیسی دا لاہ لیناں بھلا اِہ بھی ہے آدر بھاء کوئی
اکھیں وہدیاں تکدیاں ہائے توبہ لٹی جاوندائے بھولے بھاء کوئی
جویں یار سراج دے نال کیتی کردا انج نہیں گھر بلا کوئی

ع عشق لوہار دکان تائی شر رجاگ پئے بجھیاں کولیاں دے
جان بجھ کے وطن بھلائی پھردے پھٹے ہوئے تیرے نیناں بھولیاں دے
دکھی جان اجان دے وَس پے گئی جھلنے پئے احسان وچولیاں دے
تیری زلف دے پھرن سراج قیدی اُنج تے دور نی دیس ممولیاں دے

ف فضل ہووے لگے وصل ساون سڑی ہاڑ فراق دے تاءدی میں
سیواں کن دیاں پاٹیاں چولیاں نوں سوئی لے کے صدق صفادی میں
جانے رب خبرے کدوں میل ہوسی وچھڑی ہوئی آں قالو بلی دی میں
پئی جان سراج مصیبتاں تے لائی پریت آ ہی بھولے بھاء دی میں

ق قول اقرار وسار جانی چلے ڈیگری کنڈ ولا کے تے
پلاں وچ سہاگ دی رات لنگھ گئی ملی رج ناہیں گل لا کے تے
کیہا کوڑ پیار پردیسیاں دا بھل گئی آں نیہوں لگا کے تے
ہتھیں اپنی ٹور سراج ماہی ڈھاہیں مارنی آں گھر آ کے تے

ک کس قصور گناہ پچھے چھوڑی جاونائیں مرجانیاں نوں
جنہاں وچ اک پل گزار گیوں چماں پئی میں لیف سرہانیاں نوں
زاروزار پئی رونی آں مار ڈھاہیں ویکھ ویکھ کے تیریاں راہنیاں نوں
گھروں ڈھونڈدی پھراں سراج کملی ہتھیں اپنی ٹور پراہنیاں نوں

ل لیائی لٹ مسافراں نوں ظالم ڈاکوا ظالم گراں دیا
پنچھی حرم دا مار پھڑ کا یائی تیر انداز ترکھیا کسے تھاں دیا
کیتوئی ویہت داہرن چالاک قیدی واہ شکاریا دیس چنہاں دیا
رکھسی عشق سراج ملفوف تیرا مٹھیا چھالیا میرے ہیاں دیا

م موت قریب طبیب دسّن بے پرواہ تدھ جھاتیاں پائیاں نہ
اسی دل دی سیج وچھا بیٹھے تیرے نازنوں نیندراں آئیاں نہ
پتھر گل گئے میریاں نعریاں تھیں تینوں بے مہراں مہراں آئیاں نہ
گئی مک سراج دی جان آخر تیریاں مکیاں بے پروائیاں نہ

ن نزع حکیم جواب دے گئے اوکھی بنی تیرے اتوں گھولیاں میں
مویاں نال کیہ وَیر قربان جاواں کیڈیاں رنجگیاں نی ککھوں ہولیاں میں
لے او یار اللہ بیلی کوچ ڈیرے موت دھا پئی آ درداں رولیاں میں
ہویاں بولنوں بند سراج نبضاں ہن تے آ ویندوں دلوں ڈولیاں میں

و وقت نزدیک اُڈیک تیری برہوں ماریاں تے درداں سلیاں نوں
کہڑا ساک رہندا مویاں جیوندیاں دا کون جا ملدا ائے گھٹے رلیاں نوں
مردی وار تے یار دیدار دیندوں رکھدا یاد مر کے تیریاں بھلیاں نوں
متاں جان سراج آسان نکلے ہن تے مل جاندوں سامی چلیاں نوں

ہ ہور ساتھوں سہی نئیں جاندی اگلی بہوں جہڑی اساں جری ہوئی اے
جیوندی جان وچ گوردے پون سوکھا اپیر جان جدائی تھیں ڈردی ہوئی اے
ہتھی مارو نجو گنہگار تائیں جے تے نیت پردیس دی دھری ہوئی اے
سجرے تاءنہ دیہو سراج اگے جان سوز فراق دی بھری ہوئی اے

لا لوڑ کہڑی پھر ہور مینوں مہربان جیکر میرا لال ہووے
حضرت رابعہ بصری دے وانگ شالا میری جال پیارے دے نال ہووے
پون بھاگ ابھاگ دے جاگ خیریں جے اج رات سہاگ وصال ہووے
کلمے شکر دے پڑھاں سراج جیکر اہدا خواب دے وچ جمال ہووے

ء آس اُمید نہ تروڑ ویساں آخر کدی تے یار دا خیال ہوسی
سنسی دُکھاں دے سارا جہان نعرے قبر وچ پئی حال حال ہوسی
پڑھساں یار دے نام دا پاک کلمہ میتھے گور وچ جدوں سوال ہوسی
دیسی کدی تے داد سراج ماہی فریاد میری دم نال ہوسی

ی یاد کر کے گلاں ڈھول دیاں انجیں پئی آپے راضی ہونی آں میں اندر وڑ پسار دی مار کنڈی گھر والیاں تھیں چوری رونی آں میں
جاوے دھم دلیلاں دے وچ میری اللہ جان دائے جھڑا سونی آں میں ستا خیر تھیں جگ سراج سارا راتی وانگ جھلیاں گلیاں بھونی آں میں

پنجاب

ڈٹھے ملک جہان دے پھر کے بے شمار نہیں ڈٹھا مثل پنجاب دے کوئی خطہ زنہار
دریا ، نہراں رونقاں سارا سال بہار خورش پریہوا ستھرا صورتاں اپن اپار

بادشاہ پور گجرات دی نگری خوش گوار پربت رانی ویہت دی دھن گوندل بار
دھرتی میرے دیس دی جنت ماوئی ہار شاداب آباد سراج رہے میرا گلشن سدا بہار

پنج گنج حصہ دوم

سی حرفی اوّل

الف آئی بہار شگوفیاں دی بوہڑاں پپلاں لگراں کڈھیاں نی چٹی چاننی رُت بسنت ورگی کھیڈن جان کڑیاں ہکو جیڈیاں نی
بھوچھن ہر دلی چولیاں لال سوہیاں دھوبیہن سہاگناں میڈھیاں نی جوگن وانگ سراج میں باجھ تیرے آکے دیکھ مینوں سکاں کیڈیاں نی

ب باغ وچ جدوں بہار آہی پنچھی مٹھیاں بولیاں بولدے سن کٹھے وسدے گل بلبل آہے وکھرے بہہ کے دکھڑے پھولدے سن
اتے گل رخسار دے بھور کالے کھیوے وانگ مستانیاں ڈولدے سن دانے پانی سراج مہار چائی سمے بیت گئے ناز کلول دے سن

ث ثابت نہ رہی پرہیزگاری پھردا میں سوہنیاں دا گرفتار وتاں کیہ پچھنائیں یار غلام نبی میں کیوں چپ کیتا بکل مار وتاں
پیڑاں فیر پرانیاں جاگ اجے اگلے لئی ازار وتاں لا کے نیہوں سراج پردیسیاں دا خواباں وچ بھی ہوندا خوار وتاں

ج جا کے قصد اخبر لیا دے ساڈے سجناں دا کہڑ ا رنگ ہوسی خاش حال ہوسن سارے لال خیریں یا تے باجھ ساڈے کوئی تنگ ہوسی
ہوسن دلاں دیاں بیلی پھول بہندے نیناں گوہڑیاں دا ہوندا جنگ ہوسی ہکو میں سراج نہ یاد ہوساں خیریں رل بہندا اسارا سنگ ہوسی

ح حال دسیں آکھیں یار اسیں ہن پئے توڑ دیاں کھلاں دھوکنے ہاں تسی گئے جدو کنے چھوڑ سانوں اسیں پئے بیمار تدو کنے ہاں
ڈھائیں اوہریاں لگیاں اندرے نوں آہیں تیز ہوون جتنا روکنے ہاں اجے نہیں بھولے ماہی چت لایا سیوادار سراج چرو کنے ہاں

خ خوف مینوں بے پرواہیاں دا چھڈے گل گل بھلا نہ لال میری دسنے پئے نیں درد بے دردیاں نوں حال حال توبہ حال حال میری
شالا خیر ہووے اللہ توڑ چاہڑے واہ پئی نادان دے نال میری ہوئی انج نہیں کدی سراج اگے رہی نال بھلیاں بھلیاں جال میری

د دیس پیارے دی تاہنگ اُٹھی بھولے یار بھاویں واگاں چھکیاں نی کیتا بھل بھلیکڑے یاد سانوں لذتاں ساریاں ہوئیاں پھکیاں نی
چل ویکھئے عین جمال قدرت حسن عشق نوں چھٹیاں لکھیاں نی ڈاہڈا روح سراج بے تاب ہویا اکھیں دید نوں ڈاہڈیاں سکیاں نی

ذ ذوق آہے سینے شوق آہے نیناں وچ مستی چہرے رَت آہی پٹیاں عشق اُستاد پڑھاوندا سی سانوں یار مناون دی گت آہی
ساڈا مرن تے جیون پریم آہا ساڈا پریم مذہب پریم پت آہی جوبن رتن سراج نہ رہیا گھر وچ کوڑی عیش جہان دی وَت آہی

ر رُت پھگن واوٗں سردوگن لگے پھل لگن نال ڈالیاں دے
بلبل بہندی پھل پھل اتے سجرے چاء چامل کونتاں والیاں دے
دورد ُکھ ہوگئے ساوے رُکھ ہوگئے سوہے مکھ ہوگئے شاخاں کالیاں دے
جوبن باغ سراج بہاراندر ہائے جے اَج ہوندے پھیرے مالیاں دے

ز زندگی دی مشکل حل ہوندی جے تے یار کوئی گل دسیندڑے چا
کہڑا جان نقصان سی پیاریاں دا دااک پل جے ہوراڈ کیندڑے چا
سانوں جنہاں دا شوق نہیں بہن دینداکدی سانوں بھی یاد کریندڑے چا
اسی راہ تے رہے سراج روندے توڑے پرت کے یار تکیندڑے چا

س سمیں سیال دے گئے گزرے کہیاں موکلیاں رُتیں آئیاں نی
کونتاں والیاں سیاں نے نال ریجھاں سیجاں وہڑیاں وچ وچھائیاں نی
پرتے وطن ونجارڑے مدتاں دے گھر بال سمہال لئے سائیاں نی
واری گئی سراج مسافراوے توں بھی آ کہیاں ڈِھلاں لائیاں نی

ش شوق تے ذوق دی رُت آئی دھپاں چڑھیاں ہاڑیاں پکیاں نی
ویکھ ویکھ کے پربت پہاڑ ولوں کیہیاں اکھیاں میریاں تھکیاں نی
پکے جوں لگے رنگ بھھٹیاں نوں سیاں رل مل جھوتیاں چکیاں نی
جوگی وانگ سراج اک پا پھیرا اساں ہڈکاں تیریاں رکھیاں نی

ص صاحب میرے تائیں راہیاوے دیویں جا عرضی درداں لوٹیاں دی
دھکادے گیوں نال بودیاں دے ناہی سار تیریاں نتیاں کھوٹیاں دی
پکے توت لگراں چھڈیاں ٹاہلیاں نیں کیڈی ٹھنڈری چھاں ونوٹیاں دی
تیرے باجھ سراج جہان اتے کوئی واٹ نہیں اساں بے اوٹیاں دی

ض ضد پردیسیاں نال اتنی چنگی نہیں او یار ستر انیاں نوں
اسی اگے اڑے جڑے وتنے ہاں دھکے دیہہ نہ دردر نجانیاں نوں
کیڈے بھار تے تول وکھاونائیں دلوں ہینیاں تے نتر انیاں نوں
جنہاں عشق دی مار سراج اگے کیہ مارناں اُہناں نمانیاں نوں

ط طبع میری لوڈی لاڈری سی تدھ ظالماں اُوگھنے پا چھوڑی
آیوئی ترس نہ میریاں ترلیاں دا اگوں ہس کے گل گوا چھوڑی
نازک پھلاں جہی جندڑی ہائے توبہ توں کنڈیاں وچ رلا چھوڑی
جانے یار سراج یا نہ جانے اساں اپنی توڑ نبھا چھوڑی

ظ ظالما اپنے دیس چنگا لیوئی آدر بھا پردیسیاں دا
تساں وطن تے دیس دامان ہوسی اللہ آسرا سدا پردیسیاں دا
تسی اپنے حسن وچ مان متے سانوں مان تران درویشیاں دا
اساں نال نہیں بنھ سراج کھڑناں وسے دیس پیا تساں دیسیاں دا

ع عرض آہی اگے پیاریاں دے جے منظور ہوندی کوئی کارناہی
اُنجیں بریاں نصیباں چاہا دتی کوئی میں ایڈی گنہگار ناہی
خیریں وسدی ہسدی رسدی ساں مینوں غماں دی یاد ہنوار ناہی
لاون لگیاں نیہوں سراج مینوں ہائے ہائے وچھوڑے دی سار ناہی

غ غم کوئی گجھا دم تائیں پئی وانگ گلّی سوہڑی دُھکنی ہاں
رُتیں بھیں آئیاں آیا یار ناہیں بہہ بہہ کول گواہنڈ ناں جھکنی ہاں
گھجی پیڑ سریر نپیڑ چھڈ یا پاسہ پرتیاں بھی پئی ڈُکھنی ہاں
متاں نزع تے یار سراج آوے کڑمی موت کولوں پئی لکنی آں

ف فریاد فریاد ہزار میری ظالم عشق ہے بری بلا کوئی
لکھ گئے بقراط سقراط اگے زحمت عشق ہے لا دوا کوئی
جدھے پیش آوے سامی نال جاوے اہدے پیش نہیں چلدا داء کوئی
پچھے فیر نہ ذات سراج ظالم پہلوں لٹ لیندا ائے بھولے بھاء کوئی

ق قسمت بھاویں میری جاگ پئی اے نیڑے پیندیاں نیں دساں لال دیاں
اہ تن میرا سارا تھین اگے ویکھاں پئی لٹکاں سوہنی چال دیاں
کرے رب دی ذات تے سچ ہووے میں تے ہسڑی ہوئی سال دی آں
رجاں نہیں سراج میں حشر تیکر اللہ بھاویں عاشق ماہ جمال دی آں

ک کون ہووے جہڑا موڑ رکھے اج ڈیگری یار تیار ہو گئے
جاگے بھاگ پردیسیاں سنگتاں دے ساڈھے بھاء دے سنج بازار ہو گئے
خبرے گل کہڑی جہڑی چت بیٹھی سانوں روندیاں چھوڑ اسوار ہو گئے
قسمت والیاں پھل سراج چن لئے حصے اساں غریباں دے خار ہو گئے

ل لنگھیاں سردیاں رت پرتی چیتر سماں بہار دا آکھدے نیں
پھیرا پاوے مالیا باغ دیا گچھے پئے چوندے میری دا کھدے نیں
بیری بور پکے جوں کنک آ بھوہن تے وگ پئے ڈھول وسا کھدے نیں
آ کے وصل دا مار سراج چھٹا پتر جھڑن لگ پئے شاخ شاخ دے نیں

م مالیا وے میرے باغ دیا میرے حسن دا باغ اُجاڑیائی کیوں
جے توں آؤناں نہیں سی بے دردا سانوں دے دے لارے ماریائی کیوں
سڑ چلیاں کھیتیاں پریم دیاں کھوہ عشق دا بنھ کھلاریائی کیوں
چوگاں لکھیاں چگن سراج پنچھی گھر آ جا وطن وساریائی کیوں

ء اسم تیرا وچ جسم میرے لوں لوں اندر جھگی پائی بیٹھا
کُلَّ یَوۡمٍ ھوَ فِی شَانٍ نت سجرا ویس وٹائی بیٹھا
دفتر قلب وچ کرسی نشین ہو کے سارے دیس تے حکم پلائی بیٹھا
برقعہ پوش سراج خاموش ہو کے کوئی اوپری کھیڈ رچائی بیٹھا

ی یار تے اک ارمان مینوں ہور دُکھ یا منکھ افسوس ناہیں
ہلا بھلا شالا خیریں پیاوسے کوئی جان کے انج کیتوس ناہیں
جہڑی گل مینوں سروں لئی جاندی کدی کول بلا پچھیوس ناہیں
میرے نال سراج تقدیر کھیڈی میرا سجناں تے کوئی دوس ناہیں

سی حرفی دوم

الف آئی جہان دی عید ربا دنیا عشرتاں عیش منا رہی اے
کسے رشک بدر منیر دی چن ڈٹھیاں رہ رہ کے یاد ستا رہی اے
خبرے گل کہڑی جہڑی خون ہنجوں مینوں عید دے دن رُوا رہی اے
ہووے دید نصیب سراج شالا میں بھی پیا آکھاں عید آ رہی اے

ب بال نادان اجان آہی گلاں ناہن اِہ ڈٹھیاں بھالیاں میں
جھلے دکھ پر مُکھ نہ موڑیا ئے سینے نال تیریاں پریتاں پالیاں میں
چولی چنزی سڑی تے کہنوں آکھاں آپے جھولی وچ ڈھانڈیاں بالیاں میں
تیری یاد دے وچ سراج بہہ بہہ رو رو کٹیاں راتاں کالیاں میں

ت تپڑے موسم دو پہرو یلے یاراں جیٹھ نوں وصل برسات ہوئی   یار نال تنہا الحمدللہ اک جھٹ میری ملاقات ہوئی
پیتے بھر بھر وصل دے جام گوڑھے جمعرات مینوں شبرات ہوئی   تپڑے ہجر دے ٹھرے سراج سینے مہربان خدا دی ذات ہوئی

ث ثمر مقصود در نظر آیا اج ابر کرم گوہر بار ہویا   شاخاں کڈھیاں نخلِ سر مازدہ نے زیور زینتاں تھیں زیبدار ہویا
شاد مانیاں قادری خانوادے خوشنود سارا پروار ہویا   شاد آباد سراج توقیر منزل فضل و کرم اوسدا بے شمار ہویا

ج جان نہ جان توں جان میری تیرے نال کیہ زور کمزور دائے   تویں اساں نوں بھولیا سجھ تیری جویں چاہ تینوں کسے ہور دائے
گاٹی پئی درویش دی آن نرگے مشکل کشانوں پیا سور دائے   اجے چانی یار سراج مل ونج ہنے بجھ ویناں ڈیوا گور دائے

ح حکمراناں میرے دیس دیا قاتل فوج نوں ذرا ٹھہرا کے رکھ   راہیاں جاندیاں نال کُھہیڑ دے نیں نیناں ظالماں نوں سمجھا کے رکھ
میں تے اگے ہی ڈنگیا ناگناں داژُلف رخ تھیں پچھاں ہٹا کے رکھ   پیراں ہیٹھ سراج دا دل نازک پامال نہ کر ولا کے رکھ

خ خبر نہیں کیہے پئے جادو رہی اپنا آپ سمہال دی آں   بن کے تیر سریر نوں چیر گئیاں مدھ مستیاں اکھیاں لال دیاں
قسمت نال میں پایا سہاگ جھولی کرن ریس پیاں سیاں نال دیاں   چڑھے توڑ سراج ہن بودیاں دی ڈیوے پئی خانقاہاں دے بال وی آں

د دور وسیندیاں سجناں نوں خبرے رب سچا کدوں میلدا ائے   ڈاہڈا او کھڑا نیہوں پردیسیاں دا پیا ویلنے دے وچ ویلدا ائے
تیرے باجھ پیار یا سیخ اتے قطرہ پھڑکدا پیا تریل دائے   تیری یاد دے وچ سراج میرا ڈیوا بل رہیا ہنجوں تیل دائے

ذ ذوق آہے سینے شوق آہے سودے روک آہے متوالیاں دے   سارے سکھ آہے کتھے دکھ آہے سوہے مکھ آہے نیناں والیاں دے
بہندے سنگ آہے سوہنے رنگ آہے ہوندے ڈھنگ آہے ناگاں کالیاں دے   ورت گئی سراج تقدیر رب دی کدے گئے اُہ سنگ نرالیاں دے

ر رخصتاں منگنائیں رو رو کے کویں بیتسی یار اکیلڑے دی   چنگی نہیں کیتی ویندا نال میرے تیری گل آہی کسے ویلڑے دی
توبہ موت بھٹیاری نے بھن چھوڑی جوبن چڑھی ہوئی لوتھ اربیلڑے دی   رکھسی یاد سراج نہ بھل جاسی ملاقات تیری نزع ویلڑے دی

ز زخم ہزار ہزار توبہ داغ داغ سینہ نال چھالیاں دے   جھولی وچ بہا کے آپ توبہ جھلے ڈنگ پئے ناگاں کالیاں دے
شالا فیر بھی کدی نصیب ہوون سوہے لب بانکے نیناں والیاں دے   اجے تک سراج خمار مستی ٹُٹّے نشے نہیں پریم پیالیاں دے

س ساڑ گئی میرا آشیانہ بجلی کل کوئی پئی گلزار میرے   وختاں نال میں آہلناں جوڑیا سی ایتھے ہون گے درد اظہار میرے
میرے جذبہ جنون دی جا آہی کتھے کھلسن شور طومار تیرے   ایڈا کدی نہیں درد سراج آیا اگے آہلنے سڑے ہزار میرے

ش شعروشباب دے شوق بھلے دکھی طبع نوں پریم سامان نہیں رہے
کدوں بلبلاں راگ الاپنے نیں جدا اُہ گل وگلشن باغبان نہیں رہے
الامان نیرنگیاں چرخ دیاں اُہ مکین نہیں رہے تے مکان نہیں رہے
ہوگئی بند سراج منقار میری نغمیاں میریاں دے رازدان نہیں رہے

ص صیاد بیداد بتا مینوں اج کوئی آئی ایڈی تتی واء کدھروں
میرے کالجے مٹھ بھری گئی اے سن کے غضب دی حال کہا کدھروں
میرے قفس دیاں تیلیاں جھلس گئیاں کیہا پیا کوئی لانبو تاء کدھروں
میرے باغ دی خیر سراج شالا وَت آوے نہ گرم ہوا کدھروں

ض ضعیف نحیف کمزور ہوگئی کدی آ ہس رنگلی ام جھم دی میں
کسے بول تھیں ڈھول ناراض ہوگئے بس اوس دن سڑی کرم دی میں
کوئی وقت آ ہا خیریں وسدی ساں گھر اپنے بھاء بھرم دی میں
اجے شوق سراج جوان میرا توڑے رہ گئی کسے نہ کم دی میں

ط طور تجویز کیہ کراں کوئی رُٹھے لال کس حال منین میرے
کدی شاد آباد آزاد آ ہی گنیاں دُکھ نہ اج گنین میرے
برہوں بھاہ فراق کڑاہ اندر پئے مچھیاں نین تلین میرے
خبرے کدوں سراج منظور ہوسن دِن رین دے وَین اَدِین میرے

ظ ظلم ہزار کروڑ ہوسن عشق جیہا پر ظلم انھیر کوئی نہ
موئے نازک مزاج کوہ قاف رُل کے گھلے پچھاں سینہوڑے فیر کوئی نہ
ڈٹھے سورے مرد جوان جنگی پھڑیا عشق تے رہیا دلیر کوئی نہ
آیا عشق سراج تے فاضلاں نوں پھر یاد رہ گئی زبر زیر کوئی نہ

ع عشق دی پاک شطرنج اُتے کھیڈاں کھیڈ یاں رنگ برنگیاں میں
دستگیر سچی سرکار کولوں پائیاں نعمتاں جو مونہوں منگیاں میں
گاٹی کدی ناہی نرگے آئی میری جاناں اٹکلاں تے چالاں چنگیاں میں
انورِ میر دی دھیر سراج آ ہی ڈٹھیاں نہیں مجاز وچ تنگیاں میں

غ غم الم ہزار دے گئے لائیاں نال جہنا ندڑے یاریاں میں
تک تک راہ ماہی جند نک آئی کرکر تھک پیاں انتظاریاں میں
کدی پرت پردیس تھیں آوندے دسدی کھول کے ورتیاں ساریاں میں
لاکے ڈاہڈیاں نال سراج نیوڑھا پیریں آپ کہاڑیاں ماریاں میں

ف فراق دے ڈونگھڑے پندھ اندر ہو کے خاک درخاک لتڑی گئی آں
ستاں برقعیاں وچ سنواک کنی پے کے اُکھلی فراق چھڑی گئی آں
دکھ وانگ تریہریاں جھل تو ناں کولہو درداں دے وچ پڑی گئی آں
ہوندا نہیں سراج منظور سجدہ خبرے کس قصور پھڑی گئی آں

ق قدر نہیں اہل وطن پایا صلہ بے قدری فن کار تائیں
فاتحہ کیہا لوکی بادشاہ پور دے کنڈ کرلنگھدے میرے مزار تائیں
جیوڑا دیکھ ماحول مجبور کردائے ہجرت کرونج کسے دیار تائیں
ہے اُمید سراج جے دور والے رفو کرن گے میرے لنگار تائیں

ک کیف ونشاط دے ختم صیغے انبساط قلبی اُہ وجدان بھی نہیں
بس ہن ختم طواف پروانیاں دے روشن شمع اُہ روئے تابان بھی نہیں
نغمہ زار آ ہے جتھے گل وبلبل اس باغ دا رہیا نشان بھی نہیں
کسے خاص سران خواب باہجوں ترنم ریز میری رگ جان بھی نہیں

ل
لائی اے آن برسات بھدروں انہے پھرن پانی وچ بیلیاں دے — توبہ ہن تے حوصلے ہار بیٹھی رُٹھے یار چرو کنے ویلیاں دے
چرکی ہوش آئی وانگوں جام جائی لد گئے کروان سویلیاں دے — ماری ہجر دی پھراں سراج کملی ہیر وانگ بوری وچ بیلیاں دے

م
ملن مبارکاں چن چڑھیا لوکاں واسطے شادیاں عید دیاں — شالا وچھڑیاں دی ملاقات ہووے جنہاں سکدیاں نوں تاہنگاں دید دیاں
پوہتے اسیں بھی یار دا مکھ ویکھن ولوں گاٹیاں جوڑ اُمید دیاں — ہوئی نہیں سراج منظور عرضی مینوں بھل گئیاں خوشیاں عید دیاں

ن
نت نویاں خبراں درد بھریاں ظالم موت پھلپھوٹیاں ڈالیاں نیں — خبرے کیہے انھیر طوفان مچ گئے وسدے نگر ہوندے جاندے آہلیاں نیں
بجلی کل کوئی جاپدا پئی سجری اجے تیک پیاں دُھکھن ڈالیاں نیں — سڑے باغ دیاں کھول سراج مینوں گلاں رورو دسیاں نالیاں نیں

و
وطن ساڈے جنگ جوگیاں دے لتھے پارلے دیس پہاڑ دے نیں — پھیرا سال پچھوں ہویائے جوگیاں داوتدے بوٹیاں بوٹیاں پال دے نیں
کیہی شوہدیاں نال تقدیر بھڑ گئی ڈاہڈا ڈنگیا ناگ ہٹھاڑ دے نیں — پچھادور سراج پردیساں داڈھائیں ماردے تے منتر جھاڑ دے نیں

ہ
ہور ہزار لنگار آ گئے اجے اگلا بھی پھٹ سیوی دا ناہ — مرضی رب دی وچھڑیاں سال ہویا اک پل اکھیوں اوہلے تھیوی داناہ
خبرے کیوں نہیں نکل گئی جان چندری اک جھٹ ڈٹھے بناں جیوی داناہ — پینا پیا سراج فراق اندر ساتھوں جان بجھ کے موہرا پیوی داناہ

لا
لکھ ترلے جتن کر تھکیاں رُٹھا ہویا دلدار منیوندا نہیں — وت کدی نہ بہہ کے کول روساں پتھر چت کیڈا راضی تھیوندا نہیں
ملے کون خیاط جورفو کرے پرزے پرزے لنگار سمیوندا نہیں — دیساں چھوڑ سراج جہان سارا تیری رنجگی دا بھار چیوندا نہیں

ی
یاد رہسی منیوں گورا اندر جھیڑا بھلا میرے نال یار کیتا — ناہی یار تے انج اُمید مینوں بدنام تمام سنسار کیتا
میری جان عذاب دے مکھ آئی ہائے میں بھل پردیس پیار کیتا — نہیں کسے تے دوس سراج مینوں مٹھی طبع نے مینوں خوار کیتا

گزرتی جارہی ہے زندگی اور روح شاداں ہے
مسافر کے لیے کم تر مسافت ہوتی جاتی ہے

سی حرفی سوم

الف ایس پریم دے نگر اندر کیتے نیناں دے پئے وپار میں بھی
سچ وانگ سوداگراں لاکھیاں دے جھٹ رہ گیا اس بازار میں بھی
اللہ اللہ پریت شطرنج اُتے کوئی او پرا آ ہس کھڈ کار میں بھی
اجے تیک سراج نہیں فیر سنبھلے جھڑے ننگ کیتے شاہوکار میں بھی

ب بس پیار یو وَس ناہیں مکی چوگ مسافراں پاہندیاں دی
رہی تاہنگ نہ بیلیاں جھات گھتی ترٹی ریجھ اکھیں سدھراندیاں دی
آپو اپنے رنگ وچ مست بیلی کہنوں پیڑ ساڈیاں اتھروں ڈھاہندیاں دی
ڈیرے کوچ سراج پردیسیاں دے شالا خیر سنگتاں رل بہندیاں دی

ت توں نہ ظالماں قدر پایا اسیں عمر ساری خدمت گار رہے رہے
تیرے عشق نوں نہیں کلنک لایا بھاویں دین ولوں گنہگار رہے رہے
رکھساں یاد میں تیریاں نیکیاں نوں تیرے بھلیاں دے بھلیا اُدھار رہے رہے
کوئی نہیں لوڑ سراج پھر دشمناں دی تیرے جیہے جیکر سجن یار رہے رہے

ث ثابت انہاندڑا صدق جھڑے نیہوں لاغیروں حرصاں تروڑ بیٹھے
ڈولے نہیں گرداب مصیبتاں تھیں بیڑی شوہ مجاز وچ چھوڑ بیٹھے
پچھاں نہیں پرتے ہونی پئی ورتے سدمار قبیلڑے موڑ بیٹھے
کدوں پہونچسن پار سراج جھڑے لہراں ویکھ دلیل نوں موڑ بیٹھے

ج جنہاں دے واسطے ہر ویلے کھجدا دل رہندا ئے درداں مارلئی دا
کدی پرت پردیس تھیں آ ویندے کجھ کت اٹیر سنوارلئی دا
کدی ہس لئی دا کدی رس لئی دا کدی رو کے ونڈ پیار لئی دا
ایسے طور سراج جہان اتے کوئی سکھاں دا جھٹ گزار لئی دا

ح حسن آ ہا یا اُہ عشق آ ہایا مجاز تھیں گل عرفان ہو گئی
بجلی آ کھاں یا اہنوں قضا آ کھاں بس چمکی تے فیر نہاں ہوگئی
یا اُہ پاک کتاب سی حسن فطرت شاعر پڑھی تے مشکل آسان ہوگئی
ہر حال سراج کوئی گل آ ہی منہ تے آئی تے بند زبان ہوگئی

خ خاص منظر کوئی پیش اکھیں خاطر جمع ہن اِہ ڈولاندیاں نہیں
کھلیاں ہو حیران میدان حیرت ہن روندیاں تے مسکراندیاں نہیں
نہ کر مجبور غلام نبی ہوری نال اِہ سر ملاندیاں نہیں
میں نظار سراج ہاں طور دل دا عام رونقاں مینوں سکھاندیاں نہیں

د دیہی دی کہی بنیاد پٹی ندی روہڑ سٹی جویں سوہڑ ہووے
توبہ اوس آ کھدے لوک آ ہلی جس نگر دی اُڈ گئی دُھوڑ ہووے
بجلی کل سنیائیں پئی سجری خبرے بچیا کوئی مروڑ ہووے
سڑیا آ ہلناں خبر سراج آئی ویکھن چلیا ہاں شالا کوڑ ہووے

د دفن ویلے سامی وچ یارو کرناں یارول عاشق زار دا منہ
سانوں مویاں وی تاہنگ دیدار رہسی کویں بھل جاسی بھولے یار دا منہ
یا نصیب خطرہ بے پرواہیاں دا منظور شالا گنہگار دا منہ
لین سار جے یار سراج آیوں کھل جاوسی میرے مزار دا منہ

ذ ذکر پیار دا چھیڑ کوئی ساتھوں پچھ نہیں مالاں زمیناں دی گل
جنہاں لذت نہیں درد دل کولوں کیہ چھیڑنی اہناں بے دیناں دی گل
جا کے پچھن کسے دنیادار کولوں دنیاداراں مرداراں لعیناں دی گل
بھل گئے دونویں جہان سراج مینوں رہ گئی یاد اک ماہ جبیناں دی گل

ر رات جوانی دی ڈھلی جاندی ہن تے جاپدائے فجر ضرور ہوئی
میرے درد بھریاں دکھی نعریاں دی جگاں دیساں تے گل مشہور ہوئی
ہوئیاں ہڈیاں بھگیاں سوز کولوں طبع آتشی تپ تندور ہوئی
سچی بارگاہ وچ سراج خبرے میری کیوں نہیں بھٹری منظور ہوئی

س سوز حیاتی دا وچ چھاتی دُکھی جندڑی وس اجان پے گئی
خبرے کس قصور گناہ پچھے منزل کٹنی وانگ صنعان پے گئی
میراں آپ سمہال درویش اپنا طبع بھل کے ہوری دھیان پے گئی
تروڑ قید سراج دی پیر سچیا کہی وچ جنجالاں دے جان پے گئی

ش شب قدر نالوں بھی قدر والی اک گھڑی پیارے دے نال آہی
مہربان پیارے دی ہر ویلے نظر شوق میرے شامل حال آہی
وٹیاں نیوں کے بدلیاں کرم دیاں کھیتی آس دی ہو گئی نہال آہی
اج سراج حیاتی دا داغ باقی گزر گئی اُہ خواب خیال آہی

ص صبح ویلے ماہی وداع ہویا ڈٹھی کنڈ بھی رج نہ یار دی میں
توبہ ہنساں دی ریس نے پٹ سٹیا کدوں آہس اہناں نڑے ڈار دی میں
اُنجیں آہس جھلی مت ماری رہی ریت دے کوٹ اسار دی میں
ہنجوں ہار سراج پرو رہی آں کر کر یاد اک گھڑی بہار دی میں

ض ضداں عداوتاں شاہ ماداں پیا گھٹ نہیں دلربا کردا
پھردائے نال رقیباں دے پا جنڈیاں سجری نت سولی میرے بھا کردا
میں بھی حد وفا دی ڈھونڈ چھوڑی اُہ بھی حد تھیں ودھ جفا کردا
کرے عشق سراج مجبور مینوں رہساں دم دم نال دعا کردا

ط طبع نوں نہیں آرام اج کل بے قراریاں سوز نہاں دیاں
سنگت شعر وشباب دی یاد کیتا آئیاں چٹھیاں کسے گراں دیاں
ہویا ویہت تھیں چت اُداس میرا تاہنگاں اٹھیاں دیس چنہاں دیاں
حسن عشق سراج ہے چیز ہکو کجھ ضرورتاں نیں وکھرے ناں دیاں

ظ ظاہری باطنی جدوں تکئے نظر آوندے ہین آثار تیرے
سوچ سوچ عارف پریشان ہو گئے لچھناں والیا لچھن ہزار تیرے
اہدھر صوفیاں سینے صفائی تیرے اُہدھر عاشقاں دل لنگار تیرے
لبھے تیرا مکان سراج کتھوں رولے پئے ہوئے پار اوار تیرے

ع عاشق نوں بعد تکفین توبہ یار ولوں عیادت پیام آیا
تڑپ تڑپ نکلی راتیں جان بسمل صبح دم کوئی لب بام آیا
تڑپ اُٹھیا تختے تے تن نازک بھلا اِہ نسخہ کہڑے کام آیا
پھر بھی لکھ سراج شکرانیاں دے کشتہ ناز دا نیک انجام آیا

غ غافل اصول نہیں اک سکھیا کیتوئی پیا سب بے اصولیاں نوں
جہڑے ناز تینوں دانشمندیاں تے کیہ پچھنائیں اہناں معمولیاں نوں
کویں دھووسیں گندیا پا پیا او ساری عمر دی نامعقولیاں نوں
یا نصیب سراج کوئی کیہ کہسی تیریاں پھولسی جدوں ورولیاں نوں

ف فرمان شاہی ماہ رمضان آیا کیہ مجال جانداا گوں موڑی دانہیں
لوکی رکھدے تے کدی چھوڑ دے نیں کیہ آکھئے کسے نوں ہوڑی دانہیں
دھیلہ کدی پیسہ کدی ٹکہ ساتھوں ایہو جیہا بھنگڑ جوڑی دانہیں
ڈھاچن تے اساں سراج رکھیا ساتھوں کدی پھڑیا کدی چھوڑی دانہیں

ق قتل کر کے کدی لگا جانا ئیں میری نکلدی جانی نوں ویکھ تے جاہ
ہن تے پونچ گئی ہدکوریاں تے بجھدی شمع زندگانی نوں ویکھ تے جاہ
میں نہیں آکھدا فاتحہ پڑھیں میرا میری گورنشانی نوں ویکھ تے جاہ
دھکیاں دھوڑیاں ماری سراج میری گھٹے رُل گئی جوانی نوں ویکھ تے جاہ

ک کیوں نہیں نکلدی جان میری کم بخت کہڑی گلوں اڑی ہوئی اے
دھکے مار کے دکھاں چاباہر کڈھی بوہے وانگ نلجیاں کھڑی ہوئی اے
نکل ویندی تے سکھاندا ساہ آندا شوہدی دیہی عذاب نوں پھڑی ہوئی اے
کوئی حال تے نہیں سراج اہداانجیں چندری اے چیھے چڑھی ہوئی اے

ل لمے ٹر گئے دلدار ساڈے گل ساڈی بھی لمڑے وا ہن ہوگئی
سکھاں نال وسے پیا دیس سارا ساڈے بھاءدُنیا ویران ہوگئی
گلیاں کھان تے وہڑے ڈران سنجیں نگری پلاں اندر چان بھان ہوگئی
آئی باہجہ سراج علاج کہڑا میری ڈھیر ساری اوکھی جان ہوگئی

م مجاز مجاز تمام آکھن جانے رب مجاز کمان اوکھا
کر کے کنڈ تمام جہان ولوں بس ہکی دا وِرد کمان اوکھا
کڈھیا سانوں جیوں نرگیوں پیر سچے پاسہ انج مجاز دا چان اوکھا
دکھی ہووے سراج جے جان اپنی تاں پھر جاپدائے سارا جہان اوکھا

ن نیہوں لگاوندے پھرن کیتی ورلے توڑ چڑھاوناں جان دے نیں
قول ہور تے فعل کچھ ہور ہوندائے شاہد قول فرمان قرآن دے نیں
کوئی پچھے تے اہنوں میں کیہ دساں کیہ فرق کافر مسلمان دے نیں
نیت صاف سراج تے قول پختہ ایہو رکن تے حکم ایمان دے نیں

و ویریا کیہ ہتھ آیائی مینوں دین ولوں گمراہ کر کے
کیتوئی نشر یتیم نوں جگ سارے تینوں دسی آہی گل وساہ کر کے
ناہی سار ہاؤ چھوڑ بوڑ جاسیں تیرا پھڑیا سی لڑ ملاح کر کے
کتھے چلیا ئیں چھوڑ سراج مینوں میرے دونویں جہان تباہ کر کے

ہ ہمدم جب تک دم باقی غم دی دم بدم تشدید ہووے
ہر دوا غذا تھیں جگر ساڈے جگہ خون دی درد تولید ہووے
مردہ دلاں نوں درد سناوناں کیہ جہناں درد نہ دید شنید ہووے
کسے درد دی چوٹ سراج جنہاں گل درد دی اہناں مفید ہووے

لا لا علاج بیمار دا سی اوکھا لباں تے دم اخیر آیا
دید باطنی لے کے جڑی بوٹی شہنشاہ میرا دستگیر آیا
قربان صدقے اُہدیاں آمداں تھیں لے کے شوکتاں شان توقیر آیا
وادی قلب دی گئی سراج ظلمت لیکے روشنائیاں تنویر آیا

ی ء اوکھڑے اوجھڑے پندھ اندر سیاں ڈیگری ہو تیار پیاں
جتھوں پرت نہ کسے دی سار آئی کرماں ماریاں اوس بازار پیاں
جندرے مار گھر بار وسارٹریاں دسّاں موت والے تینوں پار پیاں
پیا توں ہی نہیں سراج روندا اُہ تک روندیاں صفاں ہزار پیاں

ی یتیم یتیماں دا ولی وارث ڈھانہیں کوئی مدنی پاک جیہا   سیوے دلاں دے چاک صد چاک پرزے مہربان خیاط ہشناک جیہا
سنی بڑی تعریف فردوس دی سی نکلیا نہیں مدینے دی خاک جیہا   ہوسن جگ تے لکھ سراج سوہنے سوہنا نہیں کوئی شاہ لولاک ﷺ جیہا

سی حرفی چہارم

الف اگلے رہے نہیں ناز نخرے ہن کجھ طبع دیاں چالاں ہور ہوئیاں   خم کھا گیا میرا سرو بانکا سکا چم تے ہڈیاں کھور ہوئیاں
نہ اُہ لچک وجود دی رہی باقی اکھیں رو رو کے کمزور ہوئیاں   حرص حسرتاں جھاڑ سراج بیٹھے بس ہن ختم تیاریاں گور ہوئیاں

ب باغ وچ موسم بہار اندر تختے باد نسیم تھیں مہکدے سن   بغل گیر آہے برگ و گل رہندے کلیاں ہسدیاں غنچے ٹہکدے سن
روشن رُخاں اتے شبنم نین رم جھم عنادل بلبل پھردے چہکدے سن   گئی بہار سراج تے خزاں آئی مشتاق دیدے پھردے سہکدے سن

ت توبہ کر ظالماں باز آ جا ایڈیاں نفرتاں فقر دے دیس دیاں   خبردار زنہار مست ساڑ جانی آہیں تتیاں کسے درویش دیاں
اُڑ جاوسن آپے بے وطن پنچھی کاہنوں دسنائیں چاوڑاں دیس دیاں   اتنا تنگ نہ کرو سراج سانوں اگے تنگیاں بہوں پردیس دیاں

ث ثروتاں شوکتاں قدر رُتبے گناں کیہ کیہ داتیا دان تیرا   ہم عصراں دے وچ توقیر عزت کرے شکر کیہ میری زبان تیرا
رڑہدی جاندی نوں لا یائی چا بنے کیڈا مولیا فضل احسان تیرا   بخشیا نام نشان سراج تائیں سدا حیّ قیوم نشان تیرا

ج جاگ پئے وطن دے بھاگ ستے واگاں گھریں پردیسیاں موڑیاں نی   لگے رنگ حویلیاں ویہڑیاں نوں گلیاں نگر دیاں ہوئیاں سوڑیاں نی
سیاں، پیپیاں سجان سوہان گجرے ونگاں جھناں پروکیاں تروڑیاں نی   مانے سیج سہاگ سراج بنرا والیں شیشیاں عطر نچوڑیاں نی

ح حسن پجاری نے شوق اندر پتن کہڑا جھڑا رکھیا مل ناہیں   کہڑا ہٹ جسنوں ویکھ ہٹ گیا کہڑی نیں جسدا پیتا جل ناہیں
کہڑا پھل جسدی خوشبو نہیں لئی کہڑی ول جسدا کھادا پھل ناہیں   نال مال سراج سب نقد سودے خالی پلیوں ہاں ہن کوئی گل ناہیں

خ خوشیاں رونقاں چمن اندر برگ برگ اج تالی بجا رہیا اے   سرگوشیاں باد صبا دیاں نازک لب غنچہ مسکرا رہیا اے
کلیاں چیرسٹیا چنیاں چولیاں نوں گل گل اج فرش وچھا رہیا اے   سارا چمن سراج شاداب شاید مالی باغ دا باغ وچ آ رہیا اے

د درد دل کتے نہیں نظر آیا دعوے بڑے سنے خانی خانیاں دے   کلغی ٹوپیاں تے طرے ڈھیر ڈٹھے جبے صوفیاں لن ترانیاں دے
پیاں تھک میریاں حق شناس اکھیں ویکھ ویکھ اڈے نفس رانیاں دے   کامل مرد سراج جا پئے گوریں بھرے پئے نے پڑ نفسانیاں دے

ذ

ذبح نگاہ دے نال کیتائی نگاہ تیر آکھاں کہ قضا آکھاں
تیری گلی دے وچ شہید ہوجاں اِہ گلی آکھاں کربلا آکھاں
میرے خون تھیں رنگے نی ہتھ دونویں اِہ خون آکھاں یا حنا آکھاں
بت وچ سراج چراغ روشن اِہ بت یا نورِ خدا آکھاں

ر

روح پیارے دی دید باہجوں نہیں من دا کسے دھیان نوں بھی
کتھوں تیک تکسی بھلا جان شوہدی ہن چھوڑ بیٹھی پین کھان نوں بھی
میری درد بھری داستان کولوں ہون لگ پئے چھیک آسمان نوں بھی
یا نصیب سراج کوئی آس لگدی جے تے اثر ہوندا مہربان نوں بھی

ز

زور آہا جدوں جوبنے دا سارا جگ میرا خریدار آہا
آہی چال کمال خلخال میری سینے جوش چھاتی بلکار آہا
بانکے سرخ انار رخسار آہے نیناں وچ پریم خمار آہا
گئے نین للہا سراج میرے اُٹھی ویکھیا سنج بازار آہا

س

سٹیاں پٹ ترٹیاں نی پٹیا جائیں شالا تدھے پٹیاں میں
شرم لنگ بھلیاں گھر جائی جمی تیرے عشق کیتی شہری لٹی آں میں
بدنامیاں تہمتاں گلے مہنے تیرے پیار وچوں کھٹیاں کھٹیاں میں
ناہی پریت سراج کوئی موت آہی آپے دھر موہرا تلیاں چٹیاں میں

ش

شان تیرے مولا بے نیاز ااج کجھ عجب قانون تحریر ہوگئے
ملے پڑ چھچھوندراں گاہلڑاں نے شیر جان بجھ کے گوشہ گیر ہوگئے
ویون سورج نوں دھیریاں ہائے توبہ جام چھٹیاں دے دم کدیر ہوگئے
دنیا اہناں نوں شان سراج دسے جہڑے معرفت ڈب حقیر ہوگئے

ص

صدقے ہزار ہزار واری مدتاں بعد میرے گھر لال آیا
کرماں والڑی گھڑی قربان ونجاں مہربانیاں تے ذوالجلال آیا
بانکی لٹک تھیں جان فدا میری کیڈیاں شوکتاں تے شاناں نال آیا
اج عید سعید سراج میری رشکِ صد بدر نظر ہلال آیا

ض

ضبط کر شورشاں بے کلیاں گلہ کریں تے کریں فغاں کاہنوں
بڑی شان رکھے جذبہ بے نیازی کریں رازِ محبت عیاں کاہنوں
جتھے ڈُبیوں سمجھ لئیں اوہا ساحل کریں غم کشتی بادبان کاہنوں
الٹ پی پلا سراج بادے کریں زندگی نوں رائگاں کاہنوں

ط

طبع نوں چین آرام کیہا تنگ جندڑی وچ قلبوت میری
تانواں لانواں جھلکیاں بھن چھوڑی جوبن چڑھی ہوئی دیہی ثبوت میری
ہوندے تم نہیں غم الم میرے ہوئی لکڑی سک تابوت میری
اک وصل دی آس سراج زندہ رہی صرف قوتِ لایموت میری

ظ

ظلم فراق دے جھلدی نوں ہائے میں کیہ دساں کتنے سال ہوگئے
واحد شاہد خدا نہیں کہی جاندی جو جو ویدن جندڑی نال ہوگئے
اُہ کوئی رانگلی رُت سی بودیاں دی ہن تے کالیاں تھیں چٹے وال ہوگئے
رہیا نہیں سراج دماغ جائی ہن کجھ وحشیاں جیہے خیال ہوگئے

ع

عمل عمل رہندا کوکدائے تھکدا اسراس ملاں سوادئی دانہیں
کملا اِہ نہیں جان داشاہاں دے گھر، گھروں بنھ کے تے خرچ جائی دانہیں
لکھی چوگ مل جائے گی پنچھیاں نوں ساتھوں اج ایتھوں ڈاکے پائی دانہیں
لین دین سراج کجھ رہیا رہوے شاہاں نال حساب مکائی دانہیں

غ — غیروں ویکھناں جاوناں کیہ سننی گل بھی جدوں ممنوع ہووے — کہڑی لوڑ پھر رہے ٹنانیاں جدی جدوں آفتاب طلوع ہووے
پنج ندتے بیٹھیاں بھلا کسنوں چھپڑاں واہنیاں ول رجوع ہووے — اچھی طرح سراج نوں یاد مسئلہ سجدے بعد نہ کدی رکوع ہووے

ف — فریب دھوکا ساری نظر بندی دنیا غافلا کھیڈ مداریاں دی — خواب وچ جیوں کسے نوں ملے شاہی بس دیر ہے صرف بیداریاں دی
دھیاں لے گئے جوانی تے پت نوہاں وڈی اہو دولت دنیاداریاں دی — چارے کنیاں ہار سراج بیٹھے اجے موئی نہیں حرص جواریاں دی

ق — قتل ہزار کروڑ بسمل ہویا کند قصاب دا چھرا ناہیں — ڈھانکلدا مسجدوں صوفیاں نوں واہرو عشق دا ڈھول بے گراناہیں
رُل گئے تھل حیرت پنجر کھوجیاں دے لدھا ہوت دی ڈاچی دا کھراناہیں — مویاں سسیاں لکھ سراج تسیاں اجے کیچ ولوں گھلیا پراناہیں

ک — کون کمینٹری بے قدری توں لج پال آقا تیری گولی آں میں — کیہ مجال کوئی کراں خیال وافر لکھ وار صدقے کیتی گھولی آں میں
توں بلا ہٹا رضا تیری سڑے جیبھ جیکر اُچا بولی آں میں — تیری جوگن سراج تدھ لاج میری تیرے شوق لٹاں جٹاں کھولیاں میں

ل — لوبھ تے لالچ دا رام رولا ایس سمے وچ کال پیار دائے — کتھے ہم صفیر طیور جنہاں باغ سخن وچ شوق ملہار دائے
گوشہ گیر ہو گئے راز دان سارے اج کون محرم اسرار دائے — جال قحط الرجال سراج میری کون قال تے حال نتار دائے

م — مالیا وے میرے باغ دیا میرے حسن دا باغ اجاڑیائی کیوں — سڑ چلیاں کھیتیاں پریم دیاں کھوہ عشق دا بنھ کھلاریائی کیوں
جے توں آوناں نہیں سی بیدردا سانوں دے دے کے لارے ماریائی کیوں — چوگاں لکھیاں چگن سراج پنچھی گھر آ جا وطن وساریائی کیوں

ن — نال قسمت جے تے لا بیٹھائیں ہن قسمتی توں ہتھ دھو کے رو — ادھی رات اٹھ اہدی مہاٹھ پھڑ کے کدی بہہ کے کدی کھلو کے رو
نکلن چوتھی دیاں سینہ پاڑ چیکاں توں انج نیناں دی جوگ نوں جو کے رو — ویکھیں یار سراج پیار کر داتوں ذرا دلوں دُکھی ہو کے رو

الف — آس آہی پاس رہسی اہناں واس پردیس مکان کیتا — رہسی پندرہ تاریخ یاد سانوں جدوں یار نے سفر اعلان کیتا
سارا دن گزاریا ترلیاں دا ڈیگر ہوئی تے کوچ کروان کیتا — تروڑ وعدے وعید سراج سارے ڈیرہ پیاریاں نے قبرستان جیتا

ی — یا نصیب جے یار تائیں کدی مل پواں برہوں بھنڑی میں — چم چم قدم ویٹاں اتھرواں دے بھر بھر کے چولڑی چنڑی میں
بھلی پئی ہوئی آں اجے تیک توبہ رولے کن دے وچ وچھنڑی میں — کلمے شکر دے پڑھاں سراج کیوں نہ ہووے بھاگ حاصل آساں پنڑی میں

سی حرفی پنجم

الف اج کوئی خاص سبب مینوں دکھاں فیر سینہو اڑا گھلیائے
لہراں اُٹھیاں دل دی وچ گنگا زور کا نگ نہ جاوندا جھلیائے
خبرے کیہ ہویائے اج اکھیاں نوں مینہ تھوں نیر نہ جاوندا اٹھلیائے
کہنوں حال معلوم سراج میرا کہڑی پیڑ کلیجڑا اہلیائے

ب بخت آ ہے گھر تخت آ ہے کسے وقت اقبال جوان آ ہے
آ ہے زور کروڑ تے مان جدوں ڈھول کول ہوندے مہمان آ ہے
کوئی او پری گھڑی سہاگ دی سی دن رَین دونین قربان آ ہے
کنڈیں دے کے اج سراجؔ سانوں لنگھ جان جیوں کوئی اجان آ ہے

ت تروڑ گئے ستیاں چھوڑ گئے مکھ موڑ گئے پیار گواہ دے کے
ایویں کوڑیاں لیویاں رہے لاندے اصلی ماریا مینوں وساہ دے کے
مہنے دیہن سہیلیاں کدھے گئے نی کردی گل سیں جنہاں دی شاہ دے کے
چنگی رہندی سراج بے کدی مینوں آپ مارجاندے ہتھیں پھاہ دے کے

ث ثروتاں شوکتاں دولتاں سن جدوں سیج پیارے دی مان دی ساں
گھر آپنے بھاگ سہاگ آ ہے پرواہ نہ کسے دی جان دی ساں
گھر بار میں ہی پردھان آ ہی منہ نک سارے خاندان دی ساں
گئے جدوں دے چھوڑ سراج جانی رہی کسے نہ کم تران دی ساں

ج جدوں پیاریاں پیار پایا کیڈے ذوق تے شوق جتاوندے سن
سارے ناز نیاز دے راز آ ہے کدی رُسدے کدی مناوندے سن
کیڈیاں مٹھیاں بولیاں بول کے تے موہ لئی دادِل بھرماوندے سن
گئے وت نہ پرت سراج آئے جاپے کوڑیاں لیویاں لاوندے سن

ح حال نہ بھال نہ قال نوں منگ اِہ نی ساریاں سختیاں راہ دیاں
ہکو عشق مقام بقادائی جھوکاں دوجیاں سمجھ فناہ دیاں
جنہاں عشق وہاجیا سدا کھیوے گلاں بھل گئے گھاٹڑے لاہ دیاں
توں بھی عشق سراج خرید کے تے دھماں پا جاویں واہ واہ دیاں

خ خاک ایں انت نوں خاک ہونائیں کوڑے مارنائیں دم وڈیائیاں دے
اُس بازار تلیوندا ہور سودا شجرے پھولنے کیں چودھرائیاں دے
ساڈھے تن ہتھ تیری وراث ساری انجیں مارنائیں دم ورثائیاں دے
لعنت باہجھ سراج نشان کتھے دعویدار جو رہے خدائیاں دے

د داتیا سارے جہان دیا ہر کسے دا شوق پروان کردے
کفر کافراں تے دُنیا دنیاداراں اتے مومناں بھاء ایمان کردے
اجر عالماں نوں جنت زاہداں نوں فقراء تے کشف عیان کردے
میں سراج ہر حال جناب وچوں درد دل منگاں قطرہ دان کردے

ذ ذوق تدو کے فوت ہو گئے جس دن دے گھروں حبیب ٹر گئے
واقف آہن جھڑے مرضاں میریاں دے مردی پئی نوں ویکھ طبیب ٹر گئے
مالدار آ ہے کیوں وسار جاندے مینوں سمجھ نادار غریب ٹر گئے
اُہناں نال سراج سب شان آ ہے اُہ گئے تے ساڈے نصیب ٹر گئے

ر رب جانے کیہ سبب ہو یا متھے یار دی پہلی نگاہ نہیں رہی
کوئی جان کے اساں نہیں جان کیتا خبرے کیوں ساڈی اُلفت چاہ نہیں رہی
بھاویں یار ہوری پاسے پرت گئے نیں تاہیوں اج ساڈی پرواہ نہیں رہی
کر بند سراج محبتاں نوں تیری اُہ اثر والی آہ نہیں رہی

ز زندگی سو جو نال بندگی موت سو جو آبرودار ہووے
بھائی سو جو بھا اوپار رکھے مہمان جو رات دہنوار ہووے
زیور شرم حیا ہے عورتاں دا مرد سو جہڑا خوددار ہووے
عاشق سو سراج جو رضا راضی یار سو جو بنی دا یار ہووے

س سنیائیں چنہاں وچ کانگ آئی ندی لہراں نوں پئی اُچھالدی اے
اللہ خیر شالا دستگیر راکھا بیلے وچ جھگی میرے لال دی اے
کسے رنگاں محلاں دا چاہا ہوسی سانوں کعبہ کلی مہینوال دی اے
ساڈی خیر سراج ہے ایس گلے جے تے خیر اہدے جان مال دی اے

ش شاہسوارا ندیوں پار دیا راہ مل چروکناں بیٹھی آس میں
کیڈی تاولی دھوڑ اڈائی ویناں ئیں ذرا ہومٹھا ڈاہڈی مٹھی آس میں
تیرے سنگ دا چاہ ملنگنی نوں چھڈ خویش قبیلڑے نٹھیاں میں
بس ہن لاج کولاج سراج تینوں ہومحتاج تیرے بوہے ڈاہڈی میں

ض ضبط کر دردنوں جھل نائیں بدنامیاں آہ وفغان دیاں
اوہا چار تنکے نواں آشیانہ چھڈ شکایتاں برق سوزان دیاں
نہ ابرخراماں نہ صحن گلشن کریں کیوں دھجیاں گریبان دیاں
نرم دل کر اپنی سراج روشن چھوڑ گردشاں کہکشان دیاں

ط طبع غم ناک مشتاق تائیں کیڈی انتظاری فصلِ گل دی سی
ویکھاں رونقاں باغ مراد دیاں آرزو رہندی بلبل دی سی
جھولن کویں غنچے شاخ آغوش اندر کویں بادنسیم دی گھل دی سی
آیا موسم بہار سراج خیریں نگہت بلبل نوں گل گل دی سی

ع عجب جیہا کوئی سماں اج کل اُہ دلاں دے وچ پریم نہیں رہے
طمعے غرض دی جگ وچ پئی لوٹی بھائی بھائی نہیں رہے یار یار نہیں رہے
ماواں خوناں تے دھیاں چاتراں نیں پتر ماپیاں دے غم خوار نہیں رہے
خبرے کدھے سراج وفا ٹرگئی بڑے سکیاں دے اعتبار نہیں رہے

غ غمزے کنائے فریب عشوے کیڈے سوہنیا پیا وکھاونائیں
کسے کعبے گھلنائیں کسے بت خانے دردر مشتاق رُلاونائیں
اساں سمجھیا جاتکاں وانگ سانوں پیا کھڈونیاں نال ولاونائیں
آجا نظر سراج نوں بے پردہ لن ترانیاں کیوں سناونائیں

ف فقر جس تے فخر مصطفیؐ نوں یانصیب جنہاں دستور ہووے
گمنام ہوکے پاگئے ناموریاں خاکِ پا اہنا دڑی نور ہووے
جنہاں اونچ تے نیچ تمیز باقی کدوں اہناں نوں قرب حضور ہووے
پائی اُہناں نہیں بوسراج فقروں سینے جنہاندے حسد غرور ہووے

ک کیہ آکھاں ہن کیہ ہوسکدا ائے بھولا بھالڑا نیہوں نادان دائے
بھاری پنڈ پریت دی سراُتے اتنا بھار نہ زمین آسمان دائے
دیواں کہنوں تقصیر تقدیر میری پہلا بول بلیٰ زبان دائے
جھڑے حال سراج اج حال میری بے انداز تنگی اللہ جان دائے

ل لائی اے جنہاں پریت سیاں کرماں والیاں بھاگ ہزار بھریاں — شالا جوڑیاں جین تے تھین راضی جوبن مستیاں ہارسنگار بھریاں
گھریں جا کے پھلاں دے ہار پسن جنہاں جھولیاں ایس گلزار بھریاں — رہناں توں نہیں سدا سراج ایتھے تیریاں یادر ہسن گلاں پیار بھریاں

م مفتیا مفت نہ چھیڑ مینوں، مینوں عشق دیاں مخموریاں نی — قدر عشق دا تینوں نہیں بے دردا نریاں ڈٹھیاں پڑھ قدوریاں نی
ایویں جھل نہیں کجھ جھلیاں تھیں ساڈے جھل دیاں منظوریاں نی — بندگی طمع دی جنہاں سراج کیتی پیاں کدوں اہناں مدیاں پوریاں نی

ن نا اہلاں دعوے فقر بدھے جھنڈے سبز سفید لٹکا کے تے — جنہاں کنہاں مارے دم اولیائی تھیں تسبیاں لال لٹکا کے تے
فقر نہیں چکلہ نفس رانیاں دا بیٹھے دام تزویر وچھا کے تے — ہووے دل سراج جے زنگ خوردہ کیہ کریں گا منہ چمکا کے تے

و واسطائی شوکت قادری دا ہتھ رکھ بُردی ان ملیاں میں — پردے کج میرے شرم لج تینوں جتی وانگ قدماں وچ رُلی آں میں
گڈھیں آپ پڈائیاں ظلم کیتا بھلی وے ماہیا بھلی آں میں — قبر تیک سراج ارمان رہسی گلاں کیوں نہ کیتیاں کھلیاں میں

لا لوڑ نہیں کوئی ہور مینوں جھولی بھر دیہو نال عرفان میری — گجھیاں درداں نے مار فناہ کیتا ئے جانن پیڑ کیہ لوک نادان میری
طالب دید ہاں سفر سلوک اندر توقیر مولا ہر مکان میری — سچ مچ سراج سراج ہوواں کھنڈے روشنی وچ جہان میری

ہ ہاڑ گزاریا وچ تاواں اج دَسدے نیں پہلی ساونے دی — اللہ جان دائے جس قدر سانوں رہی تاہنگ پیارے دے آونے دی
بیلی آئے پر آئے نہ آوَن ورگے رہی سوڑ واپس ٹرجاونے دی — ہلا بھلا او یار سراج ساڈی رُت آ گئی اے موہرا کھاونے دی

الف انج انہیر غبار دِسے نال بیلیاں کل دی رات آہی — قربان جاواں بڑے چراں پچھوں ہوئی زخمیاں دی ملاقات آہی
گل پھل بلبل روبرو آہے مٹھی قند نالوں بات بات آہی — شالا فیر سراج نصیب ہووے ناہی رات مینوں شب رات آہی

ی یار چاہن وسار رنجگی تھکی واسطے تے ہاڑے پا کے تے — پھوکے ساڑے میں لکھ تعویذ ٹونے رکھے چلہیاں وچ دبا کے تے
کسے گٹ نہیں کوئی بھی کٹ کیتا کیتی گھٹ نہیں آزما کے تے — اوکھی بنی سراج علاج ایہو کتے مرویساں موہرا کھا کے تے

بد اصلاں نوں صحبت نیکاں نفع نہ دیوے کوئی — جیوں مچھی دی پانی وچ بھی نہیں موئی بدبوئی
اہلِ ذوق دا ذوق زیادہ جیوں جیوں دیہی گھٹے — جیویں سراج صندل نوں رگڑو ہورودھے خوشبوئی

ڈیوڑھے بیت

سی حرفی نین نامہ

الف ارادے ازلی کولوں اکھیں ماہی سنگ لگیاں لکھیاں وگیاں
بھولے بھاء لیا لٹ نیناں ظالماں کر کے ٹھگیاں لکھیاں وگیاں
شالا توڑ چڑھن اِہ میریاں کن تھیں پہلے لگیاں لکھیاں وگیاں
اسی سراج بیدوس اسانوں لوک کیوں لیندے بھگیاں لکھیاں وگیاں

ب بازار حسن دے اندر کیڈیاں لوٹیاں پائیاں نین سپاہیاں
دانیاں اتے دیوانیاں کارن لائیاں ہوئیاں پھائیاں نین سپاہیاں
ازلوں لے کے اج تک توبہ کتنیاں کھوہنیاں لاہیاں نین سپاہیاں
چھوڑی کانج سراج نہ کوئی لٹ لٹ پاہنیدیاں راہیاں نین سپاہیاں

ت تلاش رکھن ہر ویلے نواں شکار پھساون ترس نہ کھاون
شاہ یحییٰ ذکریا جیہے آریاں ہیٹھ چراون ترس نہ کھاون
بے تقصیر چڑھاون سولی اُلٹی کھل لہاون ترس نہ کھاون
نین سراج حسینؑ جیہاندے نیزے سیس چڑھاون ترس نہ کھاون

ث ثابت اقرار نیناں دا لگیاں توڑ نبھیندے ہٹ نہیں ویندے
لن ترانی جیہاں جھڑکاں رہن بچارے سہندے ہٹ نہیں ویندے
اَرِنی، اَرِنی، اَرِنی کر کے ہورا گیرے ڈھہندے ہٹ نہیں ویندے
نین سراج نیناں دے کارن ڈب مرن وچ نیں دے ہٹ نہیں ویندے

ج جنہاں نے نین لگائے سکھ دی نیند نہ سوندے رہندے روندے
آپے لائیاں آپے سیکن اُٹھدے بہندے بھوندے رہندے روندے
دوزخ بھاہ ہجر دی اندر جھل جھل تابرہوں دے رہندے روندے
کر کر یاد سراج سجن نوں لہو اکھیوں چوں چوندے رہندے روندے

ح حکایت درد عشق دی نہ پچھ میتھوں جیویں اوکھا تھیویں
ہجر چھری معشوق قصائی بکرے وانگ کسیویں اوکھا تھیویں
ٹھہرن نہیں جگر دے ٹانکے لکھ اٹکل کرسیویں اوکھا تھیویں
عشق سراج ازار ہڈاں دا نہ مریں نہ جیویں اوکھا تھیویں

خ خوار کیتا بیدردا تیریاں مست نیناں نے دیس بیگانے
کوکاں کوک کلنگاں وانگوں کون دلاں دیاں جانے دیس بیگانے
میں بھلی کوئی ہور نہ بھلے لاوے نہیں یرانے دیس بیگانے
یار سراج حیاتیاں والے لٹ لیا دل دھگانے دیس بیگانے

د دیدار ماہی دا منگیں عاشق دلوں سدیویں گل سن جیویں
اوکھا عشق کماون سوکھا زہر پیالہ پیویں گل سن جیویں
بدنامی تہمت تے فتوے سن سن راضی تھیویں گل سن جیویں
عاشق شاد سراج ہمیشہ جھ سیتی سر نیویں گل سن جیویں

ذ ذبح ہوئیاں تے بکری پا کرم داپھیرا دلبر میرا
زخمی اکھیاں ہڈکاں دُکھیاں راہ تکن نت تیرا دلبر میرا
سکھ سواد رہے نہیں چیتے دُکھاں گھت لیا گھیرا دلبر میرا
تیرے باہجھ سراج تیرے نوں چارے کوٹ انیہرا دلبر میرا

ر رہی نہیں ہوش جنہاں نے نین ڈٹھے مستانے ہوئے دیوانے
مذہب دین طریقے چھڈ کے بن بیٹھے بیگانے ہوئے دیوانے
شاہیاں چھوڑ زنبیلاں پھڑیاں گاون عشق ترانے ہوئے دیوانے
کر کے کنڈ سراج کعبے ول مَل بیٹھے بت خانے ہوئے دیوانے

ز زمانے وچ نیناں نے لاہ چھڈے سے (۱۰۰) کاپے ورتے تاں جاپے
اُلٹا جیہا حساب نیناں دا موت خریدن آپے ورتے تاں جاپے
جتھے نین ہسے ہکواری اوتھے پیئے سیاپے ورتے تاں جاپے
گھجے نین سراج نہیں رہندے زخمی جان سنجھاپے ورتے تاں جاپے

س ستی رہی قسمت ماری لد گیا کروان ایں ہائے ارمان ایں
ٹردی وار نہیں گل لایا ڈھول دلے دی جان ایں ہائے ارمان ایں
خالی ویہڑا اُجڑیا ڈیرہ ٹر گیا مہمان ایں ہائے ارمان ایں
سجناں باجھ سراج اساڈی جھوک پئی ویران ایں ہائے ارمان ایں

ش شمع نیناں دی روشن جلدے پئے پروانے آپ دھگانے
لاشاں سنے ہوئے سڑ کولہ درشن دے دیوانے آپ دھگانے
عاشقاں ڈھاہ ڈھاہ ڈھیری کیتے عقل فکر دے خانے آپ دھگانے
تیریں لیکھ سراج دیوانے سینے کرن نشانے آپ دھگانے

ص صبر نہیں سکھیا نیناں بے صبرے ہر ویلے شام سویلے
بن دیدار رہن کرمانے جیوں ڈیوا بن تیلے شام سویلے
نیناں کٹھے کدی نہ وٹھے مٹھے عشق اربیلے شام سویلے
اجے سراج رُلن پئے شوہدے تھل نجد تے بیلے شام سویلے

ض ضرور نیناں نوں کوئی دِسدائے شان جلالوں حسن جمالوں
ایویں رہن نہیں اہ کھیوے زُلفوں خطوں خالوں حسن جمالوں
جھلن پھٹ تے ہٹ نہ جاون دید بازی دی چالوں حسن جمالوں
لیندے رہن سراج ہمیشہ شاید لطف وصالوں حسن جمالوں

ط طبیعت رہی نہ قابو نین ہوئے بے وسّے پھردے نسّے
وتن برلے لیندے ترلے کوئی پھسے نہ پھسے پھردے نسّے
ملی رکھن گلیاں کھاہڑے اِہ درشن دے تسے پھردے نسّے
آون باز سراج نہ مطلق لٹ لئے ایسے چسے پھردے نسّے

ظ ظالم بے ترس لٹیرا والی حسن نگردا ترس نہیں کردا
نویں قانون کرے نت نافذ نہیں کسے تھیں ڈردا ترس نہیں کردا
تیر تفنگ کمنداں برچھے مالک لاؤ لشکر دا ترس نہیں کردا
بسمل پئے سراج ہزاراں قیدی تے حکم عمر دا ترس نہیں کردا

ع عشق وچ عجب طریقے ورتے نال اساہاں بے پرواہاں
جتنا شوق زیادہ ڈٹھا سٹیا جھڑک پچھاہاں بے پرواہاں
سر دھر باہاں ماریاں ڈھاہاں کیتیاں نہیں نگاہاں بے پرواہاں
پایا قدر سراج نہ ساڈا بھولے شاہنشاہاں بے پرواہاں

غ غماں دے سول کلیجے ٹٹ گیا پھٹ پراناں میں کیہ جاناں
بھولیاں بھالیاں نیناں اندر ہے کوئی بھیت رباناں میں کیہ جاناں
لٹ لیا تے ہوئے جوابی آکھن وانگ اجاناں میں کیہ جاناں
گجھے بھیت سراج نیناں دے سمجھے کوئی سیاناں میں کیہ جاناں

ف فلاں نت ڈالاں کملی چھم چھم مالاں رولاں   موہوں نہ بولاں
ساری رات ہنجوں دے موتی پریم کنڈی دھر تولاں   موہوں نہ بولاں
آ گئی جان چجہ وچ میری جیوں بھٹی وچ ہولاں   موہوں نہ بولاں
کدی سراج پوے مل ماہی پنڈ دکھاں دی کھولاں   موہوں نہ بولاں

ق قرار وسار کے ٹر گئے وت نہیں پرتے پیارے   سمے گزارے
انجیں دل دھرائی رکھیا لا لا کوڑے لارے   سمے گزارے
تک تک واٹاں اکھیں تھکیاں بیت گئے سے (۱۰۰) کارے   سمے گزارے
توڑے یار سراج نہیں پرتے اسیں نہ نیتوں ہارے   سمے گزارے

ک کروڑ جتن کر تھکی آں اک نہیں من دا جانی   ہائے پریشانی
مار گوایا چپ سجناں دی بے پرواہ دل جانی   ہائے پریشانی
پل وچ لٹ کھڑیا دل میرا چال اُہدی مستانی   ہائے پریشانی
سجناں باجھ سراج اساڈی کہڑے کم زندگانی   ہائے پریشانی

ل لگائے نین جدوکے سکھ دی نیند نہ آئی   سوز جدائی
سوکھا تاپ وچھوڑا تیرا سوڑاں تے کلہائی   سوز جدائی
نیندر بھکھ اُہناں نوں کتھے جنہاں پریت لگائی   سوز جدائی
جانن حال سراج کیہ ساڈا جنہاں نہیں ازمائی   سوز جدائی

م مریض نیناں دے توبہ کس طبیب بچائے   ہائے ہائے
رَگ رَگ نشتر لوں لوں پیڑاں ، منہ پیلے کرمائے   ہائے ہائے
پکڑ کلیجے مارن ڈھاہیں درد فراق ستائے   ہائے ہائے
گجھے زخم سراج نیناں دے اَج تک راس نہ آئے   ہائے ہائے

ن نیناں دیاں شوخ تجلیاں جلوہ عالم سارا ناظر یارا
رج رج دیکھ نظارے پیا جے ہئی تاب نظارا ناظر یارا
ہوش رکھیں بہوں مشکل جھلناں نیناں دا چمکارا ناظر یارا
موسیٰ سنے سراج جھلک تک اُڈ گیا طور وچارا ناظر یارا

و ویداں وَل جا جا تھکی آں کوئی نہیں کردا کاری عشق بیماری
سینے سوز اکھیں وچ اتھرو دِل وچ بے قراری عشق بیماری
خبرے نکل نہیں کیوں ویندی جان میری دکھیاری عشق بیماری
مرنوں پوند سراج اپنے نوں مل ماہی ہکواری عشق بیماری

ہ ہزار تماشے دسّے بے پرواہ دیاں رنگاں تاں پئی سنگاں
شالا توڑ چڑھن اِہ گجرے لاج نہ لگے ونگاں تاں پئی سنگاں
جلوہ طور نہیں جھل سکیا اڈ گیا وانگ پتنگاں تاں پئی سنگاں
ہائے ارمان سراج ڈٹھی میں بھنگ پوندی وچ سنگاں تاں پئی سنگاں

ل لگائے نین جنہاں نے اندر پہلی مستی ذوق الستی
چھوڑ اُجاڑ نگر ونج پوہتے یار دی وسدی بستی ذوق الستی
کن دے میلے کیتے اُہناں سودے دست بدستی ذوق الستی
نیک نصیب سراج اُہناں دے لٹ لئی دولت مستی ذوق الستی

الف اوہناں نوں نین نہ آکھو جنہاں عمر گوائی سمجھ نہ آئی
تکدے رہے بیگانیاں گُھاں گھر وچ جھات نہ پائی سمجھ نہ آئی
نین آہے فِیْ اَنْفُسِکُمْ وچ ہوندی خرچ بینائی سمجھ نہ آئی
سمجھ سراج اُہناں نے اپنی دولت مفت لٹائی سمجھ نہ آئی

ی یارب اُہ نین عطا کر روشن باہر حسابوں پاک جنابوں
وضو نال رہن ہر ویلے کھیوے عشق شرابوں پاک جنابوں
بھکھے رہن جمال انور دے دید پاون اس بابوں پاک جنابوں
آخر وقت سراج نوں دیویں جلوے باہر حجابوں پاک جنابوں

تیسرا حصہ

''چومصرع''

استغاثہ بحضور حضرت غوث الاعظمؓ

نَحْمَدُهٗ وَنُصَلِّی عَلٰی رَسُوْلِهِ الکریم

یہ چومصرعے منسوب بہ حضرت جناب پیر دستگیر محبوب سبحانی قطب ربانی سیدنا شیخ عبدالقادر گیلانی حسنی حسینی رضی اللہ عنہ کے نام ہیں۔ زیادہ تر مقامی دوست میاں غلام نبی اور سید اصغر علی شاہ میانہ گوندل اور کئی دوسرے عقیدت مند احباب سے منگوا کر جمع کیا اور ترتیب وار کر کے انہیں چھپوایا۔ رَبَّنَا تَقَبَّلْ مِنَّا

الف اللہ دے فضل احسان بے حد ملیا نبیؐ بشیر تدبیر مینوں ملی پاک کتاب لاریب فیہ اقوال مصطفیؐ ملی تفسیر مینوں
برکت یمن تاثیر ضمیر زندہ فکر ونظر دی ملی جاگیر مینوں لدھا دستگیر سراجؔ مرشد راہ نما ملیا انور میر مینوں

ب بخش اک وصل دا جام ساقی میری روح تسی برہوں جالڑی نوں وافر چھوڑ خروش بے ہوش تھیواں برقعہ حال دا دیہہ چا قالڑی نوں
رکھ اُمید سخیا آیاں در تیرے چا بھر میری جھولی خالڑی نوں وسّے راج دربار سرکار سدا پاؤ خیر سراجؔ سوالڑی نوں

ت تاج خوش بختی عطا اللہ گدا گراں نوں تخت بہان والے عبدالقادر حضرت محی الدین میراں تینوں سور دے دو جہان والے
چا کھول برات جسد ھاردی نوں چوری کردیاں قطب بنان والے کاہندے رکھ سراج دے قدم اپنا کاہندے ولیاں دے قدم ٹکان والے

ث ثروتاں اس دے پیر چمن جنھوں پیر گیلان سنواریائے مَن ہار سچی سرکار والا وچ کسے میدان نہ ہاریائے
دھن واہروی شاہ بغداد میرا جس سوریاائے اہنوں تاریائے چھیتی پہنچ سراج تے پیر سچیا اوکھی بنی مرید ونگاریائے

ج جدوں الست دی تری وگی ستے ہوئے اسی پئے جاگ اوس دن اساں بہ کے پیر دی پاک مجلس گایا قالوبلی دا راگ اوس دن
ٹکہ ملیا سی منظوریاں دا اساں سکھیا راگ بھاگ اوس دن اج کل دی گل سراج ناہیں سانوں پیر کامل لائی جاگ اوس دن

ح حشمتاں شوکتاں عزتاں نیں والی فقر دیار دا غوث اعظمؒ میرے جیہاں سوالیاں منگتیاں نوں دیندائے فیض پیار دا غوث اعظمؒ
بھر بھرپور اس فقر محیط وچوں پیا پار اتار دا غوث اعظمؒ مریدی لاتخف آکھ سراج پہنچے دکھیا جدوں پکار دا غوث اعظمؒ

خ خوف کیہا اُہنوں دُوتیاں دا دستگیر جہدا ہمراہی ہووے
میراں اس نوں آس مراد دیندا جس نے حرص جہان دی لاہی ہووے
ٹل جان پہاڑ مصیبتاں دے نام غوث دا فضل الٰہی ہووے
اہناں خوف سراجؔ نہیں دُوتیاں دا غوث پاک دی جنہاں نوں ساہی ہووے

د داد فریاد دی جا میری روضہ پاک میراں سبحان دائے
قربان جاواں صادق پیر میراں میریاں ساریاں دلے دیاں جان دائے
سبحان اللہ عظمت گیلانی بڑا گرم دربار سلطان دائے
کوئی رہی نہ تھوڑ سراجؔ مینوں بڑا ناز انور مہربان دائے

ذ ذوق تے شوق ہزار سینے دستگیر دا نام پکا رہی آں
خالی جائے نہ رات برات کولوں اُہ دے رہے نیں میں پا رہی آں
شب و روز کیفیتیاں رہن طاری روحی سری مستیاں چھا رہی آں
ہوئے دان سراجؔ عطاروحی قطب والے نوں سیس نوا رہی آں

ر رشک اُہناں دڑے بخت اُتے نسبت جوڑلئی تیرے نال جنہاں
توں رجا چھڈ یا ست پیڑھیاں نوں کیتا آن دربار سوال جنہاں
اہناں لوڑ نہ تھوڑ تروڑ آئی لدھا تیری عقیدت دا لال جنہاں
ہو گئے جگ دے وچ سراج پا ملے ہویا خواب وچ تیرا جمال جنہاں

ز زور کروڑ تے مان سینے دستگیر دے نال ہزار مینوں
لج پال آقا راکھا راہیاں دا رکھیا ہر پاسوں خبردار مینوں
اس مجاز دے سفر دراز اندر ملے کئی ڈاکو خونخوار مینوں
بخشیا انورؒ پیر سراجؔ کامل ضرب قادری تیز ہتھیار مینوں

س سنگتاں لکھ سنواریاں نی ہتھ پھیر کے تے مہربانیاں دا
چشتی سروری اویسی تے سہروردی جلوہ تیریاں ضوفشانیاں دا
عرب عجم عراق وچ غل غوغا میراں تیریاں فیض رسانیاں دا
نامراد نہ رہے سراج مطلق منگن ہار سرکار گیلانیاں دا

ش شَربتُمْ فَضَلِتِی مِنْ بَعدِ شُکرِی منگاں اُہا اک جام سرکار وچوں
اگے تدھ ہزاراں دی بھری جھولی سمجھ مینوں بھی ہک ہزار وچوں
یا شیخ عبدالقادر شیٍ للہ دیہہ دان عرفان دربار وچوں
شہزادیا آیا سراج در تے خالی اُٹھ نہ جائے دربار وچوں

ص صدقہ مے خانے دا ساقیا اوئے مئے ناب تھیں طبع سرشار کردے
المجاز قنطرۃ الحقیقت زینے ختم میری سرکار کردے
مخمور کردے معمور کردے مجذوب کردے مستوار کردے
ویکھے پار لا دیس سراج جا کے اِہ بحر مجاز دا پار کردے

ض ضرور اُمید نوں رنگ لگسن آخر عمر دی آس پروان ہوسی
ہوسن پھل تو قیر تنویر روشن پھلاں نال بھریا گلستان ہوسی
کرسی دستگیری دستگیر سچا بوہے ڈگیاں ول دھیان ہوسی
کلمے شکر دے پیا سراج پڑھدا سرمست پھردا باغبان ہوسی

ط طالع صالح ہون جیکر ہکری قدم رنجہ فرمائے میراں
ویران پئی ہوئی اے مدتاں دی میری دل دی جھوک وسائے میراں
گیلانی مے خانے دا سر صدقہ دواک نشے دے جام پلائے میراں
ہو لکھاں سراج سیراب گئے کدی میری بھی تس مٹائے میراں

ظ

ظالم نفس مجبور کیتا پیاں پھندیاں حرص و آز دیاں
نہ اورار نہ پار وچکار جوگا لہراں گھیر یا بحر مجاز دیاں
بے دین کیتا اسدی سرکشی نے بھلیاں لذتاں روزے نماز دیاں
پہنچاں پار سراج جے ہون نظراں میراںؒ با قدر بندہ نواز دیاں

ع

عیب ہزار نہ گن کوئی ایسے واسطے پئی ڈولانی آں میں
نہ کوئی ترے جیہا محرم حال کوئی ساکاں ساریاں وچ بیگانی آں میں
کہڑی چیز جو کراں حضور تحفہ خالی پلیوں پئی شرمانی آں میں
کو ہجی کملی سراج ہے نام میرا تیری باندی آں پیر گیلانیاں میں

غ

غوث اعظمؒ تیرا شوق بوٹا اساں ذوق سی سینے پالیا اوئے
جوگن بن کے خضر الیاس وانگوں اساں وچ براں بحراں بھالیا اوئے
کھوہ نیناں دا جو کے نت راتی پانی جگر دا پیا پوالیا اوئے
ڈیوے گھیودے نت سراج مناں کدی آساوے برقعے والیا اوئے

ف

فکر اندیشڑے غم جھورے کوئی حد نہیں بے سوادیاں دی
صدقہ حسنؑ حسینؑ بتولؑ زہرا میراں سن فریاد فریادیاں دی
صدا آمین حیاتی دے وچ میراں آہی ریجھ شدیانیاں شادیاں دی
نامراد کیوں رہے جہان اندر سیوادار سراج بغدادیاں دی

ق

قریب المرگ بیمار کان داروں وید نسخہ کیمیا لے آ
نزع دم مضطر جاں بلب کارن مژدہ وصل آہ نارسا لے آ
اے چارہ گر ساز ندیم ہم دم باغِ دادتھیں خاک شفا لے آ
متاں جان سراج آسان نکلے نکہت زلف دی بادِ صبا لے آ

ک

کسے دے بوہے تے جا کے تے منگتا غوث دا کیوں صدا دیوے
بھلا ہور کوئی کون ہے دین والا راتی دیوے تے صبح جتا دیوے
دستگیر والی داتا داتیاں دا اپنے طالب نوں شانِ غنا دیوے
میرا پیر سراج سلطان میراں اک نظر دے نال رجا دیوے

ل

لکھ کوچیاں چچ پائے بیٹھیاں مل دربار دیاں پھوہڑیاں نوں
وت بھاگ سہاگ دے پائے گجرے جنہاں تروڑسٹیاں ونگاں چوڑیاں نوں
نخریلیاں لے جواب مڑیاں ماہی لا لیا گلمے دھوڑیاں نوں
نااُمید کیوں رہواں سراج میں بھی ڈھٹے لگدے رنگ اروڑیاں نوں

م

مشکل کشا ہے نام تیرا میری مشکل کشائی وچ دیر کیوں ہے
گنج بخش میراں تیرے نام دھاری میریاں وچ نصیباں دے پھیر کیوں ہے
ہوواں تیرا مرید تے دُکھ جالاں عبدالقادر راہ ہنیر کیوں ہے
عَزْوَمُ قَاتِلٌ گھری سراج نوبت اجے دل اعدا دلیر کیوں ہے

ن

نت ونگار پکار رہیاں مشکل کر ہک وار آسان میری
رکھیا گردشِ فلک آلام تر کڑی دکھاں نال تلی گئی جان میری
ہن تے دسنے ہار بھی نہیں رہ گئی میراں درد بھری داستان میری
منگتی آہس سراج مقیمیاں دی چڑھی کیوں نہیں آس پروان میری

و

وقت دوپہراں ڈھل گیا جاندی گل پئی نال بکھیڑیاں دے
لج پت ساری میراں ہتھ تیرے تینوں لنگ نے سنگ سہیڑیاں دے
میراں واسطائی عزت نانکی دا پھیرا پا وچ اُجڑیاں ویہڑیاں دے
لیسیں کدوں سراج دی سار سائیاں عمر پئی جاندی وچ جھیڑیاں دے

ہ ہوئے اہناں لکھ حکم حاصل جھڑے بیٹھ گئے صدق جما گئے جم گئے تے ہوئے پہاڑ وانگوں ہل گئے تے ہو ہوا گئے
وت کدوں اُہناں ندڑے پیر لگے امتحان آیا تے گھبرا گئے قدرت اُہناں دے ناں سراج جھڑے وچ قادری دائرے آ گئے

لا لاتخف ارشاد تیرا منگاں نت تیری امداد تائیں ہتھ جوڑ کے تے گل پا پلہ سجدے ادب دے کراں بغداد تائیں
چماں خاک دربار گیلانیاں دی قبلہ سمجھیا تیری اولاد تائیں مل گئی سراج مسعود نسبت پہنچ گیا ہاں منزلِ مراد تائیں

ی یاد رہسی نیکی گیلیاں دی میتھے داتیا دان ہزار کیتے گھاٹا اج تک پیانہ تروٹ آئی سودے بڑے پریم بازار کیتے
آوے یاد ہن بھی جان کنب جاوے بڑے واہن مجاز دے پار کیتے آ ہی نام دی لاج سراج اُہناں بھلے بھلیاں بے شمار کیتے

سی حرفی دوم

الف آس اُمید کجھ ہور آ ہی ہوندی ہور پئی میراں پیر دسدی نکیاں ہوندیاں آئی سی خواب جھڑی کیوں نہیں اُسدی پئی تعبیر دسدی
بچپن گیا جوانی بھی جان والی اجے دکھاندی نہیں کھلیر دسدی لے اج سار سراج دی پیر سچیا نہیں تے گل پئی ہوندی اخیر دسدی

ب با ہوڑی با ہوڑی پیر سچیا تیرے راج اندر ظالم ماردے نیں ہلے ہوئے سن دند فالودیاں دے چنبے پئے اج روڑ پہاڑ دے نیں
روندا پھرے مرید گیلانیاں دا مہنے کھا گئے اج سنسار دے نیں لے اج سار سراج دی پیر سچیا لج پال نہ انج وسار دے نیں

ت تاریاں بھری ہوئی رات سرگی دل جا گیا جاگ پئی جان میری پچھلی رات اسماناں دے تاک کھل گئے ڈھل پئی برات عرفان میری
روح چوتھے اسمان تے جا پوہتا منشی فلک نے کھولی لسان میری لذت نام دی گھن سراج ہو گئی مچھلی آبِ حیات زبان میری

ت تن رباب تے رگاں تاراں سچے پیر دا نام الاپنی آں دستگیر دی یاد مضراب کامل پئی طبع ولاوندی اپنی آں
ہو کے مست پریم دی لے اندر فانی شیخ دی ذات وچ جاپنی آں میں کون کنگال سراج شوہدی دستگیر دے نام سنجھاپنی آں

ث ثمر مقصود موجود کردے بوہے ڈگیاں عاجزاں جھل میراں اوکھے وقت جناب دا نام لیاں جاون لکھ مصیبتاں ٹل میراں
ہن پونچ خدا دا واسطائی گیا سروں پچھاواں ڈھل میراں بخش نام نشان سراج تائیں لادے نال ڈالی پُھل پَھل میراں

خ خازنا گنج عرفان دیا جھولی دردے سوالی دی بھری جائیں ابر کرم میں بھی منتظر تشنہ کھیتی آس والی کردا ہری جائیں
سکہ نال پارس کھیہہ کے بنے سونا کھوٹی جنس میری کردا کھری جائیں صدقہ جد سراج دی لاج نتا بنیاد کوئی محکم دھری جائیں

د داتا عرفان دا غوث اعظم بھر بھر جھولیاں پیا تقسیم دیندائے
کسے فجر ویلے کسے شام ویلے صدق تاردائے انت کریم دیندائے
ہووے جویں ماموراں نوں امر شاہی منگن ہاریاں کر تقسیم دیندائے
چھوڑ ساریاں چل سراج حجرے فیض باطنی میراں مقیم دیندائے

ذ ذرہ نوازیاں تیریاں نیں دستگیر ممنون جہان کیتا
کسے ولی کسے ابدال کیتا کسے قطب بلند مکان کیتا
جدھر الٹ گئی پارس نگاہ تیری لوہے تانبے نوں زردی کان کیتا
میں قربان سراج فیوض انور دے کے دان اعوان سلطان کیتا

ر راج سلامت یا پیر میراں کراں عرض جے معاف تقصیر ہووے
میری رکھ خشتِ بنیاد ایسی کاخِ کامرانی تعمیر ہووے
خادم اُہ کیوں رات نوں سویں بھکھا مالک جسدا ایڈا امیر ہووے
تہی دامن سراج کیوں رہے بھلا دستگیر دا جے دامن گیر ہووے

ز زر بھی توں میرا زور بھی توں میراں میری زمین جاگیر بھی توں
میری قلم بھی توں کلام بھی توں میرے وچ کلام تاثیر بھی توں
غوث الاعظم بھی محی الدین بھی توں میرا پیر بھی توں دستگیر بھی توں
صد الحمد سراج بناؤنے نوں غیبوں میل دتا انور میر بھی توں

س سدا سہاگناں جنہاں تائیں بھر پور کیتا فیض عام تیرے
نہ ہٹا دربار تے آئیاں نوں میراں توں چنگا چنگے کام تیرے
گدا گر آ ہیاں شہنشاہ ہویاں لے لے کے دان انعام تیرے
صدق نال سراج پکار ہی آں اسم بابرکت صبح شام تیرے

ش شوق میراں میراں کو کدائے آیا وقت حضور روان ہوواں
دساں ورتیاں بیتیاں توڑ جا کے قدمی جھڑاں صدقے پروان ہوواں
اللہ گو چرے چھڈ کے بچیاں نوں میں ہن طرف بغداد روان ہوواں
پاواں دید سراج اُمید ایہو مڑ کے وانگ زلیخا جوان ہوواں

ص صبر نہیں آؤندا اکھیاں نوں رہن وگدیاں مول نہ لگ دیاں
کریں دو پرا اک جے گھر میرے آساں تیج جاون تیرے سگ دیاں
اٹھے پاہر نسار دے وانگ جاری کتھوں تیک رُسن بھلا تگ دیاں
لوکی کہن سراج دا پیر آیا جھلاں پیا مبارکاں جگ دیاں

ض ضامناں دیس پردیس دیا پے گئی رات اندر جنگل بار مینوں
کھلیاں کر باہیں کو کاں مارڈھائیں چار طرف انہیر غبار مینوں
سسی وانگ ستیاں گئے چھوڑ سنگی کوئی نہیں راہ ٹکانے دی سار مینوں
انور میرؒ سراج وہیر میری ہور کون پکڑے مدد گار مینوں

ط طالع کرن امداد جیکر اک وار دربار بغداد جاواں
منظور حضور دے وچ قدماں نظرِ کرم تھیں ہو آباد جاواں
روواں توڑ کے جگر دیاں ٹانکیاں نوں لے کے عمراں دی فریاد جاواں
ملے گوہر مراد سراجؔ اوتھوں کامران آواں بامراد جاواں

ظ ظلمتاں ساریاں دور ہون جے ہک توں بخشیں جلوہ پاک میراں
ہائے ہائے ہن لباں تے جان آ گئی تیری گھڑلوں جھاک جھاک میراں
آواں سر پرنے چماں نال اکھیں تیرے عالی دربار دی خاک میراں
آ کے ویکھ اج تیرے سراجؔ تائیں کیتا خواہشاں مار ہلاک میراں

ع عالی دربار گیلانیاں دے آس وند کنگالنی دیر دی آں
سجرے ملن انعام اکرام سرگی سناں نت گجاں دھماں پھیر دی آں
ملی کار سرکار جاروب کشی پئی نال پلکاں جھاڑ وپھیر دی آں
میں سراج مجاور قلندرانی حضرت لال بہاول شیر دی آں

غ غوث میراں میراں کوکدی تے ہکری غوث میراں پھیرا پاوناں سی
کہڑی گل آہی پل جھل اندر میرا اُجڑیا دیس وساوناں سی
آہی مدتاں دی سینے تانگ مینوں بڈھی وانگ کسے ٹانگ لاوناں سی
آکھن یادنوں یاد سراج ہوندی جے نہ آوناں تاں بھی آوناں سی

ف فقر دی ندی عمیق اندر حضرت غوث اعظم ناخدا میرا
دستگیر دی دھیر ہر حال مینوں لج پال مرشد راہ نما میرا
اگے اس ہزاراں دی لائی بنے بیڑا آپ ویسی بنے لا میرا
کہڑا خوف سراج نوں ایس منزل انور پیر کامل پیشوا میرا

ق قبلہ کونین سلطان میراں لکھ وارواری وارے جان آں میں
دامن پکڑ کیوں نہ ساریاں دس لیاں جانے رب جتنا پچھوں تانی آں میں
ہکری فیر پرتیں پہلیاں نال شاناں اُسے گھڑی نوں پئی ترسانی آں میں
لے کے گوردے وچ سراج جاساں تیرا شوق محبوب سجانیاں میں

ک کرم ہزار ہزار تیرے تیرا نام لے لے میراں جینی آں میں
اُگن ہارا کو کسے کم ناہی اجے دانیاں وچ سدینی آں میں
اکو گل تیری مینوں سوورگی تیریاں خادماں وچ گنینی آں میں
میری لاج سراج ہتھ مالکاں دے سمجھو نہیں کمزور تے ہینی آں میں

ل لکھ طوفان بحران آئے نہیں پیر دا نام وساریا میں
لج پال میری لج پال گئے لا کے قادری مہر سنگاریا میں
توبہ مول نہ مشکلاں پیش رہیاں کھلیاں بانہہ کر جدوں ونگاریا میں
قطب قطباں دا پہنچ سراجؔ گیا قطب قطب کر جدوں پکاریا میں

م مشکل کشائی دا واسطائی میرے خفتہ بخت بیدار کر دے
تیرے ہتھ میراں کنجی دولتاں دی دنیا دین اندر مالدار کر دے
کشتی نوح دی وانگ طوفان وچوں بڑی میری بھی نکی جہی پار کر دے
منزل پاک سراج دا صاف سینہ روشن نام نوں وچ سنسار کر دے

ن نور ظہور جمال نبویؐ پنجویں صدی اندر ہویاں شادیاں نی
ابو صالح طالعمند تائیں دیندے ملک مبارک بادیاں نی
آفتاب غوثیت مآب چڑھیا چمک اٹھیاں بلق دیاں وادیاں نی
چشمہ جود سراجؔ سادات حسنی ندیاں پھٹیاں فیض ہدیٰ دیاں نی

و وقت آہا بڑیاں مستیاں سن ہیسی طبع وچ شور طغیانیاں دا
قسم رب دی اُلٹا اگیا آپے پاسہ بڑے بڑے خانی خانیاں دا
رہندی بڑی سی ریجھ اکھاڑیاں دی دم خم سی زور گیلانیاں دا
اُہ وقت سراج نوں یاد رہسی انور میر تیریاں مہربانیاں دا

ہ ہن تک یاد شباب دیاں گھڑیاں دو آہیاں یا بس چار آہیاں
پل صراط تھیں ودھ مجاز دیاں آئیاں گھاٹیاں کئی دشوار آہیاں
شامل حال انور گوہر بار دیاں نظراں پاک نور الابصار آہیاں
دامن پاک سراجؔ ہزار لشکر لئیاں بازیاں جت کھڈکار آہیاں

لا　لا تخف ارشاد تیرا منگاں نت تری امداد تائیں　ہتھ جوڑ کے تے گل پا پلہ سجدے ادب دے کراں بغداد تائیں
چماں خاک دربار گیلانیاں دی قبلہ سمجھیا تیری اولاد تائیں　الحمد سراجؔ مسعود نسبت پہنچ گیا ہاں منزل مراد تائیں

سی حرفی مدح حضرت پیر دستگیر رضی اللہ عنہ

الف　آئی رات معراج دی　شاہ مرسلاں دے تاج دی
لے آیا نفر حضور دا　سروپا تے گھوڑا نور دا
چڑتل ڈٹھی ملکوتیاں　جبروتیاں لاہوتیاں
لنگھ سدرہ کولوں پار گئے　جبرائیل ہوری ہار گئے
رہ گیا براق اصیل بھی　میکائیل و اسرافیل بھی
بے تاب رفرف ڈولیا
یاغوث اعظم دستگیرؒ

ب　بارگاہ سبحان دی　سی کہنوں طاقت جان دی
اگے نور ٹھاٹھاں ماردا　جلوہ سی حسنِ یار دا
چاکنڈ دتی سنگیاں　کیہ جھلدے تیغاں ننگیاں
ہویا شوق کامل شاہ دا　اگے سی واقف راہ دا
اک گھوڑا نوری رنگدا　آ شرف خدمت منگدا
شاہ دست شفقت پھیریا
یا غوث اعظم دستگیرؒ

ت　تاج و افسر انبیاء　آسن تے بیٹھے مصطفیٰؐ
تازی نوں سدھراں تازیاں　شوقوں کرے پروازیاں
بنھ تازی ذوق مزید تے　جا پوہتے عرش مجید تے
آئیاں نبیؐ حیرانیاں　کیتی عرض یا سبحانیاں
اِہ کون محرم راز ہے　ملکاں تھیں سرافراز ہے
دھن صاحب عالی مرتبہ
یاغوث اعظم دستگیرؒ

ث ثروتاں دی جان ہے اِہ ملک یا انسان ہے
جد پچھیا شاہ لولاک نے فرمایا اللہ پاک نے
موتی ہے تیرے ہار دا ہے پھل تیرے گلزار دا
وچ آل تیری جمسی اِہ وانگ دھمی دھمسی
اس نام محی الدین ہے سلطانِ واصلین ہے
مقبول ہے درگاہ دا
یاغوث اعظم دستگیرؒ

ج جدوں سنیا حضور تھیں ہے نور میرے نور تھیں
ہوئیاں نبیؐ نوں شادیاں حمداں پڑھن مولا دیاں
سینے لگا فرزند نوں ہتھ پھیرے ایرج مند نوں
اقبال دوناں بال دا منہ متھا چمن لال دا
سینے اُتے ہتھ پھیریا شاباش بچیا میریا
تدھ مردہ دین جواونائیں
یاغوث اعظم دستگیرؒ

ح حشمتاں تے شوکتاں روحی لدنی دولتاں
لکھ شاناں تے زیبائیاں لکھ بخشیاں وڈیائیاں
نکتے دسے عرفان دے کئی رمزاں والے جان دے
خفی جلی متعالیہ بخشے خزائین عالیہ
صوری خلافت معنوی
یاغوث اعظم دستگیرؒ

خ خوبیاں محبوبیاں سرمستیاں مجذوبیاں
درجہ تیرا غوث الوریٰ رتبہ تیرا وراء الوراٰ
کاہندے تیرے میرا قدم ولیاں اتے تیرا قدم
محتاج میرے انبیاء محتاج تیرے اولیاء
مخدع مقام قرب حق
یاغوث اعظم دستگیرؒ

د دتی چادر نور تھیں ہوئی عطا حضور تھیں
مخفی گلاں سمجھائیاں سرکاری مہراں لائیاں
توں ولیاں دا سردار ایں قطباں دا توں مختار ایں
سب اولیاء صاحب حشم محتاج تیرے دم بدم
والی ولایت فقر دا
یاغوث اعظم دستگیرؒ

ذ ذوق شوق عطا کے رُخصت کیتا گل لا کے
تدھ وقت اپنے آونائیں تدھ مردہ دین جواونائیں
دستار بخشی شان دی نوبت دتی عرفان دی
پھل نوری پائے پگ تے توں پاہلہ ہوسیں جگ تے
اُہ عالم ارواح سی
یاغوث اعظم دستگیرؒ

ر رب اُہ وقت لیایا عالم شہود سہایا
چمک اُٹھی جوہ جیلان دی گھل پئی ہوا عرفان دی
گیلان نوبتاں وجیاں وَت چارے کوٹاں گجیاں
اُہ شاہ شہاندا آیا بو صالح گھر جایا
گائے قصیدے قدسیاں
یاغوث اعظم دستگیرؒ

ز زور قوت حیدری ہمت شجاعت شبری
شان و شکوہ پیغمبری تاج ولایت قادری
ہر دلبری ہر سروری صد ناز نسل صفدری
بوصالح گھر جمیا تے وانگ دھمی دھمیا
ملکاں تے ہوئی روشنی
یاغوث اعظم دستگیرؒ

س

سید نور رسول دا سہرا اولاد بتول دا
موتی حسنؓ دے ہار دا پھل حیدریؓ گلزار دا
نو رتن ہار شبیر دا ایہہ لال وڈے ویر دا
سنسار جلوہ کل دا ایہہ ہکو بھار مُل دا
بغدادی حسنی ہاشمی
یاغوث اعظم دستگیرؒ

ش

شادیاں آبادیاں شرع و فقر دیاں وادیاں
تجدید دین اسلام دی تنظیم ہر نظام دی
ہویا زندہ دین مصطفی پایا لقب محی الدین دا
ہر سو صفائیاں ہو گئیاں تے روشنائیاں ہو گئیاں
آکھن زمین و آسماں
یاغوث اعظم دستگیرؒ

ص

صدقاں والے آ گئے تے فیض باطن پا گئے
ابدال پار اورار دے جوڑے چمن سرکار دے
تائید حق سبحان دی توقیر شاہ جیلان دی
قطباں دی لے کے حاضری گل دسی شب معراج دی
فرمان شاہ لولاک دا
یاغوث اعظم دستگیرؒ

ض

ضروری آوَ دوستو کاہندے جھکاوَ دوستو
گردن میری شاہ دا قدم ولیاں اُتے میرا قدم
بے شک تسی سردار ہو پر میرے باج گزار ہو
فرمان سن کے غوث دا اعلان سن کے غوث دا
ولیاں نوائیاں گردناں
یاغوث اعظم دستگیرؒ

ط　طالع مسند حضوریاں　پایاں بارگاہ منظوریاں
ابدال کل جہان دے　چم جوڑے گئے سلطان دے
نہ منیاں صنعان نے　غلطی کیتی نادان نے
پھر دھکے دھوڑے کھا کے　بوہے تے ڈگا آ کے
بھل منی اکھیاں کھلیاں
یاغوث اعظم دستگیرؒ

ظ　ظلِ سبحانی میرا　ہے شاہ جیلانی میرا
مینوں رنگ قسمت لا گئی　ہتھ تیری نسبت آ گئی
سائل تیرے دربار دا　منگتا نہیں اغیار دا
جو تیرے بوہے آ گیا　اُہ جھولیاں بھر پا گیا
توں لکھاں سنگتاں تاریاں
یاغوث اعظم دستگیرؒ

ع　عالی گھرانہ جان کے　میں بوہے ڈگا آن کے
شرماں سچی سرکار توں　نہ جھڑک اوگن ہار نوں
بھلیاں نوں لاجاں چنگیاں　لوڑاں مراداں منگیاں
جس نال یقین ونگاریا　توں آیوں پیر سہاریا
لکھاں دے ڈُبے تر گئے
یاغوث اعظم دستگیرؒ

غ　غوث اعظم وہرواً　میرے دکھاں دا داروا
عرصہ ہویا ونگار دے　مدت ہوئی سدمار دے
لکھ وار میں بدکار ہاں　پر تیرا سیوا دار ہگاں
مداحی صبح و شام دا　گل پٹہ تیرے نام دا
آکھن سراج قادری
یاغوث اعظم دستگیرؒ

ف فکر کہڑے ہور نیں میرے سینے تیرے زور نیں
میں جیواں تیرے شان تے میں کھیوا تیرے مان تے
میں اُڈاں تیرے پراں تے میں پاہلا تیرے کراں تے
توں رنگ سوکھے وقت دا توں سنگ اوکھے وقت دا
کسے ہور دی کوئی لوڑ نہیں
یاغوث اعظم دستگیرؒ

ق قلم جد تائیں چلسی تے جیبھ جب تائیں ہلسی
لکھساں ثنائیں تیریاں پڑھساں مداحیں تیریاں
پڑھساں پڑھاساں عمر بھر سنساں سناساں عمر بھر
مشہور ہاں سنسار دا مداحی میں سرکار دا
تیرا اسم میری غذا
یاغوث اعظم دستگیرؒ

ک کدھا ویکھاں پار دا سٹیا سی بیڑا پار دا
وچ شوہ مجاز ڈولانیاں جھب بوہڑ پیر سہانیاں
تیرا طالب رڑھیا جاوندا گرداب غوطے کھاوندا
سدے تینوں ونگار کے بغداد بانہہ اُلار کے
بیڑا اَڑ گیا وچ اڑانیاں
یاغوث اعظم دستگیرؒ

ل لہراں بیڑے نوں ولیا ہوئیاں مدتاں نہیں ہلیا
کئی سفری میرے ہار دے ونج دیس پوہتے پار دے
اُہ نوٹ اکھیں تر گئے سر دوس میرے دھر گئے
میں اجے اڑانیاں گھیریا فریاد حامی میریا
بنھ لیا مجازی لذتاں
یاغوث اعظم دستگیرؒ

م مہربان گیلانیا! بغدادیا لاثانیا
جس صدقوں تینوں سوریا اُہ جگ تے کیمیا ہو رہیا
دربار فیض عام دا رب شرم تیرے نام دا
جس تیرا نام پکایا اُہدا دم دم بخت سوایا
بھکھ دُکھ نہ اُسدے گھر رہے
یاغوث اعظم دستگیرؒ

ن ناز تیرے سب نے پروان چاہڑے رب نے
تکریم تیری نوریاں تعظیم تیری نوریاں
پڑھے صحیفے قدسیاں تیرے وظیفے قدسیاں
تو مظہر شان کمال دا پیغمبراں دے نال دا
اللہ نبیؐ دا لاڈلا
یاغوث اعظم دستگیرؒ

و واسطائی اس شان دا معراج والے دان دا
رکھ نظر میرے حال تے ہر حال جان و مال تے
توں حجۃ اللہ بے گماں برحق کراماتاں تیریاں
جو پہنچ گئے تیری گلی بھاویں چور سن ہو گئے ولی
واہ پردے کجن والیا
یاغوث اعظم دستگیرؒ

ل لنگھ رہی میری عمر مدحت تیری وچ سر بسر
زائر تیرے بغداد دا خادم تیری اولاد دا
میں قبلہ کعبہ جان دا روضہ میراں سبحان دا
سیوک ہاں شاہ چنؒ پیر دا سلطان انورؒ میر دا
امروز تا روزِ حشر
یاغوث اعظم دستگیرؒ

ہ ہاشمی توں شان ایں توں صاحب قرآن ایں
فکروں پڑھاں رتبے تیرے جھولن بلند جھنڈے تیرے
تو صاحب خدم و حشم میریاں اکھیں تیرے قدم
صد مرحبا شہنشاہ
یاغوث اعظم دستگیرؒ

ء آ شہا میموں قدم مکن اندیشے فکر و غم
دنیا تے جیوے کامراں تیرا سراج مدح خواں
برکت یمن تاثیر بھی توقیر بھی تنویر بھی
وقار اقتدار بھی ہور ساتھی برخوردار بھی
وسعت کشائش دم بدم
یاغوث اعظم دستگیرؒ

ی یا خدا ستار توں غفار بخشن ہار توں
سب آساں تیتھوں ملدیاں منگاں مراداں دلدیاں
تازہ رہے گلشن میرا زندہ رہے مدفن میرا
ساعت نزع مشکل بڑی آسان ہووے اوکھی گھڑی
کلمہ محمد مصطفیؐ
یاغوث اعظم دستگیرؒ

متفرق چومصرے

رب العالمین

شرم کردائے بھرم رکھدائے پردے کج دائے عیب تکدائے   سب کجھ جان دائے پھر بھی کسے کارن کسے کم دا فرق نہ رکھدائے

بندہ عیب کردا کردا تھک جاندائے اُہ نہ بخششاں کردیاں تھکدائے   بھل چک من سراج کوئی آجاوے بےشک آجائے پر ہاں نہ دھکدائے

شہنشاہ

شہنشاہِ جہاں پناہ سائیاں میں بھی تیرا اِہ دونویں جہان تیرے   اتنے لوں نہیں میرے جسم اُتے جتنے مولیا فضل احسان تیرے

تیریاں ذرہ نوازیاں مہربانیاں احسان کدوں گنے جان تیرے   دیہہ توفیق سراج نوں سانبھنے دی جتنے ہوئے ہوئے داتیا دان تیرے

رحمتہ اللعالمین صلی اللہ علیہ وآلہ وسلم

تیری حد وچ ادب دی حد رکھن جانوراں حیواناں نوں کیں دسّیا   تیرے روضے تھیں اُڈ کے نہیں لنگھدے اہناں پنچھی ناداناں نوں کیں دسّیا

تیرے خادماں دے چمن پیر آ کے پاں شینہاں ژیاناں نوں کیں دسیا   پتھر پڑھن سراجؔ درود کلمے روڑاں بےزباناں نوں کیں دسّیا

ایضاً

ظالماں مشرکاں بے دیناں لاہیاں سدھراں ظلم کمائے ہیئے   پتھر مار کے دند شہید کیتے کنڈے راہاں دے وچ وچھائے ہیئے

اے بد ذات کمینیاں سفلیاں لکھ لاف گزاف سنائے ہیئے   صاحب خلق عظیمؐ سراج پھر بھی اُتے مشرکاں کرم کمائے ہیئے

محسن اعظم

محسن اعظم رحمتِ عالم مدنی شاہ زمانہ   خوان یغما ہمیشہ جاری فیض انعام خزانہ

اجے بھی اوسدا ابر نیساں موتی پیا وساوے   اجے سراج انجیں جگ باقی ساقی تے مے خانہ

لاتخف

عشق سراج امام جنہاں دا لاتخف نوں سوئی   بکرے وانگ نہیں کردے میں میں جنہاندی موئی

سب دے محرم پر اُہناں دا محرم حال نہ کوئی   عشق سراج اہناں دی مٹی پاک خمیروں گوئی

ایضاً

عارف لوک جاسوس دلاں دے حال کو حال نوں جانن
طالب کامل تے طالب ناقص نظراں نال سنجھانن
کھوٹا کھرا چھٹن گھت چھلی بھر چھاننی وچ چھانن
اپنا مال سراج نماشیں ول واڑے ول آنن

ایضاً

مرد مکرم کرماں والے کرم اُہناں دا پیشہ
ہکو جہاں اُہناں دے تائیں پھل مارو یا تیشہ
پڑھدے پنج پنجاہ بھی نہ چھوڑن روزے دار ہمیشہ
لا یحزنون سراج جنابوں نہ غم فکر اندیشہ

ایضاً

داؤ وانگ پھرن جگ سارے بیٹھے نظری آون
اسرافیل فرشتہ بن کے گھر گھر مینہہ برساون
باغ اروڑی ہکو جیہی جد لگ جاوے ساون
بن دریا سراج ہر اک دی پئے پیاس بجھاون

ایضاً

جگ وچ مگر جگ وچوں وکھرے اتے نرالے
ساری رات کرن روشنائیاں فجری ڈیوے کالے
بکل مار پھرن چپ کیتے کون اہناں نوں بھالے
ڈھونڈ پچھان سراج اہناں نوں اِہ بستیاں دے رکھوالے

ایضاً

چھیڑ نہیں کیہ چھیڑ کے لینائیں اہناں دردمنداں دے جھیڑے
آ ملنے جابنائے اُہناں بجلیاں دے ویہڑے
جھلیاں وانگ دیون بے طورے واؤ ہتھ سنیہڑے
رب بن کون سراج اہناں دے ڈونگھے پندھ نبیڑے

ایضاً

اس منزل وچ کم نہ آون زہد عبادت دعوے
مہربان حضوری اندر چاہے جنہوں بلاوے
پردے چک جمال کراوے عین و عین بناوے
بوند سراج رلی دریاوے وت اُہ کون سداوے

بادنسیم

دھمی زلف سجن دی خوشبو بادِ نسیم لیاوے
اُہ تصور میرے تائیں جنت عدن بھلاوے
راتی وچ تصور اُس نوں سوناں لے کلاوے
صبح سراجؔ میرے بستر تھیں بوچھلاندی آوے

ایضاً

جس نے بھی دلدار میرے نوں ویکھ لیا ہک واری
اس نے میریاں اکھیں آ کے چمیاں سو سو واری
جو کجھ اکھیں میریاں ڈٹھا انھے ویکھ نہ سکن
پڑھاں سراج اکھیں اپنی تے میں درود ہزاری

ایضاً

جلویاں یار دیاں نے کیتی جان میری بھی نوری
دُھمی ہوئی عشق اُہدے دی لوں لوں وچ کستوری
دم دم شوق اُہدے داصدقہ حاضر وچ حضوری
عشق سراج اُہدے میرے وچ رہن نہیں دتی دوری

ڈیوا

میں ناچیز ذرّہ بے مایہ اوس سمہالیا ہویا
سمجھ گدا اپنے بوہے دا رج کے پالیا ہویا
اُلفت اُسدی کلی میری ڈیوا بالیا ہویا

پشت پناہ

دل میرے دے مصر دیا سلطان شہنشاہا
وانگ زلیخا عمر گزاری تک تک تیرا راہا
دم دم دیہی کھردی جاندی لگی ہوئی ڈھاہا
لوڑاں ہن سراجؔ سہارا میریا پشت پناہا

ایضاً

پچھ نہیں جو دل میرے تے ہجر تیرے وچ بیتی
کسے وجہ تھی تیرے اگے میں بیٹھاں چپ کیتی
گلہ نہ کرساں آہ نہ بھرساں اندر و اندر جرساں
پڑھساں پیا سراج تیرے در جھڑی آہی نیتی

پیار

پیار محبت دی منڈی وچ سودے نقد وکاندے
نہیں جسماں دی قیمت اوتھے ہوندے ونج دلاں دے
گورے کالے عربی عجمی لین سودا جو جاندے
ہکو بھاء سراج ہر اک دا فرق نہیں وچ پاندے

روح پردیسی

بندیوان ہویا روح شوہدا وچ حویلی تن دی
ہو بے عذرا چائی پھردائے گندی لاش بدن دی
وچ پردیساں کسنوں ناہیں ہوندی تاہنگ وطن دی
کدوں سراج رہائی ملسی کرساں سیر چمن دی

ایضاً

حرص ہوا تکبر بھریا پنجرہ کچے چم دا
روح اس دے وچ قیدی ہویا پنچھی باغ ارم دا
بے خوراکا روح کمزورا رہ گیا کسے نہ کم دا
پنجرے نت سراج خورا کاں لوڑا جم رج جمدا

اذاناں

دھمی ویلے ہر ہر پاسے دیون مرغ اذاناں
سمجھ سراج اِہ کیہ کجھ آکھن اپنی وچ زباناں
نت فجری اِہ آکھن تینوں جاگ کے سن ناداناں
ہور اک رات عمر تیری دی گزر گئی انساناں

کوئی غم خوار

دم اخیر سراج لباں تے پرتے یا نہ پرتے
کوئی غم خوار اجیہا جہڑا اج غم خواری ورتے
جا دسے دلدار میرے نوں ہن خبرے آ جاوے
جتھوں کدی نہیں پرتیا کوئی چلیاں اوس سفر تے

ظلم کماویں

ظلم کماویں ترس نہ کھاویں ظالم دنیا دارا
بڑا بے فکرا ہو کے راتی سونائیں بد کردارا
شاید یاد نہیں اِہ تینوں سن ذرا کن دھر کے
نہ کدی ستائی رب سچا نہ مظلوم بے چارا

ٹھیکریاں

ٹھیکریاں کل آہلی اُتے گلاں کردیاں رہیاں
دل دے کناں نال میں سنیاں رو رو آکھن پیاں
کدھے سراج گئے اہ ساڈے بناون ورتن والے
سانوں ایتھے رُلدیاں رُلدیاں کئی صدیاں لنگھ گئیاں

سہیلیاں

پانی بھرن سہیلیاں ٹریاں گھڑے سراں تے دھر کے
ہک ہن اٹھیاں ہک ونج پجیاں ہکڑ چلیاں نی بھر کے
سر تے گھڑے پہاڑی پینڈا قدم رکھن ڈر ڈر کے
سوکھی نہیں سراجؔ اِہ منزل جس بھریا اس مر کے

چانن

رات پئی اک ساتھی اُٹھ کے ڈیوا جدوں جگایا میں پچھیا دسو جی حضرت اِہ چانن کتھوں آیا
مار کے پھونک سنگی نے فوراً ڈیوا چا بجھایا سمجھ سراج گیا ہُن جتھے اوتھوں ہی سی آیا

موت

موتوں کیوں ڈریں ناداناں نہیں اِہ گل عقل دی امر الٰہی جمناں مرناں ہے تحریر ازل دی
وقتوں پہلوں موت نہ آوے آوے تے نہیں ٹلدی اُہ لاخوف سراج جنہاں نوں سمجھ آئی اس گل دی

حلال کمائی

حج زکوٰۃ نمازاں روزے برحق امر خدائی وِرد وظائف تے تسبیحاں بہتر اپنی جائی
وضو مصلیٰ لوٹا جامہ ہر شے نال صفائی نہیں سراج قبول جدوں تک نہیں حلال کمائی

اک دی مُڈھی

اک دی مُڈھی نوں ونج بھاویں وچ بہشت لگایئے کوثر دی نہراں دے پانی دُدھاں نال رجایئے
گوڈی خاطر کرن فرشتے پئے سے جتن بنایئے جاں پھل لگے اُہا تمہ انب کدی نہ کھایئے

ایضاً

ایویں جیکر کاں دا انڈا مور بہشتی سیوے دن تے رات کھوایئے اُس نوں جنت والے میوے
کوثر سلسبیل دا پانی نت پواندے رہیے تے حضرت جبرائیل دے کولوں دم کراندے رہیے
انت سراج اس انڈے وچوں نکلے بچہ کاں دا مور بہشتی انجیں رہیا اتنے جفر اُٹھاندا

کھڑی کپاہ

کھڑیا باغ کپاہ دا جیونکر کھڑ دائے رُکھ سپیدا سبحان اللہ مٹی وچوں رُوں پیا ہوندائے پیدا
جدوں سراج اِہ کپڑا بنسی کس کس دے کم آسی کجھ کسے شادی دا جوڑا تے کجھ کفن کسے دا

خاک

مرویسیں وچ خاک سماسیں جگ وچ رہسن گلاں سوہنیاں موہاں تے مٹیاں پیسن بوٹے جمسن جھلاں
کوڑے تیرے ڈیرے کھیڑے کوڑیاں تیریاں ملاں رہو سراج کلی وچ بھاویں بھاویں رنگ محلاں

جوانی

گئی جوانی وچ نادانی کجھ نہیں تیں تھیں بنیا
ہن توں اپنے چٹے سرنوں لیک نہ لاویں جنیا
بنھ لے لک مسافر ہونائیں نہ روہ بنیا تنیا
موت سراج قیامت پینڈا ڈونگھا تے ان منیا

ہکوقطرہ

بارش وچوں ہکو قطرہ ہوسی دُر یگانہ
لکھاں داناواں وچ ہوسی ہک کوئی فرزانہ
لکھاں اکھاں وچوں ہوسی اک اکھ ویکھن والی
ہک سراج انسان ہووے گا لکھاں وچ انساناں

دل دامنکا

لمیاں تسبیاں پھیر دیا ہک من کا منکا پھیر
جے تے دیہی سجدے مٹی آ چا دل بھی سجدے گیر
لوکاں وچ سدیونائیں بڑا بہادر شیر
تیری کھیہہ سراج بہادری جے تیرا نفس نہ ہویا زیر

سسی

میں جاناں گی کیچم پوہتی جے اس رستے موئی
لاش سمہال لوے گا میری جے میں اسدی ہوئی
جمدی واہن رُڑھی اس کارن مر مر ایڈی ہوئی
میں سسی انت سراج پنن دی میرا وارث ہور نہ کوئی

ایضاً

نہ میں دھوبن نہ شہزادی میرا دین مذہب کوئی ناہیں
کفر اسلاموں لنگھ پریرے جیواں خان پنن دی ساہیں
گل پالیساں کھلیاں کیساں لگی ویساں کھلیاں باہیں
میں جنت سمجھ سراج قبولاں تل بلدے دیاں بھاہیں

ایضاً

لاکھی باغ بھنبھور پتن میرے خان پنن دا راج اے
گل لا ستی اس متی لٹی مینوں اُہ جھوٹا معراج اے
میں اُسدی اَن ملی گولی اُہ خان میرا سرتاج اے
شوق سراج نباہو شالا مینوں کیچم اِکو بھاج اے

ایضاً

سنیے دور سنیدائے کیچم جتھے خان تیرے دا ڈیرا
راہ وچ بھٹھ طوفان النبے تھل آتش بار بسیرا
اوتھے ڈردے منہ نہیں دھردے پنچھی کیہہ قدر شہزادیئے تیرا
تیرا نازک بدن سراج پھلاں تھیں سڑ جا سیا بیرا

ایضاً

لکھے لیکھ نہیں مٹدے سیوا نجیں ہوسن رب دے بھانے
ہوسی موت تھلاں وچ میری اِہ لکھن والا جانے
پئی بھجنی آں سیج پھلاں دی اُتے جویں بھٹی ٔ بھجدے دانے
رہے بول بلی سراج نبا ہو جاوے جان پئی اُہ جانے

ایضاً

شہر بھنبھور دیاں کڑیاں نوں پئی سسی دیندی متاں
بھل پردیس نہ لایو نہوڑا میں لا کے روندی وتاں
پرت جواب نہیں دیندے ڈاہڈے میں رورو لکھ لکھ گھتاں
عشق سراج آوے بھل جاون عقل فکر دیاں گتاں

ہیر

وس پیا دیس سیالاں دا جد رانجھن پھیرا پایا
سو بسم اللہ واری صدقے جس راہوں رانجھن آیا
باہوڑی کیتی پنجاں پیراں گھر بیٹھیاں آن ملایا
ہیر سراج جاگیر رانجھن دی اِہ کھیڑا کون پرایا

ایضاً

چم چم سر دھراں قدماں تے چماں کدے نہ رجاں
جس بیلے ماہی منگوں چھیڑے اُہ بیلا مینوں حجاں
جتول رنکن ٹلیاں ونجھلی میں اُسے پاسے بجھاں
لج پال سراج رنجھیٹے دے ہتھ ہیر اپنی دیاں لجاں

ایضاً

روح وچ رَچ گئی لے ونجھلی دی میرا لوں لوں مٹھائے انگاں
ٹٹ ٹٹ جان چولی دیاں تنیاں میں گھٹ گھٹ رکھنی آں بنداں
میں سیون لال بہاول دی ونج بھراں گھڑولی رنگاں
میری جھولی پان سراج رنجھیٹا میں داج داون نہ منگاں

ایضاً

مارو کانگ سنیدی بیلے شوہ گجے شوک ڈراوے
میریاں اکھیں وچوں ہڑھ ہنجواں دا دل ہول دھڑکی کھاوے
چڑھ چڑھ بھال بنیرے دیواں دِل ڈُبدا ڈُبدا جاوے
مرن مجھیں مجھیاں دے سائیں میرا رانجھن خیریں آوے

منصور حلاج

حضرت غوث الاعظمؒ کولوں علی ☆ پچھیا ہک دہاڑے
یا حضرت منصور دی بیڑی کیوں پئی ایس نواڑے
ساریاں نبیاں ولیاں اگے حق حق پیا پکایا
کیہ بنی منصور نوں ایسی اناء الحق رولا پایا

میرے حضرت غوث الاعظم اُسنوں انج سمجھایا خالی بھانڈا بولے کھڑکے بھریا کیں کھڑکایا
ہک گھٹ پی جنیدؒ دے مٹ تھیں ہوش بھلائی قالی دھن سراج اہناں دے بھانڈے جنہاں کئی کیتے مٹ خالی

ایضاً

طور تقاضائے دید دے اتے حکم موسیٰ نوں آیا اُس رُکھ ولوں دیکھ پیغمبر جے تدھ شوق سمایا
رُکھ اتے پھر وارد ہویا ذاتی نور تجلا رُکھ بے تاب ہویا بول اُٹھیا میں اللہ میں اللہ
رُکھ تجلی ذاتی لے کے جے بن سکدا ربّ اے جے اِہ حال سراج بندے تے آوے تے کیہ عجب اے

خضاب

اللہ کرے تے بھل جائے عہد رفتہ یاد ماضی شکنجہ عذاب دائے جرعہ جرعہ پیناں مگر بڑا مشکل مزا ہو گیا تلخ شراب دائے
کیہ پچھدے ہو میتھوں ہم نشینو روح بڑا بے تاب بے تاب دائے رہے یاد مرحوم سراج تازہ اِہ خضاب نہیں ماتم شباب دائے

منظور قادری مرحوم

پہلے سدتھیں ستیا جاگ پیوں جاگ اُٹھیا ذوق شعور تیرا چنگیاں پائلاں پائیاں یار اگے مجرا ہو گیا منظور تیرا
پنچھی روح دا درتے رہیا قیدی رہیا جسم مرشد کولوں دور تیرا سنگت قادری وچ سراج ہویا منظور یا منہ منظور تیرا

عنایت قادری مرحوم

نہیں بھلدی عنایت یاد تیری محبت رکھ گئی بنیاد تیری
توں بے شک ہو گیائیں اکھیاں تھیں اوہلے مگر دل وچ رہے گی یاد تیری
تیرے دم نال سہرے فتو آلے شالا نگری رہے آباد تیری
خدا ٹھنڈیاں رکھے تیری قبر نوں ہووے روح جنتاں وچ شاد تیری
شیوہ پیغمبری تیری جوانی تیرا تقویٰ شرافت صاد تیری
تیرا جیون مرن صد آفرین اے توڑے سی مختصر میعاد تیری
جس نوں عمر بھر رہیوں بلاندا سنی فریاد شاہ بغداد تیری
عنایت قادری حصہ فقر دا خزانہ خاص تھیں امداد تیری
تیرا اک اک سخن لختِ جگر ہے☆ توڑے نہیں ظاہری اولاد تیری

☆ علامہ علی ہیتی بغدادی

تیرے تے قادری مرداں دا سایہ
منیندے گل کل اوتار تیری
توں زندہ اور تیرا ہر بول زندہ
خدا تربت رکھے آباد تیری
چنہاں دے ولیاں دی تسبی دا موتی
بڑی قسمت مبارک باد تیری
تیری تربت تے فاتحہ پڑھن والے
ہووے گی روح اہناں تے شاد تیری
جدھا کوئی نہ اہدا اللہ اے وارث
اللہ دا آسرا جائداد تیری
سراجِ قادری دم دم دعا گو
ہووے روح جنتاں وچ شاد تیری

ایضاً

عنایت قادری کجھ انج سکھا گئی ہر ادا تیری
نہ بھلسی تیرے سنگیاں نوں حیاتی بھر وفا تیری
بھری محفل وچوں اُٹھ جان والیا میریا ہمراہیا
رہوے گی زندگی بھر لوڑ مینوں جابجا تیری
میں کتھوں ڈھونڈ لیاواں تینوں میرے دم دیا محرماں
ہزاراں سنگیاں ہونداں بھی اجے خالی اے جا تیری
سفر بے کیف کر چلیا ئیں جنہاں دے دیس دا میرا
بھری سنگت وچوں سنگیا بھرے گا کون جا تیری
سنے گا کون دُکھ بھریاں اِہ میریاں غم دیاں آہیں
سی واقف میرے درداں دی طبع غم آشنا تیری
توں اُسدے باہجھ اُداسی سیں اُہ تیرے باہجھ اُداسی سی
جناب غوث دی منگتی بہشتی روح ما تیری
توں وضو نال بہ دلدے مصلے اپنے کعبے ول
نماز عشق اِنج نیتی نہ ہوئی وت قضا تیری
سراج قادری کعبہ بشارت دیندا سنیائیں
نماز عشق عنایت ہو گئی حق سچ ادا تیری

حاجی غلام نبی

اج ہک یار جا گیراں والا چھڈ چلیائے جا گیراں
پنڈوں نکل گیا بے عذرا تروڑ کے سانجاں سیراں
دے چلیائے ہورناں تائیں بیٹھکاں اُتے برانڈے
آپ ہکلا ڈونگھی دھرتی اندر جنڈ کریراں
ماء اللحم خمیرے دتے مروارید ملا کے
موت آئی تے کم نہ آئیاں معجوناں اکسیراں
آون لگ پئے ساک قبیلے رشتہ دار تمامی
موجاں مانن گوشت حلوے زردے کھنڈاں کھیراں
ونڈن گے ہن لڑ بھڑ ورثہ ورثہ دار تمامی
ٹکڑے ٹکڑے بخرے بخرے کر کے لیراں لیراں
کسنوں چیتا سامی دے وچ کیہ اُہدے سنگ بیتی
دھری دھرائی دی پے جاسی دھیاں پتراں ویراں

ٹر گئے سٹ کے جنگل تینوں ساک سکیرے تیرے — توں ہکلا اللہ تیریاں معاف کرے تقصیراں
سوچ دلا جے جاگنا ئیں تے جے ہئی ہوش ٹکانے — توں بھی اک دن بدھیں ہتھیں اوناں ایں وانگ اسیراں
ایہو ای انجام حیاتی اَو غافل انساناں — مٹی اندر مٹی ہڈیاں کیڑے کھان سریراں
جوبن جوت جوانی دا کیہ مان کریں ناداناں — خاک سمائیاں تیرے نالوں سوہنیاں لکھ تصویراں
نو گز کپڑا تن گز دھرتی اُہ بھی نال نصیباں — آخر ایہو ورثہ لبھنائیں شاہاں اتے فقیراں
کئی جمشید سکندر دارے تاجاں تختاں والے — مٹی وچ خمیر اہناں دے رُل گئیے سنے وزیراں
کیا خوش بخت جہڑے اس جگ تے دے گئے نیک نشانی — زندگی جاوید اہناں دی رحمت پاک خمیراں
لے ہن یار حوالے رب دے السلام علیکم — اسی تے ٹر چلے ہاں پڑھ کے فاتحہ تے تکبیراں
بہہ سرہاندی قبر تیری دے اہ چند فقرے لکھے — جس دا رہیوں غلام سداندا اُسدیاں ہونی دھیراں

پڑھ سراج نبی اللہ تے صلواتاں تحیاتاں
کلمہ طیب ساتھی ہووی وا ہر وحضرت میراں

محرم یار موڑ مہار

مٹھی نیند عدم دی آہی — کوئی فکر کوئی چنتا نہیں
سکھی ستیاں چا جگایوئی — کن دا جھوناں مار
محرم یار موڑ مہار

اسی گھروں کدی نکلے ناہے — تدھ سدیا اسی دوڑے آئے
ہن بولا بلاریا کتھے چھپائیں — چھپن چھوت کھڈار
محرم یار موڑ مہار

میں بھی توں تے توں بھی تو ہیں — اَنَا اَنْتَ مڑوتھ کیوں ایں
قُم بِاِذْنِی اناء الحق والی — کیں ہلائی تار
محرم یار موڑ مہار

نحن اقرب دسیوئی سانوں — نیڑے ہو کے دوری کاہنوں
فی انفسکم دے حجرے اندر — بیٹھائیں جھنب مار
محرم یار موڑ مہار

دیہوں چڑھیا کیں ٹٹانے ویکھے   توں آیوں تے میں کس لیکھے
ندی ونج چنہاویں ڈُبی   وت نہ آئی سار
محرم یار موڑ مہار
توں کعبے وسیں یا بت خانے   ڈانوں ڈول پھرن دیوانے
بے گھرا سب گھر تیرے اپنے   تیرا پار اورار
محرم یار موڑ مہار
مینہ پیاوسے بھاہ پئی بھڑ کے   جل بل جنڈری ہو گئی تڑکے
کھلیاں باہاں وراگن تیری   چیکے چکوی ہار
محرم یار موڑ مہار
پاٹے گلمیں حال ویران ایں   گلیاں دے وچ پھرن دیوانے
کتھے ٹر گیا محفلاں والا   کتھے گئی بہار
محرم یار موڑ مہار
کیوں پئی وسدی اے نگری انجیں   گلیاں سنجیاں ویہڑے سنجیں
وت نہیں آوڑیا وچ ویہڑے   ویہڑے دا سنگار
محرم یار موڑ مہار
بوہا کھڑکے جیوڑا دھڑکے   دیکھو نی کوئی اندر وڑرے
آ گیا ہووے مت گھردا سائیں   لین گھرے دی سار
محرم یار موڑ مہار
بادشاہ پور حجھٹ کر کے واسی   اُڈ گیا باغیں بھور اُداسی
سسی وانگ بناں گی کھوجن   گل وچ لٹاں دھار
محرم یار موڑ مہار
چم چم ذرّے نین نہیں رجدے   آوَ سنگیو کریئے سجدے
جس محراب امام اساڈا   وڑ گیا برقعہ دھار
محرم یار موڑ مہار

پئے گیا راہی انحدوٹے اتھر ڈگی رُل گئی گھٹے
کویں سراج چھاناں ہن دھرتی جھکھڑ دہندد کار
محرم یار موڑ مہار

بخشاں والیا

لکھدیاں لکھدیاں عمر گزاری لکھیا تے بہوں لکھیا بہہ بہہ وچ انہیریاں راتاں بال کے دل نوں لکھیا
اکھیں بھاویں چوندیاں رہیاں پھر بھی جیوں تیوں لکھیا آخری عمر سراج ہن سوچاں پتہ نہیں کیوں لکھیا

ہن کیہ بنے کمان تھیں جد گیا تیر نکل آئی منہ جہان دے جد مو ہوں نکلی گل
مَنۡ صَنفَ قَدِ اِستہدَف اہ تہمت بیٹھاں جھل حق سبحان سراج دی ہر مشکل کیتی حل

بخشاں والیا والیا تیرے کرم ہزار ہزار بخشی آ مینوں نام وری عزت تے دستار
اولاد امجاد اقبال مند خادم تابعدار آمین آمین سراج دا رہے گلشن سدا بہار